

Ivan Nikolić, direktor za
naučno-istraživački razvoj
Ekonomskog instituta Beograd

**PRELAZAK NA SEPA
SISTEM ZA BANKE NIJE
TROŠAK, VEĆ STRATEŠKA
INVESTICIJA**

Basel Salah,
ambasador Egipta u Srbiji

**SPORAZUM O SLOBODNOJ
TRGOVINI „KATAPULTIRAĆE”
PRIVREDNU SARADNJU
EGIPTA I SRBIJE**

SRBIJA POSTALA ČLANICA SEPA
SISTEMA ZA PLAĆANJE U EVRIMA

**KORAK NAPRED
KA EKONOMSKOJ
I FINANSIJSKOJ
INTEGRACIJI SA EU**

ISSN 2787-3358

9 772787 335804 >

Studio za
dizajn enterijera

Ilije Garašanina 22
11000 Beograd

+381 11 242 09 16
+381 61 328 79 71

office@alluredd.rs
natasa_allure_decor_design

EKSKLUZIVNA PONUDA BRENDOVA

ELEGANCIJA • UMETNOST • DIZAJN

24/7 VIDEO NADZOR UŽIVO

Bezbednost bez kompromisa - bez potrebe za fizičkim obezbeđenjem

👁️ Operateri prate uživo - danju i noću

📢 Glasovno upozorenje i alarm - sprečava provalu u trenutku

💰 Do 4x povoljnije od klasičnog obezbeđenja

Vaše idealno rešenje za:

magacine, gradilišta, stovarišta, otvorene ili zatvorene poslovne prostore

☎️ 064 640 1231 | ✉️ office@alphaguard.rs | 🌐 alphaguard.rs

SEPA KAO UBRZANJE NA PUTU KA EU

**Marko
Andrejić**

glavni i odgovorni
urednik

Članstvo u SEPA sistemu trebalo bi srpskoj privredi da donese brže, jednostavnije i jeftinije transakcije. Srbija je krajem maja postala 41. članica jedinstvenog područja plaćanja u evrima, a kao najraniji datum operativne spremnosti naveden je maj 2026. S obzirom na to da čak 60 odsto spoljnotrgovinske razmene Srbije pripada trgovini sa EU, kao i da gotovo polovina priliva po osnovu doznaka pristiže iz zemalja članica Unije, pristupanje SEPA području ima potencijal da donese brojne koristi - od lakšeg obavljanja prometa i ekonomske razmene, preko njenog daljeg podsticanja, do potencijalno nižih troškova.

Finansijski direktori i poreski savetnici poručili su sa svoje godišnje konferencije, koja je sredinom maja održana na Kopaoniku, da će poreske kontrole ubuduće verovatno sve više obavljati veštačka inteligencija i mašine, vođene precizno zadatim instrukcijama, umesto inspektora kojih je sve manje. Takođe je zaključeno da nema više striktno podele između kancelarijskih i terenskih kontrola, s obzirom na veliki broj elektronskih servisa i znatno olakšan postupak nadzora. Novi informacioni sistem Poreske uprave trebalo bi u narednih nekoliko godina da omogućiti uvođenje samo dva uplatna računa - jednog za PDV i drugog za sve ostalo.

Kada je reč o manjku radne snage, Infostud je na svom redovnom godišnjem skupu, uz pomoć eminentnih gostiju, HR stručnjaka i direktora velikih kompanija, zaključio da zadovoljstvo zaposlenih mora biti zajednički zadatak menadžmenta i ljudskih resursa. Promena je bilo oduvek, ali sada je najvažnija promena zapravo brzina kojom se one dešavaju, poručila je direktorka Infostuda Sonja Četković. Ona je zaključila da u ovakvoj situaciji govoriti o zadovoljstvu zaposlenih i njihovoj motivaciji nije luksuz, već su to ključne teme za poslovanje.

Narodna banka Srbije ostaje oprezna u vođenju monetarne politike, pa je referentna kamatna stopa ostala nepromenjena i posle janskog sastanka Izvršnog odbora. Iako se Evropska centralna banka opredelila za postepeno popuštanje monetarnih stega, domaći donosioci odluka su odlučili da ključna kamata i dalje bude 5,75 odsto, uz očekivanje ubrzanja ekonomskih aktivnosti u drugoj polovini godine.

Ivan Nikolić, direktor za naučno-istraživački razvoj Ekonomskog instituta Beograd, kaže u intervjuu za naš junski broj da prelazak na SEPA sistem plaćanja u evrima za banke u Srbiji neće biti trošak, već strateška investicija. Basel Salah, ambasador Egipta u Srbiji, ističe da je od početka pregovora o sporazumu međusobna trgovina dve zemlje porasla za oko 45 odsto. On očekuje da će, kada sporazum stupi na snagu, najgori pesimistički scenario biti udvostručenje nivoa trgovine, a najbolji povećanje od 400 odsto u narednih pet godina.

Sadržaj

4 SADRŽAJ

6 VESTI

12 PORESKI KALENDAR

14 TEMA BROJA

Korak napred ka ekonomskoj i finansijskoj integraciji sa EU

22 INTERVJU

Ivan Nikolić, direktor za naučno-istraživački razvoj Ekonomskog instituta Beograd

Prelazak na SEPA sistem za banke nije trošak, već strateška investicija

26 INTERVJU

Basel Salah, ambasador Egipta u Srbiji

Sporazum o slobodnoj trgovini „katapultiraće” privrednu saradnju Egipta i Srbije

30 INTERVJU

Mladenka Balaban, profesor Beogradske bankarske akademije

Tehnološki trendovi menjaju i tržište osiguranja u Srbiji

34 KOMPANIJE

Kako se izračunavaju bonitetne ocene?

39 BERZA

Artea banka – nepoznato ime koje obećava, bar za sada...

41 KRIPTOVALUTE

Stabilnost u modi

43 VEŠTAČKA INTELIGENCIJA

Šta traži algoritam usred brazde na njivi?

44 DOGAĐAJI

Fokus inspektora na PDV-u: Koji su glavni „okidači” za poreske kontrole?

48 DOGAĐAJI

Zadovoljstvo zaposlenih je zajednički zadatak menadžmenta i ljudskih resursa

52 DOGAĐAJI

Cirkularni poslovni model za održivost kompanija u zelenoj tranziciji

54 ODRŽIVOST

Nedovoljno resursa, edukacije i svesti o neophodnosti očuvanja vodnih dobara u Srbiji

26 INTERVJU

30 INTERVJU

58 AGROBIZNIS

Šta je potrebno da regenerativna poljoprivreda zaživi u Srbiji?

60 NAUKA

Aditivi – mala rešenja za velike izazove

62 SVET

Manje rada za iste pare – dok još posla ima

66 TURIZAM

Nesvakidašnje pešačke ture u prirodi – proizvod za nove generacije

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNOJ STRANICI:
FREEPIK

72 ODRŽIVOST

Polovna garderoba u borbi protiv brze mode

74 ZANIMLJIVOSTI

IMPRESUM

Izdavač:
INFO BIZNIS.RS DOO

Adresa: Makenzijeve 53
11000, Beograd
E-mail: redakcija@biznis.rs
Web: www.biznis.rs
Telefon: 011 4049 200
Marketing: 069 8074 85

PIB: 111891277
MB: 21562335

Broj računa
165-0007011548541-71
Addiko banka

UREDNIŠTVO

Glavni i odgovorni urednik
Marko Andrejić
Izvršni direktor
Danijel Farkaš
Izvršni urednik i šef deska
Marko Miladinović
Zamenik šefa deska
Miljan Paunović
Urednik Sveta
Vladimir Jokanović
Novinari
Ljiljana Begović
Marija Jovanović
Aleksandra Kekić

Saradnici

Tanja Kovačević
Ivana Tomić
Kristina Jerkov
Jana Vojnović
Nada Matić
Nikola Stavrov
Vesna Živanović Vukmirica
Žikica Milošević
Lektor
Mirjana Vasić Adžić
Dizajn i priprema za štampu
studio triD
Štampa
La Mantini d.o.o.
Sandžačka 9a
11000 Beograd

CIP - Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије,
Београд
330

BIZNIS.RS / glavni i odgovorni urednik
Marko Andrejić. - 2021, br. 1 (okt.)- . -
Beograd : Info Biznis.rs,
2021- (Beograd : La Mantini). - 30 cm
Mesečno.
ISSN 2787-3358 = Biznis.rs
COBISS.SR-ID 48289289

 Biznis.rs

DO 2028. POČINJE RAD VETROPARKOVA ALIBUNAR 1 I 2

SANY Renewable Energy, kineska kompanija koja poseduje projekte vetroparkova Alibunar 1 i Alibunar 2 u Srbiji, najavila je da će oni otpočeti komercijalni rad 2028. godine. Predviđeni vek trajanja je 25 godina, a sa ukupnim instaliranim kapacitetom od 168 megavata, vetropark Alibunar će godišnje proizvoditi oko 480 miliona kilovat-časova električne energije.

Nakon povezivanja na mrežu, projekat će obezbediti značajnu količinu čiste energije Srbiji, doprinoseći optimizaciji lokalne energetske strukture i smanjenju oslanjanja na fosilna goriva, piše eKapija.

Kompanija navodi da je ovo njihova prva investicija u Srbiji, te da ima strateški značaj jer je važna prekretnica u globalnoj strategiji kompanije da razvija čistu energiju tamo gde je najpotrebnija.

- Vetropark Alibunar je od velikog značaja za nas jer označava naš ulazak na šire evropsko tržište. Aktivno ćemo sarađivati sa lokalnim partnerima i primeniti napredne tehnologije vetroenergije kako bismo pomogli Srbiji da ostvari energetske tranziciju i ciljeve održivog razvoja – rekao je Džou Fugui, predsednik kompanije.

U saopštenju se podseća i da je nedavno za ovaj projekat potpisan ugovor o otokupu električne energije i preuzimanju balansne odgovornosti sa srpskom Elektroprivredom.

BEZ UKLJUČENJA SRBIJE U TENDER ZA KONCESIJE CRNOGORSKIH AERODROMA

Ministarstvo saobraćaja Crne Gore odbacilo je mogućnost uključenja Srbije u tekući tender za 30-ogodišnje koncesije aerodroma Podgorica i Tivat i dodalo da tokom tenderskog postupka nije bilo ni zvaničnih ni nezvaničnih inicijativa od institucija Srbije ili njihovih predstavnika.

- Tokom trajanja postupka dodele koncesije za Aerodrom Crne Gore nikada nije iskazano bilo kakvo interesovanje, niti je stigla ijedna inicijativa, zvanična ili nezvanična, od institucija Srbije ili njihovih predstavnika prema ovom resoru – rekli su iz Ministarstva.

Oni su naveli da sigurno nije bilo ni-

FOTO: PIXABAY

kakvog upita niti interesovanja Srbije u vezi sa koncesijom crnogorskih aerodroma.

- Izjava srpskog ministra finansija Siniše Malog izazvala je široku raspravu u Crnoj Gori i ona je korišćena kao politički argument, posebno u napadima na vladajuće stranke – kazali su iz Ministarstva. Podsetimo, Mali je rekao da je Srbija zainteresovana za koncesiju aerodroma u Podgorici i Tivtu, jer postoji veliki prostor za saradnju u regionu, a njihovi nacionalni interesi obuhvataju i razvoj vazdušnog saobraćaja u celom regionu.

NEĆE BITI ODLUKE O NIS-U BEZ RUSKE SAGLASNOSTI

Premijer Srbije Đuro Macut izjavio je da država neće preduzimati nikakve korake u vezi sa Naftnom industrijom Srbije (NIS) bez saglasnosti ruskih partnera, saopštio je njegov kabinet.

Macut je razgovarao sa generalnim direktorom NIS-a Kirilom Tjurdenjevom o aktuelnoj energetskej situaciji i stabilnosti snabdevanja sirovom naftom i naftnim derivatima, piše agencija Beta.

- Vlada Srbije ostaje posvećena strateškim partnerima sa ciljem jačanja energetske bezbednosti i održivog razvoja – kazao je premijer.

Na sastanku je razgovarano i o rezultatima poslovanja i planovima za razvoj u narednom periodu.

PREDLOG DA VLADA SRBIJE OSNUJE MINISTARSTVO ZA KONTROLU CENA

Udruženi sindikati Srbije „Sloga“ predložili su Vladi Srbije osnivanje ministarstva za kontrolu cena, u čijoj nadle-

žnosti bi bio nadzor tržišta, suzbijanje kartela, regulacija nekontrolisanih poskupljenja i zaštita osnovnih životnih potreba građana, saopšteno je.

- Smatramo da je vreme da i Srbija, po uzoru na Španiju, koja ima Ministarstvo za potrošnju (Ministerio de Consumo) sa ovlašćenjima za nadzor cena i zaštitu potrošača, uvede sličan institucionalni okvir. Špansko iskustvo pokazuje da se kroz specijalizovano ministarstvo može efikasno boriti protiv tržišnih zloupotreba, zaštititi građana od prekomernih poskupljenja i ojačati institucionalna kontrola nad trgovinskim lancima i monopolima – piše u saopštenju „Sloge“.

Ocenjeno je da mnoga ministarstva u Srbiji nemaju jasno definisanu funkciju u svakodnevnom životu građana, koji su suočeni sa nekontrolisanim poskupljenjima hrane, energenata i usluga.

- Zato predlažemo formiranje ministarstva za kontrolu cena kao jasnog i odgovornog tela koje bi imalo mandat i kapacitete da deluje brzo i odlučno – izjavio je predsednik Udruženih sindikata Srbije „Sloga“, Željko Veselinović.

Dodao je da bi formiranje takvog ministarstva bio „jasan signal da država ozbiljno shvata probleme građana i želi da uvede red na tržištu, naročito u segmentu maloprodaje i distribucije osnovnih životnih proizvoda“.

POSTIGNUT TRGOVINSKI SPORAZUM IZMEĐU SAD I KINE

Predsednik Sjedinjenih Američkih Država, Donald Tramp izjavio je da je trgovinski sporazum između SAD i Kine postignut nakon dvodnevni pregovora koji su početkom juna održani u Londonu.

AUTOPREVOZNIK MILAN ĐANKOVIĆ

Kosančić Ivana 17
21000 Novi Sad

062/ 85 26 210
milan@djankovictransport.rs

međunarodni
transport robe
kombi vozilima

BiP Živinarstvo

Klanice za
živinarstvo

Stražilovska 19
35213 Bukovac
064/ 888 48 65
pjevac.bip@gmail.com
www.bip-zivinarstvo.com

- Naš dogovor sa Kinom je postignut – poručio je Tramp na svojoj društvenoj mreži Truth Social, prenosi N1.

Prema Trampovim rečima, SAD će imati pristup kineskim rezervama retkih minerala i magneta, što je bio jedan od glavnih zahteva američke delegacije tokom razgovora u Lansdaun Hausu.

Tramp je dodao da su odnosi između Vašingtona i Pekinga sada „izvršni“, iako je u ranijim izjavama tvrdio da su pregovori bili „veoma teški“, a u istoj objavi istakao je i da je postignut dogovor oko visine tarifa – Americi 55 odsto, Kini deset odsto.

Takođe, Tramp je naveo da je zauzvrat dozvoljeno kineskim studentima da se školuju na američkim univerzitetima, prenosi Guardian.

Prema pisanju portala Yahoo Finance, Tramp nije pomenuo ublažavanje kontrole izvoza SAD, posebno u pogledu dizajna i proizvodnje poluprovodnika. Dogovor dolazi u trenutku kada SAD i Kina pokušavaju da stabilizuju trgovinske odnose, koji su u prethodnim godinama bili opterećeni međusobnim ca-

FOTO: FREEPIK

rinama, kontrolama izvoza i političkim tenzijama.

Iako se Trampove carine i dalje suočavaju sa pravnom neizvesnošću, Savezni apelacioni sud je doneo odluku kojom je presudio da carine mogu privremeno ostati na snazi. Prethodno je sud za međunarodnu trgovinu blokirao njihovu primenu prošlog meseca, smatrajući metod koji je korišćen za njihovo sprovođenje „nezakonitim“.

PAD INDEKSA POTROŠAČKIH CENA U SAD

Indeks potrošačkih cena u Sjedinjenim Američkim Državama je pao ispod

očekivanja u maju.

Godišnja stopa inflacije u zemlji bila je 2,4 odsto, prema Birou za statistiku rada, dok su tržišna očekivanja bila 2,5 procenata, prenosi Anadolu Agency i dodaje da je mesečni porast cena bio 0,1 odsto, u poređenju sa ranijom procenom od 0,2 procenta.

Biro je saopštio da je indeks cena smeštaja porastao za 0,3 procenta u maju i bio glavni faktor u mesečnom povećanju svih stavki.

Indeks cena hrane porastao je za 0,3 procenta.

U međuvremenu, indeks cena energije je opao za jedan odsto u maju, jer je indeks cena benzina pao tokom meseca.

ETERNA HS OFFICE d.o.o.

Matejevački Put 92 18000 Niš
info@eternaoffice.rs

- knjigovodstvo
- poresko
savetovanje
- poslovni konsalting

INDUSTRIJSKO HLAĐENJE
KONTROLA KLIMA
KONTROLA GREJANJA
SPECIJALNE INDUSTRIJSKE KONTROLE
KONTROLA KUĆNE ILI JAVNE HIDRONIKE
SISTEM BEZBEDNOSTNE I DALJINSKE
GSM KONTROLE ZA LIFTOVE
ISPUSNI VENTILI I TAJMERI ZA
IND. KOMPRIMOVANI VAZDUH
PLASTIČNE NALEPNICE ZA SVE NAMENE

Pretvaramo vaše ideje u stvarnost!

Razvoj, projektovanje i proizvodnja elektronskih uređaja za kućnu i industrijsku primenu prema konkretnim zahtevima kupaca

063 272 173 office@devel.rs www.devel.rs

Bulevar Zorana Đinđića 106
11070 Beograd, Novi Beograd
011/3190-338, 011/3190-766
ordinacija@dukadent.rs
www.dukadent.rs

Za blistavi osmeh!

ORTOPEDIJA VILICA · RENDGEN DIJAGNOSTIKA

ORALNA HIRURGIJA · BOLESTI ZUBA · PROTETIKA

TERAPIJA PARODONTOPATIJE · DEČJA I PREVENTIVNA STOMATOLOGIJA

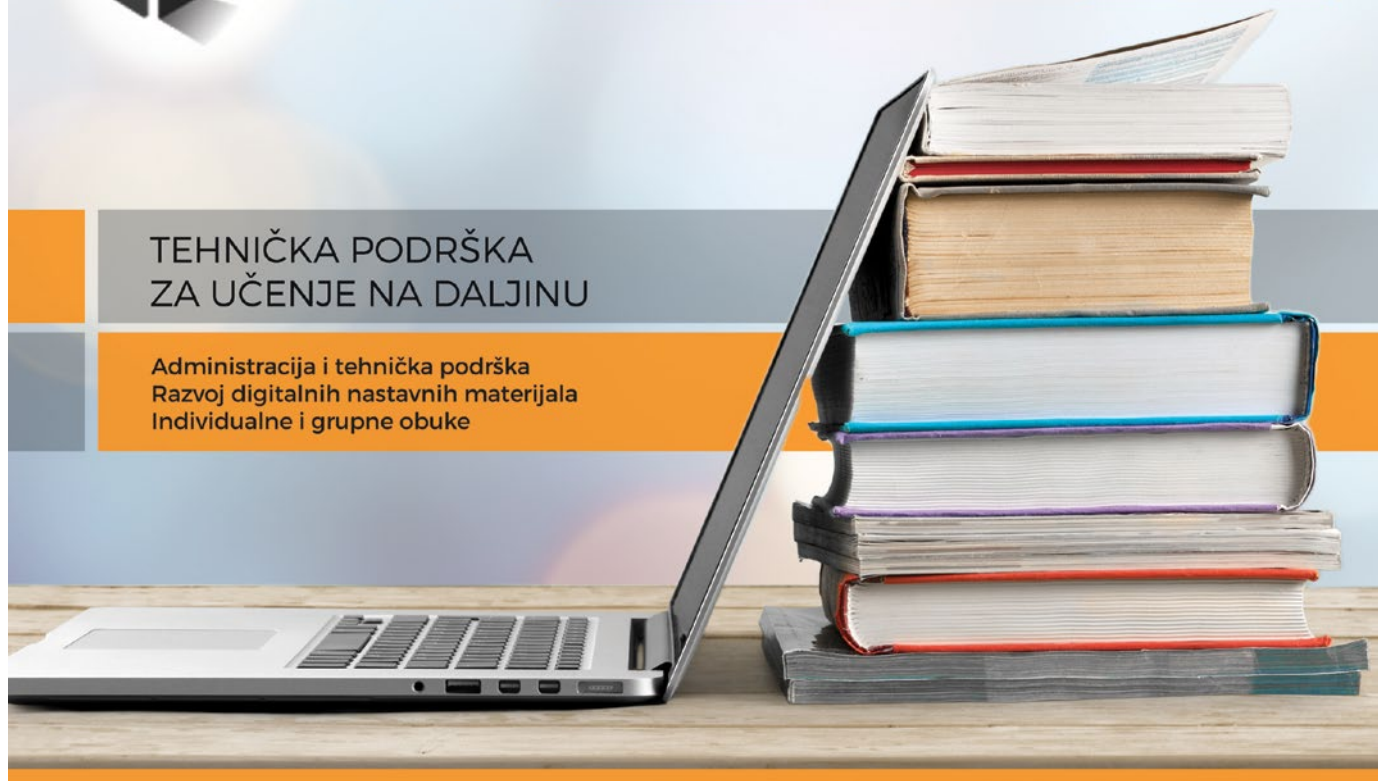
Dragiše Brašovana 14 d
21000 Novi Sad

063/ 81 55 755
021/ 63 50 895

info@fornix.rs
www.fornix.rs

TEHNIČKA PODRŠKA ZA UČENJE NA DALJINU

Administracija i tehnička podrška
Razvoj digitalnih nastavnih materijala
Individualne i grupne obuke

CAFE SLOT CLUB FRATELLO PLATIČEVO

Železnička bb
22420 Ruma, Platičevo
066/5775776
golenikola1@gmail.com
Cafe Fratello Platičevo

IKON SHIPPING

CHARTERING BROKERAGE
TRANSPORT ARRANGEMENT VIA
RHINE-MAIN-DANUBE CORRIDOR ARA + CONSTANTA
30.000T COVERED BARGES
3.500T OPEN TOP BARGES
4 TANKERS DIESEL & OIL

Narodnog fronta 21, 21000 Novi Sad
066/ 95 75 090

office@ikonshipping.com
www.ikonshipping.com

INVESTIRAJTE U INTESA INVEST ALTERNATIVNI FOND

Ostvarite pravo na umanjeње poreza na
dohodak građana investiranjem u **INTESA INVEST
ALTERNATIVE** – otvoreni alternativni investicioni
fond sa javnom ponudom.

SAZNAJTE VIŠE

**INTESA
INVEST**

Company of **INTESA** **SANPAOLO**

www.intesainvest.rs

Napomena: Pre investiranja razmotrite ciljeve, rizike, naknade i troškove investicionog fonda.
Ovo obavještenje je informativnog karaktera i kreirano je u promotivne svrhe.

PORESKE OBAVEZE U JUNU

PRED POČETAK SVAKOG MESECA PORESKA UPRAVA OBJAVLJUJE KALENDAR SA SPISKOM OBAVEZA I ROKOVIMA ZA IZMIRIVANJE ISTIH. OVO SU OBAVEZE KOJE DOSPEVAJU NA NAPLATU U JUNU:

2. jun

– Podnošenje poreske prijave na Obrascu PPP-PD i plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, obračunatih na najnižu mesečnu osnovicu za obračun doprinosa, za neisplaćene zarade za april.

5. jun

– Dostavljanje obaveštenja o zaključenim ugovorima o izvođenju estradnog programa zabavne i narodne muzike i drugih zabavnih programa u maju, na Obrascu OZU.

– Dostavljanje izveštaja o izvršenju obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom na Obrascu IOSI, za maj i uplata sredstava.

10. jun

– Podnošenje poreske prijave poreza na premije neživotnih osiguranja na Obrascu PP-PPNO i plaćanje poreza na premije neživotnih osiguranja za maj.

– Podnošenje poreske prijave za porez na dodatu vrednost na Obrascu PPPDV i plaćanje PDV za mesec maj od strane poreskog dužnika iz člana 10. Zakona o PDV.

16. jun

Plaćanje akontacije poreza i doprinosa na prihode od samostalne delatnosti za maj

Plaćanje doprinosa za sveštenike i verske službenike, domaće državljane zaposlene u inostranstvu i inostrane penzionere za maj

Podnošenje poreske prijave o obračunatim doprinosima za obavezno socijalno osiguranje za osnivače, odnosno članove privrednog društva, na Obrascu PP OD-O i plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje za mesec maj

Podnošenje poreske prijave za porez na dodatu vrednost, na Obrascu PPPDV i plaćanje PDV za maj

Podnošenje Obrasca PID PDV 1 za maj ako je u tom mesecu ispunjen jedan od kriterijuma za sticanje statusa obveznika PDV koji pretežno vrši promet dobara u inostranstvu

Plaćanje akontacije poreza na dobit pravnih lica za maj

Plaćanje obračunate akcize za period od 16. do 31. maja

Podnošenje poreske prijave za obračun akcize za maj, na Obrascu PP OA

Podnošenje poreske prijave o obračunu akcize na električnu energiju za krajnju potrošnju za maj, na Obrascu PP OAEL i plaćanje akcize.

30. jun

- Podnošenje poreske prijave na Obrascu PPP-PD i plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, obračunatih na najnižu mesečnu osnovicu za obračun doprinosa, za neisplaćene zarade za maj.

Podnošenje:

- Poreske prijave za akontaciono - konačno utvrđivanje poreza na dobit pravnih lica, na Obrascu PDP, uz koju se podnosi odgovarajući propisani poreski bilans:

- Poreski bilansi obveznika poreza na dobit pravnih lica za period od 01.01. do 31.12.2024. godine, na Obrascu PB 1,

- Poreski bilans za stalne poslovne jedinice za period od 01.01. do 31.12.2024. godine, na Obrascu PBPJ,

- Poreski bilans za nedobitnu organizaciju koja primenjuje kontni plan za budžetski sistem za period od 01.01. do 31.12.2024. godine, na Obrascu PBN,

- Poreski bilans za nedobitnu organizaciju koja primenjuje kontni okvir za privredna društva, zadruge i preduzetnike, odnosno kontni okvir za druga pravna lica za period od 01.01. do 31.12.2024. godine, na Obrascu PBN 1,

- Poreski bilans za nedobitnu organizaciju koja primenjuje kontni okvir za banke za period od 01.01. do 31.12.2024. godine, na Obrascu PBN 2,

- Poreski bilans za nedobitnu organizaciju koja primenjuje kontni okvir za Narodnu banku Srbije za period od 01.01. do 31.12.2024. godine, na Obrascu PBN 3.

Uz navedene poreske bilanse, podnose se propisani obrasci i ostala propisana poslovna dokumentacija.

- Plaćanje razlike između konačno obračunatog poreza na dobit za 2024. godinu i plaćenih akontacija.

- Plaćanje obračunate akcize za period od 1. do 15. juna.

SRBIJA POSTALA ČLANICA SEPA SISTEMA ZA PLAĆANJE U EVRIMA

KORAK NAPRED KA EKONOMSKOJ I FINANSIJSKOJ INTEGRACIJI SA EU

S OBZIROM NA TO DA ČAK 60 ODSTO SPOLJNOTRGOVINSKE RAZMENE SRBIJE PRIPADA TRGOVINI SA EU, KAO I DA GOTOVO POLOVINA PRILIVA PO OSNOVU DOZNAKA PRISTIŽE IZ ZEMALJA ČLANICA EU, PRISTUPANJE SEPA PODRUČJU IMA POTENCIJAL DA DONESE BROJNE KORISTI U VIDU JEDNOSTAVNIJEG OBAVLJANJA PROMETA SA EVROPSKOM UNIJOM I REGIONOM, LAKŠE EKONOMSKE RAZMENE I NJENOG DALJEG PODSTICANJA, KAO I POTENCIJALNO NIŽIH TROŠKOVA

Srbija je 22. maja postala 41. članica jedinstvenog područja za plaćanje u evrima (SEPA), čime je napravljen značajan korak ka daljoj ekonomskoj i finansijskoj integraciji Srbije sa Evropskom unijom. Pridruživanje SEPA području predstavlja osnovu za dublju integraciju sa finansijskim sistemom EU, kao i konkretan korak koji građanima i privredi otvara nove mogućnosti u domenu prekograničnih plaćanja.

S obzirom na to da čak 60 odsto spoljnotrgovinske razmene Srbije pripada trgovini sa EU, kao i da gotovo polovina priliva po osnovu doznaka pristiže iz zemalja članica EU, pristupanje SEPA području ima potencijal da donese brojne koristi u vidu jednostavnijeg obavljanja prometa sa Evropskom unijom i regionom, lakše ekonomske razmene i njenog daljeg podsticanja, kao i potencijalno nižih troškova, navode iz Narodne banke Srbije u pisanoj izjavi za Biznis.rs.

- Intenzivne reforme koje je Narodna banka Srbije sprovela u prethodnim godinama – od pune pravne usklađenosti sa propisima EU do izgradnje tehnološke infrastrukture poput IPS NBS sistema za instant plaćanja – omogućile su Srbiji ne samo ispunjenje svih uslova za prijem u SEPA sistem, već i postizanje visokog stepena spremnosti za njegovo efikasno funkcionisanje. U tom kontekstu, posebno je značajna uloga IPS NBS sistema, koji je zasnovan na međunarodnom standardu ISO 20022 – istom onom koji se primenjuje u SEPA infrastrukturi. Ovaj sistem, koji omogućava instant izvršavanje transakcija u realnom vremenu u svega nekoliko sekundi, doprinosi

ne samo većoj efikasnosti i pouzdanosti platnog prometa u zemlji, već i jačanju digitalizacije finansijskih usluga i ukupne finansijske inkluzije - ističu iz centralne banke.

Kao rezultat članstva, svi učesnici u platnim šemama Evropskog saveta za plaćanja moći će da šalju odnosno primaju transakcije SEPA transfera odobrenja (SEPA Credit Transfer – SCT), instant transfera odobrenja (SEPA Instant Credit Transfer – SCT Inst) i direktnih zaduženja (SEPA Direct Debit – SDD) ka učesnicima odnosno od učesnika u SCT, SCT Inst i SDD platnim šemama iz Srbije kada srpske finansijske institucije pristupe navedenim šemama.

Prema kalendaru Evropskog saveta za plaćanja, pristupanje će biti omogućeno od novembra 2025. godine, a najraniji datum operativne spremnosti za pružaoce platnih usluga iz Srbije jeste maj 2026. Tačan datum biće saopšten kasnije.

- Priključenje području SEPA je priznanje za našu zemlju jer pokazuje potpunu usklađenost sa svim relevantnim propisima EU u ovoj oblasti i još jedan dokaz našeg evropskog puta. Republika Srbija je u domaći platni promet, koji predstavlja daleko najveći deo svakodnevnih plaćanja građana i preduzeća, tokom proteklih godina uvela najsavremenije servise zasnovane na transakcijama izvršenim u nekoliko sekundi i razvila savremenu domaću platnu karticu, a vodeći računa i o nezavisnosti i pouzdanosti nacionalnog platnog sistema. Pridruživanje SEPA području, za koje smo odavno spremni, sada nam daje priliku da i platni promet sa zemlja-

FOTO: CANVA / EUROPEAN PAYMENTS COUNCIL

ma EU učinimo efikasnijim, a NBS će i dalje taj proces sprovoditi vodeći računa o svim pomenutim principima - izjavila je guverner Narodne banke Srbije Jorgovanka Tabaković.

Đorđo Andreoli, generalni direktor

POZITIVNA ISKUSTVA IZ OKRUŽENJA

Na panelu u okviru Finticipate Foruma, koji je u maju održan u beogradskom hotelu Mona Plaza, regulatori i stručnjaci iz industrije razmenili su regionalna iskustva i najbolje prakse u primeni SEPA sistema i Direktive o platnim uslugama (PSD2) u zemljama Evropske unije i van nje.

Bruno Vukoja, izvršni direktor Sektora platnog prometa Hrvatske narodne banke, istakao je da je ova zemlja već sedam godina u SEPA sistemu, te da je to donelo modernizaciju platnog prometa, dok je proces za uvođenje evra bio mnogo jednostavniji.

- Efekti su pozitivni. Dobili smo jedinstveno korisničko iskustvo, jedinstvene standarde, kao i niže cene platnih usluga - naveo je Vukoja.

Prva zemlja Zapadnog Balkana koja je ušla u SEPA sistem bila je Crna Gora u novembru 2024. godine. Ovo je važno za pozicioniranje, ne samo Crne Gore, nego i celog regiona, u evropskom finansijskom sistemu, smatra Jelena Davidović, načelnica Direkcije za finansijske tehnologije Ministarstva finansija Crne Gore.

- Reč je o ekonomskoj integraciji regiona, čije će benefite osetiti građani, a posebno mala i srednja preduzeća.

Luka Uskoković, savetnik Upravnog odbora, direktor za platni promet, fintech i upravljanje gotovinom NLB Banka Podgorica, istakao je da će od 6. oktobra ove godine početi da se primenjuje platni promet u SEPA sistemu i da će 90 odsto biti usmereno ka zemljama u okviru ovog područja.

- Za zemlje koje nisu u EU, SEPA donosi velike uštede tokom transakcija i tako direktno utiče na ekonomiju. To nije samo finansijski alat, nego strateška poluga za ekonomski rast - naglasio je.

Maja Mikić,
AIKBank

FOTO: AIKBANK

Evropskog saveta za plaćanja, rekao je da uključenje Srbije u SEPA sistem predstavlja značajan korak napred u poboljšanju integracije plaćanja širom Evrope i pokazuje kontinuiranu posvećenost Saveta harmonizaciji elektronskih plaćanja izvan EU.

Šta ulazak Srbije u SEPA sistem donosi građanima, a šta privredi?

Prema podacima Svetske Banke iz baze podataka „Cene doznaka širom sveta“ (*Remittance prices worldwide*), u drugom kvartalu 2024. godine prosečan trošak slanja prekograničnog transfera u visini od 200 američkih dolara ka zemljama u regionu Zapadnog Balkana iznosio je 7,94 odsto, dok ovaj pokazatelj za Republiku Srbiju iznosi 7,86 odsto. Iako se trošak slanja doznaka tokom prethodnih godina smanjio, ovi iznosi su i dalje viši u odnosu na globalni prosek (6,65 odsto) i region Evrope i Centralne Azije (7,43 odsto), navode iz Narodne banke Srbije.

Štaviše, to je i dalje iznad cilja održivog razvoja UN za smanjenje navedenih troškova na nivo ispod tri odsto do 2030. godine.

- Praktično rečeno, kada je reč o međunarodnim doznakama koje stižu iz zemalja EU u kojima je naša dijaspora najviše zastupljena - poput Nemačke, Švajcarske, Austrije, Francuske i Italije - ukupni troškovi koji dodatno opterećuju pošiljaoca i primaoca iznose oko osam odsto vred-

nosti transfera. Ovi transferi su najčešće niže vrednosti i šalju se u redovnim intervalima, što ukazuje na značaj koji ima snižavanje naknada u ovom domenu. U obrnutom smeru, odnosno prilikom slanja doznaka iz Srbije, udeo prosečne provizije iznosi oko deset odsto vrednosti transfera - objašnjavaju iz NBS-a.

Kada je reč o pravnim licima, provizije koje plaćaju mikro, mala i srednja preduzeća u regionu Zapadnog Balkana kada vrše plaćanja ka subjektima iz Evropske unije, odnosno ka području SEPA, deset puta su veće u odnosu na provizije koje plaćaju preduzeća u Evropskoj uniji.

Primeru radi, to znači da prekogranični transfer u visini od 5.000 evra koji se šalje iz regiona Zapadnog Balkana košta 0,5 odsto, dok navedeni trošak u okviru SEPA sistema iznosi 0,05 odsto vrednosti transfera. S tim u vezi, postoji značajan prostor za smanjenje naknada koje korisnici trenutno plaćaju u međunarodnom platnom prometu.

Uzimajući navedeno u obzir, dalja modernizacija platnih infrastruktura i integracija sa panevropskim platnim sistemima, uz pristup pružalaca platnih usluga SEPA platnim šemama, predstavljaju ključne korake ka smanjenju ovih troškova i poboljšanju ekonomskih veza sa Evropskom unijom.

- Pored očiglednih ekonomskih koristi, kao što su smanjenje troškova transakcija i ubrzanje obavljanje plaćanja,

priključenje SEPA području značajno doprinosi i jačanju finansijske stabilnosti. Usklađeni tehnički standardi i visoki zahtevi u oblasti bezbednosti plaćanja smanjuju operativne rizike, povećavaju poverenje korisnika u finansijske institucije i doprinose većoj otpornosti finansijskog sistema na potencijalne krize. Ove koristi od priključenja SEPA sistemu nisu ograničene samo na bankarski sektor, već se odražavaju i u podsticaju digitalizaciji ekonomije, smanjenju sive ekonomije, jačanju elektronske trgovine i unapređenju zaštite potrošača - zaključuju iz Narodne banke Srbije.

Ulazak Srbije u SEPA područje je korak dalje u socioekonomskoj integraciji Srbije u Evropsku uniju koji građanima i privredi pojednostavljuje pristup jedinstvenom EU tržištu robe i kapitala, ocenjuje Maja Mikić, članica Izvršnog odbora za operacije AikBanke. U razgovoru za Biznis.rs ona kaže da to u praksi znači da neće biti razlika između elektronskih plaćanja koja se obavljaju u domaćem i

EKONOMSKA INTEGRACIJA REGIONA

Narodna banka Srbije je operator i Međunarodnog kliring sistema u devizama čije su članice zemlje iz regiona Zapadnog Balkana - Bosna i Hercegovina od 2008. godine i Crna Gora od 2023. godine. U sistemu u ovom trenutku učestvuje 13 banaka sa teritorije Srbije, šest banaka sa teritorije Bosne i Hercegovine i jedna banka sa teritorije Crne Gore. U nameri da na regionalnom nivou pruži mogućnost za slanje prekograničnih plaćanja i pospeši ekonomsku integraciju, za učesnike ovog sistema van teritorije Srbije ne postoje naknade za izvršavanje transfera, dok su isti troškovi za banke na teritoriji Srbije niski i iznose deset dinara po transakciji. NBS ukazuje da je promet u 2024. godini iznosio 532,1 milion evra, što je 2,2 puta više nego u 2023. godini.

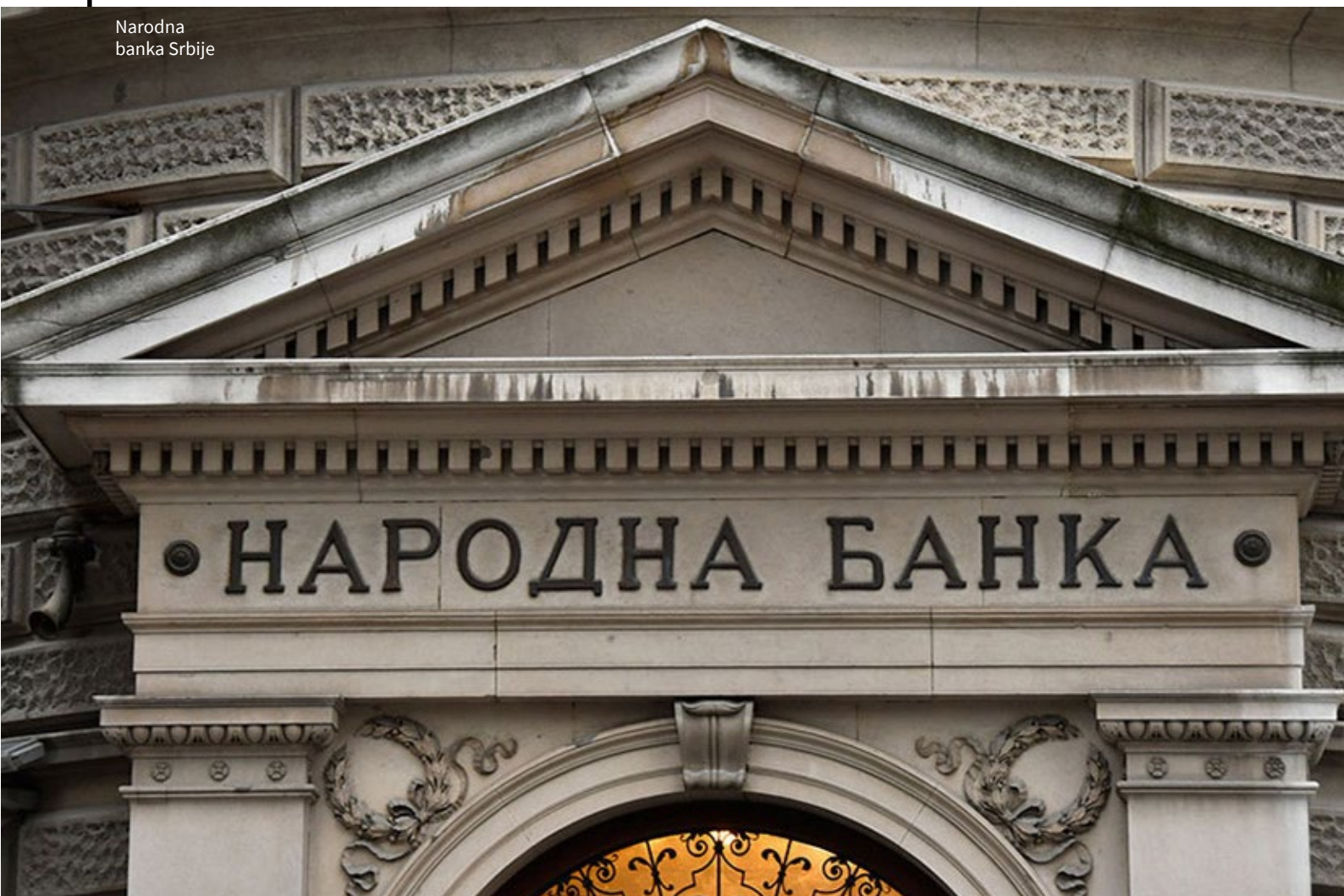
inostranom platnom prometu i da će se te prekogranične transakcije obavljati za svega par sati - ili čak i odmah ukoliko se koristi opcija za instant prenos, umesto za nekoliko dana kao što je sada slučaj.

- Ulazak Srbije u SEPA sistem građanima donosi brže, sigurnije i znatno jeftinije uplate i isplate prema EU, često po ceni domaćeg naloga (0-1 evro), bez dodatne dokumentacije i komplikacija. Privredi donosi efikasniji međunarodni platni promet, niže troškove transakcija, brži protok novca i lakši pristup evropskom tržištu, što direktno poboljšava konkurentnost i likvidnost firmi - ističe Mikić.

I finansijski analitičar i direktor firme BBS Capital Investment Group Vladimir Vasić kaže da ulazak Srbije u SEPA sistem donosi višestruke koristi i građanima i privredi.

- Za građane to znači jednostavnije, brže i jeftinije transakcije u evrima - bez visokih naknada i dugih čekanja na međunarodne transfere. Za privredu, a na-

Narodna
banka Srbije

Vladimir Vasić

FOTO: UBS

ročito za kompanije koje posluju sa EU partnerima, to je ogroman korak ka finansijskoj integraciji i efikasnosti poslovanja. Uklanjanje se barijere, smanjuju se troškovi i povećava se predvidivost novčanih tokova. To je konkretna dobit, ne samo simboličan potez - ocenjuje Vasić u razgovoru za Biznis.rs.

On tvrdi da će poseban efekat osetiti mala i srednja preduzeća, jer će SEPA doprineti njihovoj konkurentnosti i osnaživanju.

- Mala i srednja preduzeća su najosetljivija na transakcione troškove, vremenske barijere i regulatorne razlike. Ulazak u SEPA područje omogućava

MSP sektoru da funkcioniše kao deo jedinstvenog tržišta - pod istim uslovima kao i firme iz EU. Time im se olakšava izvoz, naplata potraživanja i partnerstva u inostranstvu, što direktno doprinosi rastu konkurentnosti i održivosti domaće privrede - napominje naš sagovornik.

Brže i jeftinije transakcije donose značajne uštede

Ekonomski analitičari tvrde da zemljama koje nisu u Evropskoj uniji SEPA donosi velike uštede, čime se direktno utiče na ekonomiju, pa tako i na ekonomski rast.

- Potpuno sam saglasan sa tim. Uštede na međunarodnim platnim transakcijama znače da više kapitala ostaje u privredi. To su direktni efekti: niže naknade, manji broj posrednika, efikasnija obrada naloga. U praksi to znači da preduzeća mogu brže da rotiraju novac, reinvestiraju u razvoj i plasiraju sredstva tamo gde su najpotrebnija - što sve zajedno generiše veći privredni impuls. Takođe, ulazak u SEPA sistem šalje snažan signal investitorima o stabilnosti i usklađenosti Srbije sa EU standardima - tvrdi Vladimir Vasić.

Trenutni proces novčanih transfera iz inostranstva ili u inostranstvo podrazumeva i dostavljanje propratne doku-

KAKO DA SISTEM PRORADI DO MAJA 2026. GODINE

Uspešna integracija u SEPA područje za zemlje koje se istovremeno nalaze i u procesu evropskih integracija zahteva primenu jedinstvenih pravila, praksi, standarda i smernica za izvršavanje platnih transakcija poput IBAN oznake za identifikaciju platnih računa i upotrebu ISO20022 standarda za razmenu finansijskih poruka. Za izvršavanje transakcija, pružaoци platnih usluga su u obavezi da pristupe i poštuju pravila četiri SEPA platnih šema, objašnjava Ivan Nikolić u junskom broju Makroekonomskih analiza i trendova (MAT).

Preduslov da domaće banke realizuju transakcije u evrima podrazumeva da poslovna banka na teritoriji Republike Srbije prihvati uslove odgovarajuće SEPA platne šeme za izvršavanje transakcija. Zato i sledi logično pitanje zašto bi komercijalne banke bile motivisane

da pređu na SEPA sistem kada trenutno zarađuju veće provizije na evro transakcijama? Ova dilema se može posmatrati iz više uglova.

- Prvo, trenutne veće provizije su kratkoročan fenomen - SEPA će vremenom svesti troškove na minimalni nivo. Drugo, regulatorni pritisak je ogroman: NBS i Evropska centralna banka striktno insistiraju na migraciji. Treće, banke gube korisnike ako ne omoguće jeftinije i brže transakcije koje SEPA nudi - navodi MAT.

Banke će biti i u prilici da uvođe nove digitalne proizvode poput SEPA instant plaćanja. Bitno je istaći da je Srbija u tom segmentu proaktivno pristupila izazovima uvođenja instant plaćanja još u oktobru 2018. godine kada je u regulativu implementirala zahtev kojim je obavezala pružaoce platnih usluga da pružaju instant transfer odobrenje. S obzirom na to da su IPS (instant platni sistem za mala plaćanja NBS) i TIPS platforma (sprovodi SCT Inst šemu pla-

ćanja) tehnički kompatibilne, pomenuto uparivanje u našem slučaju ne bi trebalo da bude problem.

- Najzad, sama operativna efikasnost je bitna: standardizacija smanjuje interne troškove obrade transakcija. Iako će pojedinačne transakcije biti jeftinije, veći volumen će nadoknaditi gubitak marže. Otvaranje SEPA područja omogućava bankama pristup od 500 i više miliona klijenata, dok banke sa punom SEPA integracijom postaju partneri i za EU kompanije u Srbiji - ističe Nikolić.

Dakle, prelazak na SEPA sistem za banke nije trošak, već strateška investicija. Banke koje migriraju prve će smanjiti dugoročne operativne troškove, zauzeti dominantan deo tržišta za evro transakcije, i svrstati se u digitalne provajdere usluga evropskog nivoa. Kratkoročni gubitak prihoda od provizija banke mogu nadoknaditi kroz efikasnost, nove prihode i povećani udeo na tržištu - što potvrđuju i brojna istraživanja Evropske centralne banke.

mentacije i može trajati nekoliko dana, pa i duže. Kroz SEPA sistem se transferi novca obavljaju bez te administracije i u neuporedivo kraćim rokovima – najčešće istog dana ili u roku od jednog radnog dana.

- To praktično znači značajno unapređenje operativnosti, veću efikasnost likvidnosti, kao i ubrzani protok kapitala, naročito u domenu međunarodnog poslovanja preduzeća - objašnjava Maja Mikić iz AIKBanke.

Što se tiče troškova, oni trenutno za međunarodne transfere iz Srbije u zemlje EU često iznose od 20 do 60 evra po transakciji, u zavisnosti od banke i SWIFT mreže.

- Sa ulaskom u SEPA sistem cene transfera će se izjednačiti sa domaćim dinarskim plaćanjima – što znači da će SEPA nalozi koštati od nula do jednog evra, kao u ostalim SEPA zemljama. Za firme koje obavljaju desetine međunarodnih uplata mesečno to može značiti uštede od stotinu do hiljadu evra na mesečnom nivou. Na nivou sistema, očekuje se da će SEPA doprineti smanjenju troškova platnog prometa do 90 odsto za pojedine korisnike, povećanju konkurencije među bankama i olakšanju ulaska srpskih firmi na tržišta EU bez valutnih i operativnih barijera - navodi članica Izvršnog odbora za operacije AIKBanke.

ŠTA JE SEPA?

SEPA predstavlja dominantni platni sistem evrozone, koji omogućava većinu transakcija u tom regionu. Postoje četiri SEPA šeme plaćanja koje se mogu koristiti za slanje i primanje uplata u evrima između bankovnih računa: SEPA Credit Transfer (SCT), SEPA Direct Debit (SDD Core i B2B) i SEPA Instant Credit Transfer (SCT Inst).

Najnoviji podaci Evropske centralne banke pokazuju da SEPA kreditni transferi (SCT) čine 96 odsto svih kreditnih transfera, dok SEPA direktno zaduživanje (SDD Core) predstavlja 99 procenata direktnih zaduženja po obimu. Pored toga, gotovo svi SEPA platni nalozi se pokreću elektronski, dok se samo šest odsto kreditnih transfera obavlja putem papirne dokumentacije ili lično, objavio je na svom LinkedIn blogu Plusius, globalni provajder rešenja za plaćanja.

Velika većina kreditnih transfera u evrima u SEPA zoni - više od 29 milijardi godišnje - zasniva se na SEPA Credit Transfer šemi, dok se SEPA Direct Debit koristi za realizaciju više od 21 milijarde transakcija godišnje u SEPA zoni, podaci su Evropskog saveta za plaćanja.

SEPA će ujednačiti trgovinsku razmenu u regionu

Regionalna iskustva zemalja koje su već deo SEPA sistema pokazuju da je zeleno svetlo za pridruživanje važan korak, ali da ozbiljan rad na operativnoj implementaciji i regulatornim usklađivanjima dolazi tek nakon toga.

Maja Mikić, članica Izvršnog odbora za operacije AikBanke, ocenjuje da će članstvo u SEPA sistemu ujednačiti trgovinsku razmenu među zemljama u regionu, bez obzira na to da li se radi o EU članicama ili ne, a imajući u vidu trgovinsku međuzavisnost među našim malim tržištima takav potez nam može olakšati protok novca, ali ga i pojeftiniti.

- Analiza Svetske banke je pokazala da su troškovi bezgotovinskih transakcija za mala, mikro i srednja preduzeća između zemalja regiona i do šest puta veći u odnosu na njihove pandane unutar EU, tako da je potencijalni efekat članstva u SEPA sistemu godišnja ušteda i do pola milijardi evra za tržišta Zapadnog Balkana. Smanjenje troškova ima i podsticajnu ulogu u daljoj digitalizaciji plaćanja u regionu u kome je gotovina i dalje veoma zastupljena, naročito među građanima koji novac iz inostranstva svojim porodicama u Srbiju donose u gotovini, u zbirnim količinama koje niko ne može

FOTO: PIXABAY

sa sigurnošću da utvrdi. Ako bi se deset odsto gotovinskih transakcija u regionu prevelo u elektronska plaćanja, to bi automatski smanjilo obim sive ekonomije u regionu za oko dva procenta, što je značajna korist za pojedinačna regionalna tržišta - napominje naša sagovornica.

Vladimir Vasić ističe da se regionalna ekonomska integracija ne može graditi bez zajedničke infrastrukture, a finansijska infrastruktura je njen temelj.

- SEPA omogućava da region funkcioniše kao jedinstveno tržište u domenu platnog prometa, što značajno olakšava trgovinu, investicije i zajedničke projekte. Srbija time dobija prednost da bude most između EU i ostatka Zapadnog Balkana, a firme iz regiona dobijaju snažniju platformu za saradnju bez nepotrebnih troškova i administrativnih prepreka - objašnjava Vasić.

A na koji način će članstvo u SEPA sistemu uticati na ukupan ekonomski rast?

- Benefite članstva u SEPA sistemu treba pre svega posmatrati na nivou pojednostavljenja, ubrzavanja i pojeftinjavanja

pojedinačnih deviznih transakcija. Smanjenje troškova je uvek dobra stvar, i iako su očekivanja od ukupnih ušteda za regionalne ekonomije velika, za pojedinačne biznise te uštede verovatno neće biti revolucionarno velike zbog udela troškova transfera u bilansima preduzeća koji su mali. Ekonomski rast je uslovljen drugim faktorima, a u okolnostima geopolitičkih volatilnosti, ekonomske neizvesnosti i tarifnih sukoba koji prete da gurnu globalnu ekonomiju u recesiju, realni sektor se suočava sa potrebom da osigura stabilnost poslovanja i da pronađe dodatne partnere. Učešće u SEPA šemi može da doprinese konkurentnosti, ali neće biti prelomni faktor za generisanje ekonomskog rasta - smatra Maja Mikić.

Glavni izazovi na putu do primene

U maju naredne godine je najraniji rok kada pružaoci platnih usluga koji to žele mogu da krenu da realizuju plaćanja u okviru SEPA šeme. Od novembra, kada ćemo podneti dokumentaciju za ovaj proces do maja 2026. godine, oče-

kuje nas proces implementacije i prilagođavanja relevantnim procedurama.

Maja Mikić kaže da to u praksi znači da će banke vršiti izmene u svojim informacionim sistemima kako bi mogle da izvršavaju SEPA transakcije, da uvedu IBAN račune i sklope ugovore sa klirinškim bankama, i tek kada se ove izmene izvrše kako treba, krajnji korisnici će moći da osete prave benefite članstva u SEPA sistemu.

Vladimir Vasić je optimista, ali i realista. On smatra da je maj 2026. godine ambiciozan, ali ostvariv cilj - ukoliko se svi ključni akteri, od regulatora do banaka i tehničkih provajdera, usklade i rade proaktivno.

- Potencijalne prepreke su, pre svega, tehničke i regulatorne prirode: usklađivanje IT sistema, harmonizacija sa SEPA pravilima i pravovremeno donošenje podzakonskih akata. Najveća opasnost bi bila institucionalna inertnost. Zato je važno da se svi sektori - javni i privatni - uključe aktivno i konstruktivno - zaključuje Vasić.

ALEKSANDRA KEKIĆ

MARKO ANDREJIĆ

BOOKLAB
AGENCIJA ZA KNJIGOVODSTVO

Kralja Milutina 57/1/6 11000 Beograd
066 844 3000
office@booklab.rs
www.booklab.rs

JP DRUMSKI PREVOZ PUTNIKA REKOVAC

Kralja Petra Prvog 46
35260 Rekovac
035 280 030
jpdpprekovac@gmail.com

PRELAZAK NA SEPA SISTEM ZA BANKE NIJE TROŠAK, VEĆ STRATEŠKA INVESTICIJA

PUNOPRAVNO ČLANSTVO U JEDINSTVENOM PODRUČJU PLAĆANJA U EVRIMA (SEPA) GRAĐANIMA OMOGUĆAVA BRŽE, LAKŠE I JEFTINJE TRANSAKCIJE ZA BEZGOTOVINSKA PLAĆANJA UNUTAR TERITORIJA TRENUTNO 41 ČLANICE PODRUČJA SEPA. PREDUZEĆA ĆE EFIKASNIJE POSLOVATI SMANJUJUĆI TROŠKOVE PREKOGRANIČNIH TRANSAKCIJA UZ POVEĆANJE TRANSPARENTNOSTI. OVAJ KONKRETAN ISKORAK SRBIJE U PROCESU FINANSIJSKE I EKONOMSKE KONVERGENCIJE KA EU NESUMNJIVO ĆE DOPRINETI UBRZANJU PRIVREDNOG RASTA

Srbija je u maju postala članica jedinstvenog područja za plaćanje u evrima (SEPA), čime je napravljen značajan korak ka daljoj ekonomskoj integraciji sa Evropskom unijom. Tako se ostvarila najava guvernerke Narodne banke Srbije iz decembra prošle godine, da će građani i privreda dobiti nove mogućnosti u domenu prekograničnih plaćanja, prvenstveno benefite bržih i jeftinijih transakcija.

Banke koje migriraju na SEPA sistem prve će smanjiti dugoročne operativne troškove, zauzeti dominantan deo tržišta za evro transakcije, i svrstati se u digitalne provajdere usluga evropskog nivoa. Kratkoročni gubitak prihoda od provizija banke mogu nadoknaditi kroz efikasnost, nove prihode i povećani udeo na tržištu, što potvrđuju i brojna istraživanja Evropske centralne banke, kaže u razgovoru za Biznis.rs Ivan Nikolić, direktor za naučno-istraživački razvoj Ekonomskog instituta u Beogradu.

On u intervjuu za naš časopis govori o benefitima koje ulazak Srbije u SEPA sistem donosi građanima i privredi, očekivanim uštedama i ekonomskoj integraciji regiona, kao i o potencijalnim izazovima na putu do početka primene u maju 2026. godine.

Šta ulazak Srbije u SEPA sistem donosi građanima, a šta privredi?

- Punopravno članstvo u Jedinstvenom području plaćanja u evrima (SEPA) građanima omogućava brže, lakše i jeftinije transakcije za bezgotovinska plaćanja unutar teritorija trenutno 41 članice područja SEPA. Preduzeća će efikasnije poslovati smanjujući troškove prekogra-

ničnih transakcija uz povećanje transparentnosti. Ovaj konkretan iskorak Srbije u procesu finansijske i ekonomske konvergencije ka EU će nesumnjivo doprineti ubrzanju privrednog rasta.

Najavljene su brže i jeftinije transakcije - na koji način će to biti vidljivo u praksi i kolike uštede se očekuju?

- Pridruživanje srpskih finansijskih institucija šemama plaćanja SEPA, prema kalendaru Evropskog platnog saveta, biće omogućeno od novembra 2025. dok je najraniji datum operativne spremnosti za pružaoce platnih usluga iz Srbije maj 2026. godine. Dakle, tada će se osetiti pun efekat pristupanja SEPA sistemu. Postoje brojne studije i izveštaji koji kvantifikuju uštede i ekonomske koristi koje proizilaze iz članstva u SEPA zoni.

Uštede izviru pre svega iz: nižih transakcionih troškova, smanjenog vremena obrade transakcija, te povećane transparentnosti i konkurencije u platnom prometu.

U pogledu nižih troškova, empirijske

analize pokazuju da su se troškovi prekograničnih transakcija sa raspona od jedan do dva odsto vrednosti transakcije višestruko redukovali, nekad i na ispod 0,1 odsto. Postoje zemlje gde su ovi troškovi bili još izraženiji, budući da su tu banke naplaćivale i dodatne naknade za konverziju valuta, međunarodne SWIFT transakcije i administrativne troškove, što je uvećavalo troškove transakcija na preko tri odsto vrednosti transakcija. Prekogranične transakcije koje su pre SEPA sistema trajale nekoliko dana (često od tri do pet), smanjene su na jedan radni dan, dok je SEPA Instant omogućio realizaciju transakcija u realnom vremenu.

S obzirom na to da su sada svi u okruženju - osim Bosne i Hercegovine - članovi SEPA sistema, koliko će se to odraziti na ekonomsku integraciju regiona?

- Najpre bih želeo da razjasnimo neke terminološke nedoumice tog dinamičnog procesa integracije kroz koji prolaze

POSTOJE BROJNE STUDIJE I IZVEŠTAJI KOJI KVANTIFIKUJU UŠTEDE I EKONOMSKE KORISTI KOJE PROIZILAZE IZ ČLANSTVA U SEPA ZONI. UŠTEDE IZVIRU PRE SVEGA IZ NIŽIH TRANSAKCIONIH TROŠKOVA, SMANJENOG VREMENA OBRADJE TRANSAKCIJA, TE POVEĆANE TRANSPARENTNOSTI I KONKURENCIJE U PLATNOM PROMETU. U POGLEDU NIŽIH TROŠKOVA, EMPIRIJSKE ANALIZE POKAZUJU DA SU SE TROŠKOVI PREKOGRANIČNIH TRANSAKCIJA SA RASPONA OD JEDAN DO DVA ODSTO VREDNOSTI TRANSAKCIJE VIŠESTRUKO REDUKOVALI, NEKAD I NA ISPOD 0,1 ODSTO

FOTO: PRIVATNA ARHIVA

- Uspesna integracija u SEPA područje zahteva primenu jedinstvenih pravila, praksi standarda i smernica za izvršavanje platnih transakcija, poput IBAN oznake za identifikaciju platnih računa i upotrebu ISO20022 standarda za razmenu finansijskih poruka. Za izvršavanje transakcija pružaoci platnih usluga su u obavezi da pristupe i poštuju pravila SEPA platnih šema.

Preduslov da domaće banke realizuju transakcije u evrima podrazumeva da poslovna banka na teritoriji Republike Srbije prihvati uslove odgovarajuće SEPA platne šeme za izvršavanje transakcija. Zato i sledi logično pitanje zašto bi komercijalne banke bile motivisane da pređu na SEPA sistem kada trenutno zarađuju veće provizije na evro transakcijama?

Ova dilema se može posmatrati iz više uglova. Prvo, trenutne veće provizije su kratkoročan fenomen - SEPA će vremenom svesti troškove na minimalni nivo. Drugo, regulatorni pritisak je ogroman: NBS i Evropska centralna banka striktno insistiraju na migraciji. Treće, banke gube korisnike ako ne omoguće jeftinije i brže transakcije koje SEPA nudi.

zemlje iz okruženja. Jednostavno nije ispravno reći da su svi u okruženju, osim BiH, punopravni članovi SEPA. Na primer, Evropska komisija je usvojila odluku da Albanija i Crna Gora mogu ući u SEPA zonu. To je bio predugovor za formalni pristup, ali - konkretno za Albaniju - nije značilo i operativno članstvo, jer je ona tek u fazi tehničke evaluacije sistema. Iako Albanija aktivno radi na integraciji, nema SEPA status, a realističan rok za punopravno članstvo je tek kraj 2026. Severna Makedonija je najavila apliciranje za SEPA sistem do kraja ove godine, što znači da je realni rok za njen ulazak 2027-2028.

Dakle, što se tiče Zapadnog Balkana samo Srbija i Crna Gora u ovom trenutku imaju puni SEPA status. NBS uz istovremeni rad na tehničkom povezivanju platnih infrastruktura sa SEPA područjem sprovodi i aktivnosti koje se odnose na ostvarivanje bržeg i efikasnijeg platnog prometa sa zemljama regiona Zapadnog Balkana koje su na putu pristupanja EU i SEPA područja.

Početak primene se očekuje u maju 2026. Koji su potencijalni izazovi na tom putu?

Banke će biti u prilici i da uvide nove digitalne proizvode poput SEPA instant plaćanja?

- Bitno je istaći da je Srbija u tom segmentu proaktivno pristupila izazovima uvođenja instant plaćanja još u oktobru 2018. kada je u regulativu implementirala zahtev kojim je obavezala pružaoce platnih usluga da pružaju instant transfer odobrenje. S obzirom da su IPS (instant platni sistem za mala plaćanja NBS) i TIPS platforma (sprovodi SCT Inst šemu plaćanja) tehnički kompatibilne pomenuto uparivanje u našem slučaju ne bi trebalo da bude problem.

Najzad, sama operativna efikasnost je bitna: standardizacija smanjuje interne troškove obrade transakcija. Iako će pojedinačne transakcije biti jeftinije, veći volumen će nadoknaditi gubitak marže. Otvaranje SEPA područja omogućava bankama pristup do više od 500 miliona klijenata, dok banke sa punom SEPA integracijom postaju partneri i za EU kompanije u Srbiji. Dakle, prelazak na SEPA sistem za banke nije trošak, već strateška investicija.

MARKO ANDREJIĆ

ZAŠTO BI KOMERCIJALNE BANKE BILE MOTIVISANE DA PREĐU NA SEPA SISTEM KADA TRENUTNO ZARAĐUJU VEĆE PROVIZIJE NA EVRO TRANSAKCIJAMA? PRVO, TRENUTNE VEĆE PROVIZIJE SU KRATKOROČAN FENOMEN - SEPA ĆE VREMENOM SVESTI TROŠKOVE NA MINIMALNI NIVO. DRUGO, REGULATORNI PRITISAK JE OGROMAN: NBS I EVROPSKA CENTRALNA BANKA STRIKTNO INSISTIRAJU NA MIGRACIJI. TREĆE, BANKE GUBE KORISNIKE AKO NE OMOGUĆE JEFTINIJE I BRŽE TRANSAKCIJE KOJE SEPA NUDI

AikBank keš kredit bez donošenja dokumentacije

AikBank predstavlja inovaciju u segmentu potrošačkih kredita – keš kredit koji korisnicima omogućava brzo dodatno finansiranje, bez uobičajene papirologije i za samo sat vremena.

Proces apliciranja za keš kredit je modernizovan i pojednostavljen. To u praksi znači da kada dođu u AikBank filijalu, klijenti sa sobom treba da ponesu samo ličnu kartu a svi potrebni podaci se, uz saglasnost klijenta, prikupljaju direktno iz centralnih sistema institucija kod kojih se vrši provera kreditnog statusa, kao što su Kreditni biro i PIO fond, čime se eliminišu potreba da klijent sam pribavlja dokumentaciju, kao i čekanje na dostavljanje izveštaja banci. Ukoliko su svi uslovi ispunjeni, novac se može naći na računu klijenta već u roku od sat vremena nakon odobrenja, a ceo proces je prilagođen korisniku – bez odlaska na više šaltera, bez čekanja i bez dodatnih troškova za obradu zahteva.

Dušan Mihailović, Član Izvršnog odbora AikBank zadužen za poslove sa stanovništvom i malom privredom, izjavio je: „Ovaj pristup je rezultat pažljivog slušanja stvarnih potreba klijenata i zato im omogućavamo da do keš kredita dođu brzo, jednostavno i bez komplikacija po povoljnim uslovima. Proces automatizacije provere i odobrenja je još jedna potvrda strateške orijentisanosti AikBank ka digitalizaciji ponude i ka kreiranju boljeg korisničkog iskustva po kojem želimo da budemo prepoznati.“

AikBank keš kredit mogu zatražiti svi klijenti koji ispunjavaju uslove, bez potrebe za učešćem ili depozitom. Iznos kredita može biti od 100.000 do 5.000.000 dinara, uz fiksnu nominalnu kamatnu stopu koja od 7,95% i rok otplate do 71 mesec.

Ova ponuda važi do 31. jula, a više informacija možete pronaći na www.aikbank.rs ili u bilo kojoj od 150 AikBank filijala.

O AikBank

AikBank je jedna je od najbrže rastućih banaka u Srbiji, koja pruža kompletne i specijalizovane usluge malim i srednjim preduzećima i korporativnim klijentima. Posvećeni smo konstantnom inoviranju i podršci našim klijentima pružajući im najbolje korisničko iskustvo. Naš cilj je da budemo banka prvog izbora za sve klijente, uvek i svuda. Aktivno podržavamo lokalnu zajednicu, doprinoseći unapređenju uslova za život i rad u svim sredinama u kojima poslujemo. AikBank poslovna mreža obuhvata 150 filijala u 54 gradova širom Srbije, jednu od najvećih mreža bankomata u zemlji na preko 550 lokacija, kao i više od 2000 zaposlenih u sistemu Banke.

AikBank je članica regionalne AikGroup, jedne od najbrže rastućih bankarskih grupacija u Jugoistočnoj Evropi, a u čijem su sastavu i: AikLeasing i MV Investment u Srbiji i Gorenjska banka i GB Leasing u Sloveniji.

SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI „KATAPULTIRAĆE” PRIVREDNU SARADNJU EGIPTA I SRBIJE

OD POČETKA PREGOVORA O SPORAZUMU MEĐUSOBNA TRGOVINA JE PORASLA ZA OKO 45 ODSTO. OČEKUJEM DA ĆE, KADA SPORAZUM STUPI NA SNAGU, NAJGORI PESIMISTIČKI SCENARIO BITI UDVOSTRUČENJE NIVOA TRGOVINE. NAJBOLJI JE POVEĆANJE NA 400 ODSTO U NAREDNIH PET GODINA, TAKO DA SE NADAM DA ĆE DVE PRIVREDNE KOMORE I PRIVATNI SEKTOR POŽURITI - NE SAMO DA POVEĆAJU NIVO TRGOVINE, VEĆ I DOMAĆE INVESTICIJE SA OBE STRANE

Egipat i Srbija imaju već mnogo decenija bliske političke i kulturne odnose. Ipak, privredna saradnja je uvek bila ono što „obećava”, ali se ne ostvaruje u punom potencijalu.

Ugovor o slobodnoj trgovini je potpisan i verifikovan, očekuje se da stupi na snagu tokom leta, a trebalo bi da „katapultira” u nove visine privrednu saradnju između dve zemlje, ocenjuje u razgovoru za *Biznis.rs* Basel Salah, ambasador Egipta u Beogradu.

Koji su glavni stubovi ekonomskog razvoja Egipta do 2030. godine? Da li postoje konkretni planovi za veće otvaranje tržišta i privlačenje stranih investicija?

- Sada smo fokusirani na ekološki prihvatljive projekte i industrijalizaciju. Takođe, razmatramo rad na novim trendovskim projektima poput zelenog vodonika. To je kontinuirani trend koji sustižemo sa nekoliko zemalja, uključujući Norvešku i Dansku. Fokusirani smo i na solarne elektrane, kao i na likvifikaciju gasa. Prenos gasa putem gasovoda

je veliki tekući projekat koji realizujemo u saradnji sa nekoliko italijanskih kompanija.

Naš plan za narednih pet godina je da se fokusiramo na industrijalizaciju i obnovljive izvore energije, nekretnine i pretvaranje Egipta u logističko čvorište osnivanjem nekoliko novih luka na obalama Crvenog i Sredozemnog mora: Ain Sohla, Port Said i Suec. U oblasti Suec, gde se nalazi Suecki kanal, uspostavili smo slobodnu ekonomsku zonu i mnoge zemlje već ulažu u nju, uključujući Rusiju i Kinu.

Kako Egipat balansira potrebu za ekonomskim rastom sa velikim demografskim izazovima?

- Sada nas ima oko 110 miliona. Od toga je deset miliona iseljenika, a 100 miliona ljudi je prisutno u samoj zemlji. To je prilično veliki izazov i mi primenjujemo ono što se naziva pristupom korak po korak uspostavljanjem pilot-projekata i osiguravanjem da naši pregovori sa Svetskom bankom i Međunarodnim monetarnim fondom (MMF) uzimaju u

obzir društveni efekat ekonomskih reformi na stanovništvo. Trudimo se da ispunimo finansijske obaveze, uključujući međunarodni dug, dok istovremeno radimo na supstituciji uvoza lokalnom proizvodnjom, kako bismo smanjili potrebu za korišćenjem čvrste valute. Paralelno nastojimo da povećamo izvoz – ne samo ka Bliskom istoku i Africi, već i ka EU i SAD.

Što se tiče stanovanja, imamo višak stambenih jedinica. U Egiptu je običaj da se stanovi poseduju, a ne iznajmljuju. U javno-privatnom partnerstvu obezbedili smo stanove različitih cena za sve slojeve društva. Veći izazov je nezaposlenost koju pokušavamo da smanjimo otvaranjem fabrika za lokalnu proizvodnju ranije uvoznih proizvoda, ali i izvozom radne snage.

Da, to postoji čak i ovde u Srbiji. To je jedan od uspešnih projekata koje smo nedavno imali sa srpskom stranom - izvoz egipatske radne snage može nam doneti nekoliko prednosti i pozitivnih rezultata: smanjuje prenaseljenost, nezaposlenost i istovremeno povećava devizne doznake. One su ključne za egipatsku ekonomiju – oko 20 odsto doznaka u dolarima i evrima dolazi od Egipćana koji rade u inostranstvu. Prilično slično kao i kod Srbije, gde uslužni sektor ima važnu ulogu, zar ne?

Kako ulazak Egipta u BRICS menja njegov ekonomski i geopolitički položaj zemlje? Da li to znači veće udaljavanje od Zapada ili samo diversifikaciju partnerstava?

- Držao bih se ideje o diversifikaciji ekonomskih partnera – to važi za sve članice BRICS-a. Ekonomska situacija se globalno menja, pa je pronalaženje no-

SPREMNI SMO DA UČESTVUJEMO U OBNOVI REGIONA

- Nekoliko egipatskih kompanija je prisutno u Libiji u oblasti proizvoda za obnovu i već su dobile tendere za velike megaprojekte. Takođe, naš plan za obnovu Gaze već je predstavljen partnerima iz EU i SAD. Postoji velika zavisnost od egipatskih kompanija koje imaju stručnost u izgradnji privremenih smeštaja koji se mogu premeštati iz jednog područja u drugo dok se ne obnovi infrastruktura, uključujući puteve, vodovodne i kanalizacione sisteme... Spremni smo da na licu mesta sprovedemo naše projekte u tom pogledu. Jemen još uvek nije tu, ali mogu vas uveriti da smo spremni da se preselimo u Libiju i Gazu, i ne samo tamo, već smo prisutni u Jordanu i Iraku. Da, Iraku je i dalje potrebno mnogo resursa. Sirija bi, takođe, predstavljala budućnost za egipatske kompanije. Stručnost stečena izgradnjom novog administrativnog centra je prednost koju možemo da repliciramo u drugim oblastima u tom pogledu. Dodatno, poznajemo kulturu lokalnog stanovništva.

vih, kreativnih partnerstava ključno za privlačenje različitih prihoda i investicija, kako u Egiptu, tako i u drugim članicama. BRICS je ekonomski konglomerat u sponu sa svetlom budućnošću. Naši odnosi sa članicama su stabilni, a rast saradnje, recimo sa Indijom, omogućava investicije i korišćenje lokalnih valuta, čime se smanjuje pritisak na devize u trgovini. BRICS je održiva opcija, ali ne isključuje postojeća partnerstva.

Da li je BRICS alternativa za finansiranje velikih infrastrukturnih projekata, na primer preko Nove razvojne banke?

- Ne. BRICS se zasad vidi više kao forum za unapređenje ekonomskih politika i trgovine među članicama. Fokus je na novim projektima i jačanju međusobnih partnerstava, ali nije alternativa postojećim međunarodnim ekonomskim institucijama. Cilj mu je da maksimizira ekonomski potencijal članica, ne samo kroz tradicionalne odnose sa Zapadom, već i kroz saradnju sa susedima i partnerima širom sveta, otkrivajući nove izvore koristi. Njegov cilj je da maksimizira koristi koje još nisu otkrivene.

Kako Egipat gleda na najavljene nove trgovinske barijere od strane SAD, posebno Trampove carine? Da li očekujete novu fazu globalne fragmentacije i kako se Egipat priprema za nju?

- Predsednik Tramp ima dva glavna prioriteta: uspostavljanje mira u svetskim sukobima i kreiranje obostrano korisne ekonomske strukture za SAD i njihove partnere. Iako je bilo tenzija sa Kinom, on je najavio da su pregovori sa Pekingom plodonosni i korisni za obe strane. Oni daju obostrane rezultate i kada je Egipat u pitanju. Mi trenutno pregovaramo sa američkom administracijom o carinama koje su obnovljene, ne samo prema nama, već i prema drugim zemljama i regionalnim silama. Ti razgovori za sada teku pozitivno. SAD pokazuje ekonomsku fleksibilnost i težnju ka obostrano korisnim rešenjima. Nadam se da će to doprineti boljoj, a ne fragmentisanjoj svetskoj ekonomiji.

Kako se Egipat nosi sa posledicama sukoba u Gazi i Crvenom moru na Suecki kanal i pomorski saobraćaj?

- Sukob u Gazi ima ozbiljne negativne posledice po egipatsku, ali i po ekonomije celog Bliskog istoka i Severne Afrike. Napadi Huta su direktna posledica tog sukoba. Egipat pokušava da podstakne i Hamas i Izrael na pregovore, prekid vatre i što veću humanitarnu pomoć Palestincima, međutim, osnovni problem ostaje – Izrael ne prihvata postojanje palestinske države. Kada bi to učinio, svi ovi sukobi bi nestali. Palestinci decenijama traže državu na zemlji na kojoj žive hiljadama godina. Arapska mirovna

OČEKUJEM DA ĆE, KADA SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI STUPI NA SNAGU, NAJGORI PESIMISTIČKI SCENARIO BITI UDVOSTRUČENJE NAŠEG NIVOJA TRGOVINE. NAJBOLJI JE POVEĆANJE NA 400 ODSOTO U NAREDNIH PET GODINA

inicijativa i dalje stoji – ona predviđa normalizaciju odnosa s Izraelom ako se uspostavi palestinska država u granicama iz 1967. godine, uz poštovanje UN rezolucija 242 i 337 – ali mi ne vidimo bilo kakav izraelski napor da se zaista krene napred ka uspostavljanju bezbednosti za Izrael i države za Palestine.

Kada izraelska vlada zaista shvati da je mir rešenje za sve probleme koji postoje za njih u pogledu bezbednosti, to će biti korak u pravom smeru, a otvoriće se prostor i za ekonomski procvat, zajedničke projekte i jače regionalne veze. Do tada – nema svetla na kraju tunela.

Koje sektore biste preporučili srpskim kompanijama da istraže u Egiptu? Kako izgleda poslovna klima u vašoj zemlji iz perspektive stranih investitora?

- Kao što znate, potpisali smo Sporazum o slobodnoj trgovini između Egipta i Srbije, koji stupa na snagu ovog leta. To je ključan korak koji ne samo da otvara vrata za bilateralni izvoz, već i za šire strateške inicijative. Zaista je pravo vreme za ovakvo pitanje jer sam veoma optimističan u vezi s tim. Smatram da je ovaj sporazum rezultat kreativnog ekonomskog partnerstva između dve prijateljske zemlje koje neguju snažne odnose već vekovima.

Sporazum će omogućiti trgovinu u oblastima poput poljoprivrede, industrije i sirovina. Egipat može postati kapija za srpske proizvode ka Africi, jer imamo potpisane sporazume o slobodnoj trgovini sa gotovo svim afričkim zemljama. Istovremeno, Srbija može biti naša kapija ka Zapadnom Balkanu, omogućavajući egipatskim proizvodima da lakše dopru do ovog tržišta. Ne govorimo samo o izvozu, već i o zajedničkim investicijama i proizvodnji – srpski proizvodi mogu se proizvoditi u Egiptu i dalje izvoziti, a egipatski proizvodi mogu se lokalno proizvoditi u Srbiji za tržište Balkana.

Egipat nudi i „zlatnu licencu“, koja velikim investitorima omogućava dobijanje svih potrebnih dozvola i dokumenata na jednom mestu, u znatno kraćem roku. Posebno tražimo investitore u oblasti zelenih nekretnina, cementne industrije, prerade sirovina kao što su gvožđe, mermer, granit, fosfati, mangan – sve to je otvoreno za srpske firme.

Takođe, energetski sektor je od posebnog značaja. Egipat ima veliko iskustvo u obnovljivim izvorima energije – solarnoj,

DIVERSIFIKACIJA VALUTA POSTAJE KLJUČNA STRATEGIJA

Kako se Egipat pozicionira u svetu koji se postepeno dedolarizuje - da li više koristi kineski yuan, rusku rublju ili druge valute u trgovini?

- To zavisi od slučaja do slučaja, ali mogu vas uveriti da smo diversifikovali naše rezerve čvrstih valuta. One sada uključuju ne samo dolar, evro, funtu i jen, već i rupiju i lira. U partnerstvima sa zemljama poput Indije, koristimo lokalne valute za reinvestiranje u zajedničke projekte. Na taj način stvaramo nova radna mesta i vraćamo vrednost partneru kroz njegovu valutu, koju i on koristi za domaće projekte. Tako postićemo dvostruku korist: podstičemo razvoj, a istovremeno čuvamo devizne rezerve. Diversifikacija valuta postaje ključna strategija za budućnost i nešto čemu ćemo sve više svedočiti u decenijama koje dolaze.

hidro i vetroenergiji. Imamo najveću solarnu elektranu na svetu i idealne klimatske uslove, a Nil nam pruža velike hidroenergetske mogućnosti. Zahvaljujući padu cena kineskih solarnih panela solarni potencijal Sahare postaje sve dostupniji. Iskustvo koje imamo u ovoj oblasti je bogato i spremni smo da podelimo znanje, kao i da investiramo u Srbiji.

Kako ocenjujete trenutni nivo ekonomskih odnosa između Egipta i Srbije?

- Od početka pregovora o sporazumu o slobodnoj trgovini i njegove objave naš nivo trgovine je porastao za oko 45 odsto. Očekujem da će, kada sporazum stupi na snagu, najgori pesimistički scenario biti udvostručenje našeg nivoa trgovine. Najbolji je povećanje na 400 odsto u narednih pet godina, tako da se nadam da će dve privredne komore i privatni sektor odmah požuriti - ne samo da povećaju nivo trgovine izvozom i uvozom u različitim

SRBIJA NUDI PODSTICAJE, A MI IMAMO INTERESANTNE PROJEKTE - OD POLJOPRIVREDE DO ZAJEDNIČKE INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE. GRANICE NE POSTOJE I VERUJEM DA ĆU USKORO LIČNO SVEDOČITI REALIZACIJU TOKOM SLEDEĆIH NEKOLIKO MESECI

sektorima koji su imali više od 40 odsto uvoznih carina koje će biti ukinute, već i da povećaju domaće investicije sa obe strane.

Koje su ključne grane u kojima vidite potencijal za produbljivanje saradnje

- poljoprivreda, građevinarstvo, turizam, IT...?

- Egipatski ministar za IT je bio u Beogradu prošlog novembra. Imao je odličnu i plodnu saradnju sa svojim kolegom iz Srbije u okviru realizacije memoranduma o razumevanju i saradnji između dva ministarstva. Uz to se naš ministar već sastao sa nekoliko IT kompanija. Kao rezultat ove posete, nekoliko projekata je u toku između kompanija u Srbiji i Egiptu, a planira se i poseta srpskog ministra telekomunikacija i medija Egiptu kako bi se i sa svoje strane upoznao sa egipatskim preduzećima koja se bave informacionim tehnologijama.

Pratiće ga nekoliko srpskih IT kompanija, kako bi unapredile ili otkrile dodatne projekte pored onih koji su trenutno u toku, a sve u cilju povećanja saradnje koja se tiče srpskog IT sektora koji učestvuje sa deset odsto u srpskom BDP-u. To je veoma visok procenat, možda, veći čak i od egipatskog IT sektora, koji je prilično napredovao time što mnogo outsorringa obavlja u nekoliko zemalja, uključujući Indiju i zemlje Zapadne Evrope. Mislim da srpska strana može imati koristi od korišćenja naših znanja i udaljenih inženjera.

Da li postoji konkretno interesovanje egipatskih kompanija za ulaganje u Srbiju ili obrnuto?

- Da, i to u energetiku, infrastrukturu, železničke sisteme, vodovod, nekretnine i tržne centre. Verujem da je nebo granica i zato se nadam da će sporazum o slobodnoj trgovini odmah stupiti na snagu. Srbija je privlačna destinacija za ulaganja, sa prijateljskom atmosferom koja podstiče investitore. Već sam dobio nekoliko upita od velikih egipatskih kompanija zainteresovanih za ulaganja u pomenute sektore, a sporazum je ključan da to postane stvarnost.

Pominjali smo i prošle godine - firme poput švedske Roscom i egipatskog Hasana Allama, koji su aktivni u Africi, na Bliskom istoku i Evropi, vide Srbiju kao idealno mesto za ulaganja. Srbija nudi podsticaje, a mi imamo interesantne projekte - od poljoprivrede do zajedničke industrijske proizvodnje. Kao što sam rekao, granice ne postoje, i verujem da ću tome uskoro lično svedočiti tokom sledećih nekoliko meseci.

ŽIKICA MILOŠEVIĆ

TEHNOLOŠKI TRENDOWI MENJAJU I TRŽIŠTE OSIGURANJA U SRBIJI

EKONOMSKA KRETANJA U POSLEDNJOJ DEZENIJI ZNAČAJNO SU OBLIKOWALA NAČIN NA KOJI FUNKCIONIŠU FINANSIJSKE INSTITUCIJE, A POSEBNO SEKTOR OSIGURANJA. INFLACIJA I EKONOMSKA NESTABILNOST IMAJU DIREKTAN I SNAŽAN UTICAJ – KAKO NA STRANI OSIGURAWAČA, TAKO I NA KORISNIKE POLISA. SVE OWE OKOLNOSTI ODRAZILE SU SE I NA TRŽIŠTE OSIGURANJA, ŠTO POTVRĐUJE ČINJENICA DA JE PROSEČNA CENA ŠTETE PORASLA

Digitalna transformacija sve snažnije menja lice osiguravajuće industrije u Srbiji. Kompanije ulažu u savremene IT sisteme i razvijaju digitalne servise kako bi odgovorile na nove zahteve tržišta i ponašanje korisnika.

Biznis.rs je razgovarao sa redovnom profesorkom Beogradske bankarske akademije (BBA) Mladenkom Balaban o aktuelnostima u sektoru osiguranja u Srbiji, kao i o klimatskim promenama i sve učestalijim ekstremnim vremenskim uslovima koji predstavljaju ozbiljan izazov. Takođe, naša sagovornica je preporučila mladima, kao i onima koji započinju biznis, na koji način mogu da se zaštite i koja vrsta polisa bi za njih bila najkorisnija.

Kakvi su aktuelni trendovi u osiguranju u Srbiji i regionu? Da li raste interesovanje za određene vrste polisa?

- Trendovi u Srbiji i regionu Zapadnog Balkana poslednjih godina pokazuju postepeni rast premije osiguranja i jačanje tržišta, digitalizaciju usluga, kao i promene u interesovanjima korisnika. Poslednji izveštaji Narodne banke Srbije govore da je tržište osiguranja u Srbiji i dalje dominantno fokusirano na obavezna osiguranja, pre svega na auto-odgovornost. Međutim, podaci ukazuju i na činjenicu da poslednjih godina raste interesovanje za zdravstveno, životno i osiguranje imovine.

Naime, sve je veći broj ljudi koji uzimaju dodatne zdravstvene polise, zbog sve veće potrebe za bržim i kvalitetnijim zdravstvenim uslugama. Polise životnog osiguranja postaju sve popularnije kao oblik štednje i obezbeđenja porodice,

posebno proizvod „unit linked“, koji pored zaštite pruža mogućnost vlasniku polise da poseduje određene hartije od vrednosti koje mu donose prinos. Takođe, raste broj ugovora za osiguranje stanova i kuća, najčešće u urbanim sredinama.

Poseban trend na tržištu jeste digitalizacija. Osiguravajuće kuće u regionu ubrzano ulažu u mobilne aplikacije i veb-platfome, onlajn prijavu štete, video-inspekcije, četbotove i automatizovanu korisničku podršku. Nedavne prirodne katastrofe (poplave, zemljotresi) i pandemija doveli su do rasta interesovanja za osiguranje od elementarnih nepogoda. U regionu je primetno i interesovanje za ESG trendove i polise

koje stimulišu ekološki odgovorno ponašanje.

U skladu sa ekonomskim uslovima i porastom broja samozaposlenih i freelensera, raste tražnja za osiguranjem biznisa, posebno među malim i srednjim preduzećima.

Poslednjih nekoliko godina su ekonomska nestabilnost i inflacija uticali na skoro sve sfere poslovanja. Da li su i sektor osiguranja uzdrмали finansijski potresi?

- Ekonomska kretanja u poslednjoj deceniji značajno su oblikovala način na koji funkcionišu finansijske institucije, a posebno sektor osiguranja. Inflacija i ekonomska nestabilnost imaju direktan

KAKO IZABRATI PRAVU POLISU

- Iako je osiguranje sve prisutnije u svakodnevnom životu građana, nedovoljna edukacija i brzopletost i dalje vode ka lošim odlukama prilikom odabira polisa. Klijenti često prave niz grešaka, bilo da je reč o životnom, zdravstvenom, auto ili imovinskom osiguranju. Pošto je naše tržište i dalje dominantno bankocentrično, a poznavanje osiguranja i karakteristika proizvoda skromno, nije retkost da klijenti veruju kako su pokrili sve rizike samo kupovinom jedne polise. U praksi, to najčešće nije slučaj.

Veoma često klijenti ne čitaju detalje polise ili ne razumeju šta konkretno osiguranje pokriva, a šta ne. Rezultat toga su neprijatna iznenađenja u trenutku kada pokušaju da ostvare pravo na nadoknadu. Još jedna česta greška jeste fokusiranje isključivo na cenu, umesto na kvalitet i obim pokrića. To dovodi do situacije u kojoj polisa ne pokriva ključne rizike, a klijent je u uverenju da jeste.

Nepoznavanje takozvanih „sitnih slova“ – kao što su isključenja, franšize ili rokovi za prijavu štete – može ozbiljno ograničiti mogućnost naplate ili dovesti do potpunog gubitka prava. Takođe, osiguranje predmeta na manji iznos od njegove realne vrednosti znači da ni naknada neće biti dovoljna u slučaju nastanka štete.

Zato je izuzetno važno da klijent aktivno učestvuje u razgovoru sa agentom osiguranja, postavlja pitanja i traži objašnjenja. Istovremeno, agent treba da komunicira „jezikom klijenta“, da jednostavno i jasno objasni koje rizike polisa pokriva, a koje ne. Na kraju, sve se svodi na nivo finansijske pismenosti koju treba sistemski razvijati, kako bismo stvorili jači i otporniji finansijski sektor.

i snažan uticaj na industriju osiguranja – kako na strani osiguravača, tako i na korisnike polisa. Takav uticaj zabeležen je i tokom 2021. godine koju je obeležio rast inflacije, prvobitno izazvan produženim ekonomskim posledicama pandemije, a dodatno pogoršan ratom u Ukrajini i poremećajima u globalnim lancima snabdevanja tokom 2022. godine. Sve ove okolnosti odrazile su se i na tržište osiguranja, što potvrđuje činjenica da je prosečna cena štete porasla.

Prilikom određivanja premija osiguravajuća društva uzimaju u obzir niz faktora, uključujući industrijske trendove, broj prijavljenih šteta, troškove popravke vozila i imovine, kao i troškove medicinskih usluga. Inflatorni pritisci, koji dolaze iz različitih izvora, nesumnjivo utiču na sektor osiguranja. Brojna istraživanja i stres testovi koje sprovede međunarodno priznati instituti poput Fitch Ratings (Frankfurt/London) i Global Data, ukazuju na negativne efekte inflacije po osiguranje.

Pored toga, inflacija utiče i na pad vrednosti finansijskih instrumenata, poput obveznica i akcija, što direktno smanjuje imovinu i kapital osiguravajućih kompanija, dodatno otežavajući stabilnost celog sektora.

Kako digitalizacija menja tržište osiguranja?

- U eri digitalne transformacije ni industrija osiguranja nije ostala po strani, a nove tehnologije brzo postaju ključni deo strategije razvoja. Digitalizacija značajno menja tržište osiguranja na više nivoa – od korisničkog iskustva do same strukture poslovanja i redefinisanja uloge osiguravajućih kompanija. Primena savremenih tehnologija u finansijskom sektoru doprinosi većoj operativnoj efikasnosti i ubrzava poslovne procese. Veštačka inteligencija pomaže bržem i tačnijem preuzimanju rizika, upravljanju odštetnim zahtevima, usklađivanju sa zakonskim obavezama, kao i većem angažmanu klijenata.

Postoje konkretni primeri iz prakse: kompanija Zurich Insurance koristi veštačku inteligenciju za obradu odštetnih zahteva, otkrivanje prevara i podršku u marketingu; Transamerica iz SAD koristi mašinsko učenje kako bi, uz pomoć takozvanog robota-savetnika, personalizovano preporučivala proizvode svojim

klijentima, dok Liberty Mutual veštačku inteligenciju koristi za efikasniju isplatu šteta.

Onlajn prodaja i self-service portali omogućavaju korisnicima da sve češće kupuju osiguranje putem interneta, bez odlaska u poslovnice. Korišćenje velikih podataka (Big Data) i veštačke inteligencije doprinosi personalizaciji ponuda – na osnovu analize ponašanja, navika i potreba korisnika kreiraju se proizvodi „po meri”.

Procena rizika u realnom vremenu, naročito u auto-osiguranju, već je zaživela kroz primenu telemetrije i IoT uređaja koji analiziraju stil vožnje i prilagođavaju premiju konkretnom korisniku. Imajući u vidu sve ove prednosti, očekuje se da će u Srbiji doći do intenzivnijih ulaganja u razvoj veštačke inteligencije,

kako u privredi uopšte, tako i u sektoru osiguranja.

Kako funkcioniše procena rizika u osiguravajućim društvima i koliko ona utiče na cenu polise?

- Ovaj proces često ostaje nevidljiv klijentima, ali je ključno razumevanje njegove uloge u kreiranju osiguravajuće ponude. Procena rizika (underwriting) je ključni proces u osiguravajućim društvima koji ima direktan uticaj na cenu polise osiguranja, uslove osiguranja i odluku da li će osiguranje uopšte biti ponuđeno.

Prvi korak u proceni rizika je prikupljanje informacija o osiguraniku. Aktuari i procenitelji koriste statistiku, modele i algoritme kako bi utvrdili verovatnoću nastanka štetnog događaja, po-

tencijalnu visinu štete i specifične faktore koji povećavaju ili smanjuju rizik. Na osnovu svih analiza osiguranici se svrstavaju u rizične kategorije i na osnovu toga se utvrđuje da li će osiguranje biti ponuđeno, koja će biti cena i pod kojim uslovima.

Procena rizika je temelj osiguravajuće industrije jer omogućava pravedno određivanje premije, stabilnost poslovanja osiguravača i sprečavanje zloupotreba i gubitaka.

Osim digitalizacije, osiguravajuće kuće imaju tendenciju prilagođavanja aktuelnim trendovima poslovanja. Koji su izazovi sa kojima se trenutno suočavaju?

- Promene u okruženju zahtevaju od osiguravajućih društava da se brzo prilagođavaju i inoviraju u skladu sa novim trendovima i rizicima. Digitalna transformacija i tehnološke promene su jedan od ključnih izazova. Takođe, povećanje digitalnih usluga nosi veći rizik od sajber napada i curenja podataka klijenata, što postaje novi izazov za osiguravajuće kompanije. Sve to zajedno donosi regulatornu i zakonodavnu složenost. Uvode se nova pravila zaštite podataka (GDPR), zatim propisi poput Solventnost II u EU koji nameću strože standarde u pogledu solventnosti i upravljanja rizicima.

Klimatske promene i katastrofalni rizici su jedan od najvećih izazova za osiguravajuća društva. Poplave, požari, oluje i drugi klimatski rizici postaju češći i skuplji, a tradicionalni modeli rizika sve teže predviđaju uticaje ekstremnih vremenskih pojava. Zbog toga se razvijaju sofisticirani modeli rizika za klimatske

promene, u saradnji sa meteorološkim institutima. Na primer, Munich Re pokreće projekte vezane za „climate risk insurance“ u zemljama koje su posebno pogođene.

Personalizovani proizvodi predstavljaju novi izazov na osiguravajućim tržištima. U Velikoj Britaniji kompanija Zego fokusirana je na fleksibilno osiguranje za vozače Ubera i dostavljače – naplaćuje osiguranje po satu.

Rast finansijskih tržišta i pojava zelenih obveznica utiču na osiguravače da aktivno preusmeravaju deo svog investicionog portfolija iz tradicionalnih obveznica u zelene i infrastrukturne projekte, kako bi obezbedili dugoročne prinose u uslovima niskih kamata.

U Srbiji mala i srednja preduzeća čine najveći deo ekonomije. Na koji način osiguranje može igrati veću ulogu u zaštiti MSP sektora?

- Mala i srednja preduzeća često su izložena specifičnim rizicima, a osiguranje može biti ključno sredstvo za njihovu zaštitu, stabilnost i razvoj. Ono omogućava da MSP prebace određene finansijske rizike na osiguravajuće društvo, čime se izbegavaju veliki gubici koji bi mogli ugroziti opstanak firme. Veliki broj proizvoda osiguranja može zaštititi poslovanje malih i srednjih preduzeća, a neki od njih su: zaštita od prekida poslovanja, sajber osiguranje, osiguranje odgovornosti, osiguranje zaposlenih, kreditno osiguranje...

Osiguranje nije samo pasivna zaštita, već i aktivni partner u rastu i stabilnosti malih i srednjih preduzeća. Kroz prilagođene proizvode, prevenciju i brzo

rešavanje šteta, osiguranje može biti temelj otpornog i održivog poslovanja. Ponuda osiguranja za MSP mora biti prilagodljiva, razumljiva i digitalna.

U Srbiji postoje osiguravajuće kompanije koje nude specijalizovane pakete osiguranja prilagođene malim i srednjim preduzećima. Ove ponude obuhvataju različite aspekte poslovanja, uključujući osiguranje imovine, opreme, zaliha, zaposlenih i odgovornosti prema trećim licima.

Poslednjih godina svedoci smo katastrofalnih uticaja klimatskih promena na poljoprivredu. Koliko su aktuelna osiguranja u agrobiznisu danas?

- Osiguranja u poljoprivredi postaju sve aktuelnija i važnija zbog sve učestalijih i intenzivnijih klimatskih nepogoda. Finansijski gubici zbog nepogoda često mogu biti ogromni, a osiguranje pomaže u njihovom ublažavanju. Mnoge države, uključujući Srbiju i zemlje regiona, subvencionišu deo premije osiguranja za poljoprivrednike, često i do 75 odsto, čime podstiču širu upotrebu osiguranja.

Iako su osiguranja sve aktuelnija, ukupna pokrivenost još uvek nije viška, naročito kod malih proizvođača. Neki izazovi uključuju visoke premije, nepoverenje u osiguravajuće kuće, kao i nedovoljnu informisanost. Digitalizacija i modeli zasnovani na satelitskim podacima i „parametarskim osiguranjima“ dobijaju na značaju, jer omogućavaju bržu procenu i isplatu šteta.

Osiguranje postaje nezaobilazan deo modernog poljoprivrednog menadžmenta, a sa porastom rizika usled klimatskih promena, njegova aktuelnost i značaj će samo rasti. Ulaganje u osiguranje nije trošak, već ulaganje u sigurnost i održivost proizvodnje.

Prema podacima Narodne banke Srbije, zastupljenost osiguranja poljoprivrede u ukupnoj premiji neživotnih osiguranja porasla je sa 17,6 odsto u 2018. godini na 22,1 procenat u 2023. Iako je broj osiguranih hektara u porastu, procenjuje se da je osigurano manje od 20 odsto ukupne poljoprivredne površine u Srbiji. Najveća pokrivenost je u kulturama kao što su voće i vinova loza, dok je osiguranje ratarskih kultura i stoke još uvek na nižem nivou.

 LJILJANA BEGOVIĆ

MLADI MORAJU DA SHVATE SVRHU OSIGURANJA

Šta biste preporučili mladima koji se prvi put susreću sa osiguranjem – odakle da počnu?

- Ako se prvi put susreću sa osiguranjem važno je da razumeju njegovu svrhu, odnosno da shvate da to nije samo kupovina finansijskog proizvoda, već da taj proizvod predstavlja „sigurnost i mir“ u slučaju nepredvidivih okolnosti s jedne strane, ali i vid štednje kada je reč o životnom osiguranju.

Pre kupovine osiguranja neophodno je da se upoznaju sa osnovnim pojmovima, kao što su premija, rizik, šteta i pokriće. Za mlade su najčešće relevantna sledeća osiguranja: zdravstveno, putno, osiguranje stana, osiguranje od auto-odgovornosti, osiguranje od nezgode i životno osiguranje. Kada se kupuje osiguranje neophodno je da se aktivno učestvuje u razgovoru sa agentom, da se odvoji dovoljno vremena i da se pažljivo, pre potpisivanja, pročitaju uslovi osiguranja. Neka to bude svesna odluka, a ne nešto što se radi iz navike ili zbog osećaja prestiža.

FOTO: FREEPIK

VAŽNOST TUMAČENJA ADEKVATNE POSLOVNE METRIKE

KAKO SE IZRAČUNAVAJU BONITETNE OCENE?

BONITETNA OCENA POTENCIJALNIM INVESTITORIMA JASNO POKAZUJE DA LI POSMATRANO PREDUZEĆE IMA ZDRAVU OSNOVU ILI EVENTUALNO POSTOJE RIZICI OD LOŠEG UPRAVLJANJA, NELIKVIDNOSTI, PREZADUŽENOSTI I, NA KRAJU KRAJEVA – BANKROTA. DOBAR BONITET UKAZUJE I NA TO DA JE FIRMA OZBILJAN I POUZDAN POSLOVNI PARTNER, ŠTO ULAGAČI TRAŽE RADI DUGOROČNE STABILNOSTI

Bonitetno ocenjivanje predstavlja procenu finansijske stabilnosti, kreditne sposobnosti i poslovne pouzdanosti nekog preduzeća. U svetu postoje različite formule za izračunavanje boniteta, ali generalno je prihvaćeno da se ova ocena formira na osnovu bilansa stanja i uspeha iz finansijskih izveštaja, pokazatelja likvidnosti i solventnosti, istorije plaćanja (da li firma redovno izmiruje obaveze), te poslovnog kontinuiteta i reputacije. Rezultat je najčešće izražen kroz bonitetnu ocenu (na primer: AAA, AA, A, B, C... sa simbolom ili bez simbola + i -) i što je ocena viša ili bliža oznaci AAA, to je firma stabilnija i pouzdanija.

Bonitetna ocena potencijalnim investitorima jasno pokazuje da li posmatrano preduzeće ima zdravu osnovu ili eventualno postoje rizici od lošeg upravljanja, nelikvidnosti, prezaduženosti i, na kraju krajeva – bankrota. Dobar bonitet ukazuje i na to da je firma ozbiljan i pouzdan poslovni partner, što ulagači traže radi dugoročne stabilnosti.

Ovo je značajno zbog kreiranja najbolje pregovaračke opcije iz ugla da li će korisnik bonitetne analize želeti da preuzme kompaniju koju proverava ili s njom da stupi u partnerski odnos. Iskusi investitori znaju koliki su rizici vezani za uslove ovakvih ulaganja i kako da „čitaju” bonitetnu ocenu, a pre svega gledaju da li mogu da traže veću kamatu ili veći udeo zbog lošijeg boniteta ili da li postoji potreba za dodatnim obezbeđenjem (kolateralom). Kada investiraju u više firmi ili biraju između njih, ulagačima bonitetne ocene omogućavaju standardizovano poređenje.

U celom svetu postoje rejting agencije koje se bave stručnom finansijskom procenom, i to ne samo kad su kompanije u pitanju. Takozvanu veliku trojku globalnih agencija čine Fitch, Standard & Poor's (S&P) i Moody's. One ocenjuju kreditnu sposobnost čitavih država (sovereign rating), kompanija (corporate rating), kao i zasebnih finansijskih instrumenata (kao što su obveznice i druge hartije od vrednosti). Njihove ocene

daju signal tržištima koliko je rizično pozajmiti novac pojedinoj državi ili firmi ili prilikom kupovine njihovog duga.

Metodologija ocenjivanja

Značaj bonitetne ocene može varirati u zavisnosti od vrste investitora, sektora i vrste ulaganja, ali uopšteno gledano institucionalni investitori, kao što su fondovi, banke i osiguravajuće kuće, predstavljaju najveće korisnike bonitetnih ocena i često ih uslovno zahtevaju. U razvijenim zapadnim zemljama mnogi fondovi po statutu smeju da ulažu samo u preduzeća sa određenim bonitetom, a to je sve više slučaj i u našoj zemlji. Bonitet može biti indikator „crvenih zastavica” i kada velike firme kupuju manje firme.

U regionu je prisutno nekoliko renomiranih bonitetnih kuća, a njihove usluge sve češće koriste domaći ulagači za inicijalne ili pak dubinske provere. Bonitetna ocena je, pritom, prvi korak u analizi.

$$\text{Racio obrta poslovne imovine} = \frac{\text{Prihodi od prodaje}}{\text{Prosečna poslovna imovina}}$$

$$\text{Racio obrta fiksne imovine} = \frac{\text{Prihodi od prodaje}}{\text{Prosečna fiksna imovina}}$$

$$\text{Racio obrta kapitala} = \frac{\text{Prihodi od prodaje}}{\text{Prosečan vlasnički kapital}}$$

$$\text{Racio obrta obrtne imovine} = \frac{\text{Prihodi od prodaje}}{\text{Prosečna obrtna imovina}}$$

$$\text{Racio obrta zaliha} = \frac{\text{Prihodi od prodaje}}{\text{Prosečne zalihe} + \text{AVR}}$$

$$\text{Racio obrta potraživanja od kupaca} = \frac{\text{Prihodi od prodaje} - \text{eksterno}}{\text{Prosečna potraživanja od kupaca}}$$

$$\text{Racio obrta potraživanja od kupaca} = \frac{\text{Ukupne nabavke}}{\text{Prosečne obaveze prema dobavljačima}}$$

Ovom prilikom opisaćemo metodologiju ocenjivanja bonitetne kuće CompanyWall, sa kojom ostvarujemo višegodišnju partnersku saradnju.

Najviša ocena koju dodeljuje CompanyWall je AAA. Nju dobijaju kompanije sa izuzetno stabilnim finansijama i gotovo nikakvim rizikom.

- Ova ocena ukazuje na minimalan finansijski rizik, izuzetnu kreditnu sposobnost i visoku likvidnost. Kompanije sa ovim rejtingom redovno ispunjavaju sve obaveze prema dobavljačima, zaposlenima i državi, imaju stabilne prihode i nisku zaduženost. Smatraju se potpuno pouzdanim poslovnim partnerima, sa

gotovo nikakvim rizikom od finansijskih problema ili nelikvidnosti. Ovaj rejting najčešće dostižu velike i uspešne firme sa dugom tradicijom poslovanja i odličnim finansijskim pokazateljima - piše u objašnjenju na portalu CompanyWalla.

Nasuprot tome, najniža ocena D znači da posmatrane firme „nisu u mogućnosti da izmiruju svoje obaveze i često su u stečajnom postupku, procesu likvidacije ili su potpuno nelikvidne. Njihovo poslovanje je ili obustavljeno ili funkcionira pod velikim pritiskom dugova. Poverioci teško mogu da naplate svoja potraživanja, a šanse za oporavak su gotovo zanemarljive. Saradnja sa ovakvim

firmama obično se ne savetuje, ni uz sve mere opreza, jer nosi izuzetno visok rizik”.

Postoje i privredna društva koja nemaju istaknutu bonitetnu ocenu – ona su ili tek osnovana ili poslovno neaktivna, te nisu poslala obavezan finansijski izveštaj nacionalnom registru (Agenciji za privredne registre u slučaju Srbije).

U principu, sama ocena izračunava se na temelju ukrštanja racio pokazatelja iz finansijskog izveštaja. Navešćemo samo neke poznatije:

- racio likvidnosti predstavlja sposobnost preduzeća da izmiri svoje kratkoročne obaveze u roku, meri se kao količnik obrtne imovine (zalihe + potraživanja + gotovina) i kratkoročnih obaveza,
- racio solventnosti, ili odnos finansijske strukture, koji pokazuje likvidnost na duži rok, meri se uz pomoć nekoliko koeficijenata. To su racio pokrića stalne imovine (kao količnik kapitala i stalne imovine), racio pokrića realne imovine (količnik dugoročnog kapitala i realne aktive), racio ukupne zaduženosti (količnik ukupnih obaveza i kapitala), racio pokrića kamata zaradom...
- racio efikasnosti ili aktivnosti pokazuje tokove nabavnog i prodajnog procesa. Najvažniji pokazatelji ovog tipa su koeficijent obrta kupaca (potraživanja), koeficijent obrta dobavljača (dugovanja) i koeficijent obrta zaliha, i oni pokazuju tokove nabavnog i prodajnog procesa,
- racio profitabilnosti pokazuje sposobnost zarađivanja preduzeća i ključni je koeficijent u proceni finansijskog uspeha. On obuhvata izračunavanje stope bruto i neto poslovnog dobitka, te bruto i neto profitne marže, kao i povrat na kapital (Return on Equity – RoE).

Na osnovu svih navedenih ulaznih podataka, izračunava se krajnji rezultat, u potpunosti objektivno.

Po pravilu, bonitetna ocena se ne izračunava za finansijski sektor, odnosno javne i privatne monetarno-finansijske institucije, javna i privatna osiguravajuća društva i penzijske fondove. Osim toga, iz proračuna su izuzeti samozaposleni preduzetnici i novonastala privredna društva – potrebno je ostvariti poslovanje u srednjem roku da bi se stekli uslovi za procenu bonitetnosti.

 MARKO MILADINOVIĆ

OCENA	CompanyWall business	MOODY'S	S&P Global	FitchRatings
Prime	AAA	Aaa	AAA	AAA
	AA+	Aa1	AA+	AA+
Visoka	AA	Aa2	AA	AA
	AA-	Aa3	AA-	AA-
Više srednja	AA-	A1	A+	A+
	A+	A2	A	A
Niža srednja	A	A3	A-	A-
	A-	Baa1	BBB+	BBB+
	A-	Baa2	BBB	BBB
	A-	Baa3	BBB-	BBB-
Spekulativno	BBB+	Ba1	BB+	BB+
	BBB	Ba2	BB	BB
	BBB-	Ba3	BB-	BB-
Veoma spekulativno	B+	B1	B+	B+
	B	B2	B	B
	B-	B3	B-	B-
Veoma visok rizik	CCC	Caa1	CCC+	CCC
	CC	Caa2	CCC	
	C	Caa3	CCC-	
Obrisani	D	Ca	CC	CC
Nema ocenu	/	/	C	C
	/	/	D	D

RIZIČNO POSLOVANJE

bio ar d.o.o.
medical herbs and spice

Draževiče, Sjenica
+381 63 724 00 52
office@bioar.rs

otkup i prerada šumskih plodova

CECA
skin care

TRETMANI NEGE LICA

ANTI AGE TRETMANI

SPECIJALIZOVANI CENTAR

REVIDERM

Draška Redepa 6
21000 Novi Sad
064 124 18 99

cecaskincare Ceca Skin Care

*Neka Vaša koža
uvek bude
negovana i lepa!*

Korakom
do reči
Logopedsko-edukativni
centar

Požeška 79, Beograd
060 55 46 460
korakomdoreci@gmail.com

Logopedsko edukativni centar
Korakom do reči

korakomdoreci

Luka Dunav-Bogojevo

Cara Nikolaja II 82-84
11000 Beograd
011/ 24 33 208
office@hibrid.rs
www.hibrid.rs

МЕГАМАРКЕТ
M-M
Смедеревска Паланка

Palanačke čete 44
11420 Smederavska Palanka
+381 (0)26 313 688
info@vocar.rs
www.vocar.rs

Joka Trend

frizerski i kozmetički salon

Cara Lazara 1
18252 Niš, Merošina

f Joka trend
milentrend
069/ 196 22 19

pedikir · manikir · profesionalno šminkanje · svečane frizure

sve vrste tehnika posvetljivanja, pramenovi, minivalovi, keratinsko ispravljanje

prodaja preparata ekskluzivne italijanske kozmetike EVA

u salonu radimo isključivo sa REVLON preparatima

**JP KOVINSKI
KOMUNALAC**

Cara Lazara 92, 26220 Kovin
Tel/Fax: 013 / 742-584
Tehnička služba: 013 / 742-150
Fabrika vode: 013 / 741-132
Pogrebno: 013 / 741-450
www.jpkk.rs

VODOVOD I KANALIZACIJA
DEPONOVANJE OTPADA
UREDJENJE I ODRŽAVANJE
JAVNIH I ZELENIH POVRŠINA
POGREBNO · GRADSKA PIJACA
AZIL ZA PSE · ZIMSKA SLUŽBA

Braće Radića 32 24000 Subotica
060/5528711
matijadara15@gmail.com

KONTO EXPERT MLD
KOMPLETNE KNJIGOVODSTVENE USLUGE

ARTEA BANKA – NEPOZNATO IME KOJE OBEĆAVA, BAR ZA SADA...

Vaso Dulović

Ilirika

Wall Street nije jedini pravac za investitore sklonije riziku i spremne da deo imovine investiraju u akcije. Prilika ima na različitim meridijanima, naročito za one koji diversifikaciju vide kao standardni instrument disperzije rizika. Artea Bank (bivša Šiaulių bankas) je ime nepoznato ovdašnjoj javnosti. Reč je o maloj banci iz Litvanije koja je donedavno imala relativno čudan naziv – Šiaulių bankas. Banka ima dugu i stabilnu tradiciju poslovanja u Litvaniji na čijem tržištu dominiraju skandinavski igrači poput SEB i Swedbank (ove dve banke zajedno drže 50 odsto tržišta). Fokusirana je pre svega na segment stanovništva (potrošački i stambeni krediti), ali i na SME koga izbegavaju ostali takmaci, bilo zato što su nezainteresovani zbog politike rizika ili su jednostavno previše mali da bi ga značajnije opsluživali. Banka je očito uspešna u servisiranju malih i srednjih preduzeća koja su okosnica litvanske ekonomije, pa joj to omogućava da ostvaruje solidne stope rasta plasmana (nema nikog drugog da zadovolji ozbiljniju tražnju) uz istovremeno održavanje odličnog kvaliteta aktive i uz još uvek primamljive neto kamatne marže (oko tri odsto).

Najveći deo portfelja banke izložen je varijabilnim kamatnim stopama koje su trenutno u padu, ali niže kamate podstiču tražnju za kreditima. Litvanska ekonomija je među najbrže rastućim u EU i nije opterećena recesionim rizikom, dok je za lokalne male i srednje kompanije ova banka prvi izbor s obzirom na to da se specijalizovala upravo za njih. Nema sumnje da će banka u sadašnjem makro okruženju održati dobar tempo rasta plasmana, što preko SME-a što preko dalje ekspanzije stambenih kredita i kredita za renoviranje starih zgrada (poseban segment u Litvaniji) i delom zbog daljeg rasta potrošačkih kredita (plate u Litvaniji će rasti po stopama od osam do deset odsto, a nezaposlenost pada prema rekordno niskih šest odsto narednih godina).

Paralelno, banka radi na optimizaciji troškova kroz transformaciju modela poslovanja koji bi trebalo da bude nalik fintech entitetima (preko implementiranja nove Temenos platforme – cloud rešenja za klijente). Ovo je jednostavno nešto što banka mora da radi jer posluje u zemlji koja

je poznata po tome što je fintech hub cele Evrope. Ona jednostavno ne može dozvoliti sebi da se u bliskoj budućnosti nađe pod žestokim udarom fintech konkurencije, premda za sada ista uglavnom opslužuje klijente van Litvanije (Revolut je tek ušao na tržište stambenih kredita). Rebranding zbog novog i očito zvučnijeg imena (Artea) i jednokratni veći izdaci za novu cloud platformu, kao i pad kamatnih stopa, imaće negativnog udara na poslovanje u 2025. pa se očekuje da banka umanju profit ove godine za oko 25 odsto, ali bi već sledeće godine trebalo da počne kontinuirano da ga uvećava jer će se troškovi smanjiti, a kamatne stope stabilizovati, omogućavajući dalji brzi rast plasmana usled povoljnog makro okruženja.

Banka dvostruko nagrađuje akcionare. Jedan stub je isplata dividende, a drugi otkup sopstvenih akcija. Adekvatnost kapitala je izuzetna (TCR od 22 odsto i 400 bp viška), pa je banka prošle godine donela odluku da buduća dividendna politika podrazumeva raspodelu bar 50 odsto godišnjeg profita u vidu dividende. Na trenutnoj ceni akcija nudi prinos od 6,1 odsto neto (0,061 evro po akciji, ne računajući otkup akcija), ali imajući u vidu veliki višak kapitala, očekivani rast dobiti za 2026. i na dalje, ovaj prinos bi se u neizmenjenim makro uslovima polako trebalo da podiže i do devet, deset odsto (čak i da se zadrži striktno fiksni racio isplate dividende od 50 odsto), što je teško ignorisati. Sam obim trgovanja na akciji nije naročito veliki, ali je za naše ili regionalne prilike sasvim zadovoljavajuć – radi se o cifri od oko 100.000-150.000 evra dnevno, što za kapitalizaciju od tek malo preko 500 miliona evra nije zanemarljivo.

Banka je trenutno vrednovana na budućim PE racio pokazateljima (2026-2028) od pet do sedam puta, što nije ništa skuplje od EU proseka, dok istovremeno u budućnosti nudi veći dividendni prinos od prosečnog uz veće stope rasta poslovanja. Naravno, najveći rizik investiranja u ovu hartiju nije teško prepoznati – Litvanija, i Baltik generalno, često se navode kao nova moguća meta Rusije, naročito u slučaju pobede u Ukrajini. Članstvo u NATO savezu u trenutku kada SAD postaju pasivizirane od male je utehe. Trenutno nema čvrstih dokaza da bi se napad na Litvaniju mogao zaista i desiti, ali to definitivno ostaje faktor rizika broj jedan koji treba imati na umu.

KRILLO
Д.О.О.

**IZRADA DRVENIH SANDUKA
ZA PAKOVANJE I TRANSPORT**

Vojvode Putnika bb, 22320 Indija
022 561 021
063 544 452
065 2521 249
krilo55@yahoo.com, www.krilo.rs

„Ako je od metala, možemo to da napravimo.“

Prerada i obrada metala i proizvodnja metalnih proizvoda

• još od 1948 •

- Montažne hale
- Čelične konstrukcije
- Skladišteni regali i police
- Kontejneri i kante za smeće
- Pijačne tezge
- Ograde, kapije i rukohvati
- Metalni nameštaj
- Rešetkasta gazišta
- Perforirani lim
- Istegnuti metal
- Razni proizvodi od metala
- Metalni program za stambene zgrade
- Metalni delovi za elektrane i rudnike

POTENS-PERFORACIJA doo, Bakionička 14, 31210 Požega, Srbija
+381 31 3816 457, +381 31 825 017, mail: office@potensperforacija.com
potensperforacija.com

**PRO
ABACUS**

KOMPLETNE KNJIGOVODSTVENE USLUGE

Šesnaestog Oktobra 38/2
11050 Beograd
064/ 47 54 431
011/ 34 32 040
pro.abacus.64@gmail.com

STABILNOST U MODI

**Aleksandar
Matanović**

vlasnik kripto
menjačnice ECD

Dok se bitcoin i dalje vrti oko 100.000 dolara, a altkoini nikako da se pokrenu, u centar pažnje su na kratko upali stejblkoini. Iako investiciono nisu interesatni, jer im vrednost ne raste, njihova uloga u kripto svetu je izuzetno bitna. Stejblkoini su kriptovalute čija vrednost je vezana za neku imovinu, najčešće američki dolar, kako bi se smanjila volatilnost karakteristična za druge kriptovalute. Oni povezuju tradicionalne finansije i DeFi, koriste se za plaćanja, transfere, ali pre svega - za trgovanje. Dok se pravi dolari presporo i preskupo prebacuju sa jedne berze na drugu, stejblkoini se prebacuju maltene trenutno i maltene besplatno.

Dominantan igrač među stejblkonima je USDT, ali je, barem u periodu iza nas, slavu ukrao njegov mlađi brat USDC. Kompanija Circle, izdavač USDC-a, debitovala je na Njujorškoj berzi pod tikerom CRCL. IPO je bio veoma uspešan, sa cenom akcija koja je skočila 168 odsto, dostigavši 69 dolara. Kompanija je prikupila 1,1 milijardu dolara, a valuacija je dostigla 16,7 milijardi.

Rezultat potvrđuje optimizam prema stejblkonima i kriptovalutama uopšte, a koji je prisutan otkad je nova američka administracija napravila potpuni zaokret prema kripto industriji. Amerikanci žele da podrže dalji razvoj ove industrije, a stejblkoini vide kao sredstvo da dolar učvrsti svoju dominaciju i u digitalnom svetu. Očekuje se da će jasna i povoljna regulativa dodatno pomoći omasovljavanju dolarskih stejblkoina čija tržišna vrednost već premašuje 250 milijardi dolara.

Sa druge strane Atlantika, Evropska unija kao

da ništa nije naučila iz decenija propuštenih prilika. Kao i kod većine drugih inovacija u poslednje vreme, EU je primenila dobro poznatu strategiju regulatornog gušenja, ovog puta oličenu u MiCA regulatornom okviru za digitalnu imovinu. Vreme usvajanja tog okvira se otprilike poklapa sa zaokretom u SAD, tako da se za ta dva tržišta sada može reći da brzo idu u istom pravcu, ali različitim smerovima.

I EU je donela jasna pravila za izdavanje stejblkoina, ali nikako povoljna. Jedna od prvih posledica je to da je kompanija Tether, izdavalac najvećeg stejblkoina - USDT, prosto digla ruke od evropskog tržišta. Najveći gubitnici u toj situaciji su na kraju kripto korisnici iz EU, koji će sada do USDT-a dolaziti uz značajne poteškoće. Iako EU birokrate to žele da spreče, naravno, da će ljudi naći način da nabave USDT, ako to žele, jer kapital je kao voda - uvek nađe put.

Inače, postoji jedna zanimljivost vezana za Tether koja je čini svetskim rekorderom, ne samo u kripto svetu, nego uopšte. Naime, to je najprofitabilnija kompanija na svetu u odnosu na broj zaposlenih, sa profitom od oko 100 miliona dolara godišnje po zaposlenom. Ispada da je najbolji biznis štampanje dolara.

Na kraju, očigledno da stejblkoini poput USDT-a i USDC-a igraju ključnu ulogu u modernom finansijskom ekosistemu, a kompanije iza njih, Tether i Circle, nalaze se na različitim putanjama. Circleov IPO označava prekretnicu, jačajući poziciju USDC-a kao regulatorno usklađenog i transparentnog stejblkoina. S druge strane, Tetherovo povlačenje iz EU zbog MiCA regulative otvara prostor za konkurente, ali njegova dominacija na tržištu ostaje snažna.

Protea
ПОГРЕБНА ОПРЕМА

Žarka Zrenjanina 9
34000 Kragujevac

064/1528-283, 065/2007-417
060/3496-499, 060/3496-495

nemanja@protea.rs

Opremanja pokojnika

Prevoz pokojnika u zemlji i inostranstvu

Nabavka dokumentacije

Predaja papira za
porodičnu penziju (gratis)

Naplata osiguranja u ime
i za račun naslednika

PRVO DANS KVATRO PLUS DOO

KOMPLETNE KNJIGOVODSTVENE
I RAČUNOVODSTVENE USLUGE

Nušićeve 10
11130 Beograd

063/ 351 492
065/ 8585 762

prvodanskvatroplus@gmail.com

HEMOL
SAMOSTALNA GALVANIZERSKA RADNJA

GALVANSKO CINKOVANJE U BAZNOM I
KISELOM ELEKTROLITU, PLAVO I CRNO
ELEKTROPOLIRANJE INOXA
HEMIJSKA OBRADA INOXA

Sertifikovan
Sistem
certop
ISO 9001
ISO 14001

Maršala Tita 104
24435 Mol
tel 024 862 062
064 640 88 52
faks 024 861 005
hemol.mol@gmail.com

ŠTA TRAŽI ALGORITAM USRED BRAZDE NA NJIVI?

Vojislav Vučićević
inovacioni konsultant
u ICT Hub-u

Kada kažemo veštačka inteligencija retko ko pomisli na traktor. Ili na brazdu. Ili na navodnjavanje u tri noću jer je AI algoritam odlučio da je tada idealna temperatura za to. A ipak, upravo se to dešava. AI, koji obično vezujemo za futurističke teme i startape iz Silicijumske doline, sve više se primenjuje tamo gde je zemlja važnija od servera. Na njivi.

Tema veštačke inteligencije u kontekstu održivosti, možda, deluje kao već viđena, ali u Srbiji je ona tek u povoju. I kao i svaka tehnologija ima svetlu i senkovitu stranu. Sa jedne strane, AI može da unapredi efikasnost, smanji otpad i pruži precizne uvide. Sa druge, njena primena troši ogromne količine energije, traži infrastrukturu i znanje koje nije svima dostupno.

Ali ako postoji sektor gde bi AI mogao da napravi razliku, to je poljoprivreda. U zemlji gde se godišnje izgubi i do pola procenta humusa po hektaru, a više od polovine obradivih površina pokazuje znake degradacije, pitanje unapređenja proizvodnje više nije stvar entuzijazma već opstanka.

Hajde da vidimo kako veštačka inteligencija može da pomogne u tome.

Poljoprivreda u Srbiji čini značajan deo ekonomije, i direktno i indirektno. Ipak, sektor je suočen sa brojnim izazovima: klimatske promene, nepredvidiva sezonalnost, nestašica radne snage, ali i zastarela praksa u korišćenju resursa. AI ovde može igrati ključnu ulogu na tri fronta: efikasnost, prediktivnost i ušteda.

Zamislite sistem koji ne samo da zna kad treba da se zalije, već zna koliko, gde i s kojom verovatnoćom će to doneti više ploda. AI analitika omogućava da poljoprivreda postane zasnovana na podacima, a ne na osećaju. U zemlji sa sve češćim sušama i sve skupljim inputima, to može biti razlika između profita i gubitka.

Jedan od najkonkretnijih primera je domaći startup Crompt, koji razvija AI platformu za predviđanje prinosa, identifikaciju rizika i preporuke za setvu i zaštitu bilja. Koristeći lokalne vremenske i zemljišne podatke, algoritam predlaže optimalne akcije za svakog poljoprivrednika ponaosob.

Rezultat? Manje potrošenih pesticida, manje vode, više prinosa. Nema više prskanja „za svaki slučaj“. Nema bačenog đubriva. Nema nagađanja.

Na globalnom nivou, primeri kao što su Agremo (takođe iz Srbije) i John Deere pokazuju kako se AI koristi za analizu dron-snimaka, automatizovano navođenje mehanizacije i upravljanje usevima do nivoa jednog kvadratnog metra. Nekada se gledalo u nebo da se zna kad će kiša. Danas AI računa gde će pasti svaki litar i šta on znači za rod. Praktičnije je.

Precizna poljoprivreda nije samo buzzword. To je koncept koji uz pomoć AI, senzora i dronova pretvara svaku njivu u pametnu jedinicu. Na osnovu podataka sa terena, algoritmi odlučuju gde zalivati, koliko đubriva staviti, gde postoji rizik od bolesti. Šteti se novac, vreme i štiti se zemljište. Primera radi, AI sistemi mogu da identifikuju simptome biljnih bolesti pre nego što ih ljudsko oko uoči. To znači preventivno delovanje i manje gubitke.

U okviru GreenUpHub istraživanja identifikovano je više od 20 konkretnih zelenih AI rešenja za poljoprivredu u Srbiji, od pametnih sistema za navodnjavanje do analize sastava zemljišta. Startapi vode igru, ali sistemski primena tek čeka svoj trenutak. Znak ohrabrenja svakako postoji jer prema istraživanju u okviru GreenUp Hub projekta, mapirano je više od 100 zelenih tehnoloških rešenja u Srbiji, a poljoprivreda se izdvaja kao jedna od oblasti sa najvećim potencijalom za njihovu primenu. Ipak, većina tih rešenja je i dalje u fazi testiranja i validacije, a glavni nosioci inovacija su startapi i mala preduzeća. Sistemski integracija tek treba da se desi – i to u okruženju koje još uvek pati od fragmentisanog finansiranja, nedovoljno razvijenih kadrovskih kapaciteta i neujednačenih regulatornih podsticaja.

Ipak, za razliku od nekih drugih sektora, u poljoprivredi se koristi od uvođenja veštačke inteligencije vide brzo. Uštedeno đubrivo, bolji prinosi i manja degradacija zemljišta predstavljaju opipljive koristi. AI neće sam obraditi zemlju, ali može pomoći da to radimo pametnije i održivije. U eri klimatskih izazova, resursne neefikasnosti i rastuće potražnje za hranom, veštačka inteligencija može biti razlika između stagnacije i napretka. A ako zbog toga prinos poraste, zemljište se sačuva, a novac ostane u džepu – onda algoritam može mirno da se odmori. Bar dok ne počne sledeća sezona.

KONFERENCIJA CFO SA SVRHOM 2025 KAD JE TEŠKO CFO

14-15
MAJ
2025

farseer

ORION

AIGO

ERSTE

20

HORVÁTH

UniCredit Bank

Ili

EV

TAlkBank

mainstream

NUTRINO LAB

SAYA

VODA VERE

KALAJ PLOČE

BUBELA

VELIKI DEO PORESKOG NADZORA U BUDUĆNOSTI BI MOGLE DA OBAVLJAJU MAŠINE

FOKUS INSPEKTORA NA PDV-U: KOJI SU GLAVNI „OKIDAČI“ ZA PORESKE KONTROLE?

PORESKA UPRAVA PROLAZI KROZ PROCES DIGITALNE TRANSFORMACIJE I MENJA SVOJE SERVIS, PROŠIRUJE IH. U PLANU JE DA PU U POTPUNOSTI PROMENI SVOJ INFORMACIONI SISTEM 2027/28. GODINE I ZA TADA SE PREDVIĐAJU NEKE JAKO ZNAČAJNE PROMENE. PRVA JE – UVEZIVANJE SA DRUGIM SISTEMIMA DRŽAVE, A DRUGA – ONO ŠTO JE 2013. GODINE URAĐENO SA OBJEDINJENOM NAPLATOM I UVOĐENJEM JEDNOG UPLATNOG RAČUNA ZA SVE POREZE I DOPRINOSE – SADA SE IDE NA TO DA OD UVOĐENJA NOVOG SISTEMA PORESKE UPRAVE POSTOJE SAMO DVA UPLATNA RAČUNA ZA SVE, I TO JEDAN ZA PDV I JEDAN ZA SVE OSTALO

Nema više striktnih podele između kancelarijskih i terenskih kontrola, a poreski inspektori sve češće kontaktiraju direktno ovlašćena lica iz firmi putem elektronskih servisa. Dobar deo kontrola ubuduće bi mogle da obavljaju i mašine, s obzirom na uvođenje svih elektronskih servisa i znatno olakšan postupak nadzora, pa je verovatno i to jedan od razloga što je u planu poreskih kontrola za 2025. godinu evidentan značajno manji broj inspektora. Takođe, novi informacioni sistem Poreske uprave trebalo bi da omogući uvođenje samo dva uplatna računa, i to jednog za PDV i drugog za sve ostalo.

Ovo su neki od zaključaka panel-diskusije posvećene poreskim kontrolama koja je održana na godišnjoj konferenciji Udruženja finansijskih direktora Srbije (UFDS), 14. i 15. maja na Kopaoniku.

Stručnjaci iz pravne i poreske prakse

govorili su o savremenim izazovima u sprovođenju poreskih kontrola, kao i o praktičnim savetima za privredu. Objasnili su kako danas izgleda proces poreske kontrole – od izdavanja naloga, preko prikupljanja dokumentacije, do

RAČUN NIJE DOKAZ, VEĆ POSLEDICA POSLOVNE PROMENE

Učesnici panela osvrnuli su se i na ulogu računovodstvenih isprava u poreskom postupku. Posebno je istaknuto da račun predstavlja posledicu, a ne dokaz o poslovnoj promeni, i da bez prateće dokumentacije nije dovoljan za opravdanje transakcije.

Čak i kod ozbiljnih firmi često se dešava da računovodstvo nije upoznato sa svim procesima i nema kompletnu dokumentaciju. Zato je važno da svako preduzeće ima definisane procedure i sistem unutrašnje kontrole.

donošenja rešenja protiv kojeg poreski obveznik može uložiti žalbu.

- Važno je istaći da žalba na poresko rešenje ne odlaže izvršenje, što često izaziva polemiku o pravnoj sigurnosti poreskih obveznika. Ipak, u pojedinačnim slučajevima moguće je tražiti odlaganje, što može biti presudno za likvidnost firmi - naveo je dr Minja Đokić, advokat i poreski savetnik sa dugogodišnjim iskustvom u poreskom i korporativnom pravu, iz advokatske kancelarije Taxhouse.

Kod većih kompanija sve češće kontrole poreza na dobit i dohodak

Srna Knežević, viši poreski menadžer kompanije Forvis Mazars Srbija, naglasila je da nije u potpunosti tačno mišljenje koje generalno postoji među poreskim obveznicima - da su glavni okidači za poresku kontrolu zahtev za povraćaj PDV-a ili izmena poreske prijave.

- Zahtev za povraćaj PDV-a može biti razlog ukoliko je veći iskazan kredit u odnosu na prethodni period. Ali i veći iskazan kredit bez zahteva za povraćaj je sam po sebi, takođe, okidač za inspekciju. Što se tiče izmene poreske prijave, ako je reč o promeni koja rezultira značajno nižom obavezom to može biti okidač, ali sama izmena kojom se otklanja neka greška, čini minimalna korekcija ili prijavljuje veća obaveza - ne - ocenila je Knežević.

Što se tiče opsega kontrola, ona je istakla da je najveći fokus poreskih kontrola upravo na porezu na dodatu vrednost (PDV), ali se poslednjih godina kod većih kompanija kontrole sve češće proširuju i na porez na dobit i porez na dohodak.

- U poreskim kontrolama je jako bitan taj ljudski aspekt i jako je bitno imati dobar kontakt sa poreskim inspektorom - prepoznati i njegov stil rada, da li je više formalan ili neformalan. Naravno, ono što uvek preporučujemo je da osobe koje komuniciraju sa inspektorom budu dobro upoznate sa svojim pravima i obavezama, ali i otvorene za saradnju, uz istovremeno insistiranje na minimumu formalnosti - kao što je dokumentovanje predaje dokumenata ili potpisivanje zapisnika, čak i u neformalnim uslovima - navela je Srna Knežević.

Poreski savetnik Aleksandar Vasić napomenuo je da pitanje poreza treba shvatiti veoma ozbiljno, posebno pore-

Srna Knežević

skih postupaka i kontrola, i da ga treba malo izmestiti sa pleća samih računovođa.

- Najveća greška je očekivati da poreska kontrola zavisi samo od računovođe. Reč je o multidisciplinarnom procesu gde moraju biti uključene i pravna i komercijalna služba, jer se greške često dešavaju zbog nedovoljno usklađenih ugovornih i poslovnih praksi - istakao je Vasić.

Poreske kontrole u 2025: Manje inspektora, ali ciljaniji nadzor

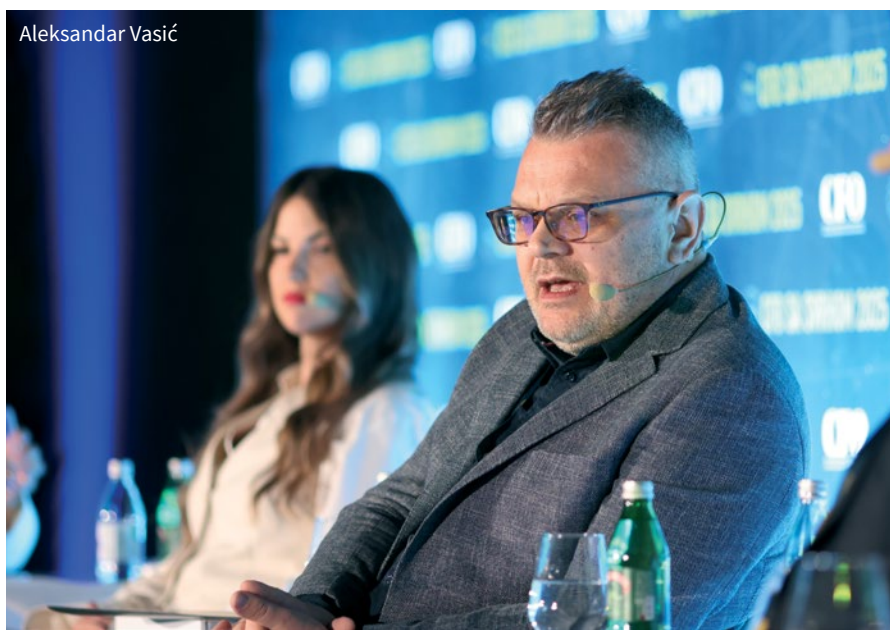
Plan poreskih kontrola je javni dokument koji Poreska uprava donosi svake godine i objavljuje na svom sajtu. Taj plan se zasniva na proceni rizika na osnovu podataka iz prethodnih godina.

- U planu poreskih kontrola za 2025. godinu evidentan je, najpre, značajno manji broj inspektora. Mi za 2025/26. godinu imamo 684 inspektora koji će vršiti kontrole, a u 2020. godini smo ih imali 769. Taj pad je očigledan i on će se nastavi.

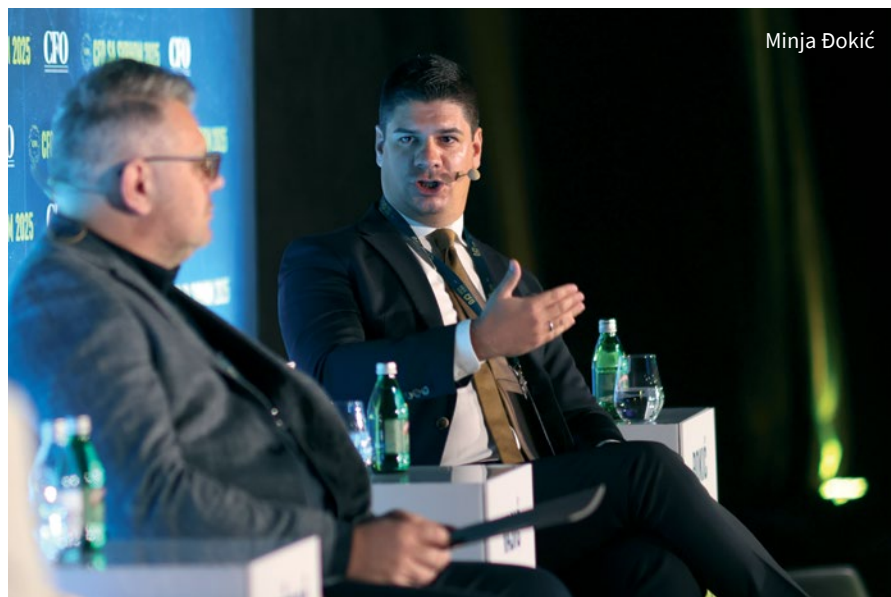
Druga važna stvar je da su podeljeni rizici, i tu su neke delatnosti manje-više prisutne već godinama - rizična je građevina, trgovina automobilima... Možda malo čudno, ali tu je i inženjerska delatnost, zatim računarsko programiranje, čak i računovodstvene usluge. Te delatnosti jesu objektivno rizične i one se provlače godinama, ali ja bih tu postavio pitanje - koji je efekat ranijih poreskih kontrola ako vama delatnost koja je pre pet godina procenjena i stavljena na ovaj spisak danas i dalje rizična? - zapitao se Aleksandar Vasić.

On je napomenuo da se iz plana Poreske uprave vidi i da je planiran manji broj sati koje će poreski inspektori provesti u kontrolama, a razlozi za to su dvojaki - jedan je manjak kadrova, a drugi je to što su danas poreske kontrole značajno olakšane, imajući u vidu uvođenje svih elektronskih servisa.

- Poreska uprava, takođe, prolazi kroz proces digitalne transformacije i menja svoje servise, proširuje ih. U planu je da PU u potpunosti promeni svoj informa-

Aleksandar Vasić

Minja Đokić

cioni sistem 2027/28. godine i za tada se predviđaju neke jako značajne promene. Prva je – uvezivanje sa drugim sistemima države, a druga – ono što je 2013. godine urađeno sa objedinjenom naplatom i uvođenjem jednog uplatnog računa za sve poreze i doprinose – sada se ide na to da će od uvođenja novog informacionog sistema Poreske uprave postojati samo dva uplatna računa za sve, i to jedan za PDV i jedan za sve ostalo – naglašava Vasić.

On je naveo i da je Ministarstvo finansija formiralo Sektor za digitalizaciju javnih finansija, i to je sad sektor koji preuzima jedan po jedan deo digitalizacije. U Ministarstvu su sada elektronske fakture, a to se proširuje na evidenciju PDV-a i na eOtpremnice.

Najčešći nalazi u poreskim kontrolama

Kod jednostavnijih kontrola, poput onih u vezi sa zahtevom za povraćaj PDV-a, najčešći propusti odnose se na

nedostatak osnovnih ugovora – o zakupu, računovodstvu, obavezama direktora. Međutim, kod složenijih kontrola javljaju se kompleksniji nalazi.

Srna Knežević je posebno izdvojila oblast internog obračuna PDV-a, koji često izaziva nerazumevanje kod obveznika. Takođe, naglasila je da je u poslednje dve godine sve više poreskih kontrola transfernih cena, što je ranije bila retkost. Praksa Poreske uprave pokazuje da se često, kada se obori metod, prelazi na metodu neto profitne marže, što može biti posebno problematično za specifične industrije poput farmacije ili energetike, gde je teško naći uporedive transakcije.

- Ako dokumentacija o internim uporedivim transakcijama nije validna, a to se ne zabeleži u zapisniku, obveznik gubi mogućnost daljeg osporavanja. Zato je ključno da se svaki podatak koji se daje Poreskoj upravi dokumentuje i potvrdi – navela je Knežević.

U slučaju da kontrola utvrdi nepravilnosti, Minja Đokić je napomenuo da se obveznicima savetuje da realno procene poreske obaveze i rizik, te da pravovremeno odluče da li će pokrenuti upravni spor. Ukazano je i na razliku između poreskog prekršaja i poreskog krivičnog dela – prvi slučaj se završava novčanom kaznom, dok drugi može dovesti do zatvorske kazne, ako postoji namera i veći iznos utaje.

- Zakon je izmenama precizirao da se za utvrđivanje poreske utaje posmatra bilo koji uzastopni period od 12 meseci, čime je sprečeno izbegavanje odgovornosti kumulativnim iznosima ispod zakonskog praga. Za razliku od krivičnih dela, prekršaji se po pravilu kažnjavaju 'iz nehata', odnosno neznanje ili nemar ne mogu biti osnova za izbegavanje odgovornosti – zaključio je Đokić.

Ulogu inspektora preuzima mašina

Zajednički zaključak panelista bio je da poreske kontrole ne treba doživljavati kao iznenadne ili vanredne događaje, već kao logičan ishod celokupnog poslovanja.

- Sve što radimo – ugovaramo, fakturišemo, knjižimo – na kraju dobija svoj poreski izraz – zaključeno je.

Zato je važno da svi sektori u firmi – od pravne službe do prodaje – razumeju poreske posledice svojih odluka, a da komunikacija sa eksternim savetnicima i poreskim organima bude pravovremena, transparentna i zasnovana na tačnim informacijama.

- Ono što je bio način kontrole u prošlosti sigurno neće biti u budućnosti. Sistem elektronskih faktura i evidencije PDV-a sada daju državi potpuno transparentno sve podatke, do nivoa stavke na fakturi. S druge strane, taj sistem polako prerasta u kompletne evidencije PDV-a i država će imati mogućnost da kontroliše sve. Moje mišljenje je da manjak kadrova u Poreskoj upravi nije slučajan, odnosno nije 'greška u koracima' već namera, jer će kontrole u budućnosti obavljati mašina. Moje predviđanje je da će u budućnosti biti sve manje sveobuhvatnih poreskih kontrola, a da će se sve više tipovati na rizična dokumenta ili čak na rizične stavke u dokumentima – ocenio je na kraju panela Aleksandar Vasić.

MARKO ANDREJIĆ

KONTROLE FIZIČKIH LICA – OD POLJOPRIVREDNIKA DO FRILENSERA

Poseban segment konferencije bio je posvećen kontroli fizičkih lica. Poljoprivrednici su često na udaru zbog neznanja i nepravilnog ulaska u sistem PDV-a, što za posledicu ima velike dodatne obaveze i izostanak prava na odbitak prethodnog PDV-a. Takođe, frilenseri i preduzetnici se suočavaju sa automatskim kontrolama, a podaci se dobijaju direktno iz međunarodnih izvora i banaka. Poreska uprava zatim izdaje masovna rešenja bez individualnog poziva.

Posebno su istaknuti problemi u građevinskom sektoru, gde fizička lica grade objekte „za sebe“, a zatim ih prodaju, pri čemu izbegavaju ulazak u sistem PDV-a. Sumnjive prakse se kontrolišu, ali učesnici navode da još uvek nedostaje sistem-ska praksa i jasniji kriterijumi.

Tecor

Lean & Kaizen consulting

ZNANJE JE SNAGA KOJA NAS POKREĆE

+381 60 686 91 16

office@tecor.rs

www.tecor.rs

KONSALTING I EDUKACIJA U OBLASTI:

HR-A, MS EXCEL-A,
POSLOVNOG IZVEŠTAVANJA I
UNAPREĐENJA PROCESA POSREDSTVOM
LEAN & KAIZEN METODOLOGIJE

POBEĆI?
OD UMORA,
OD MISLI,
OD SEBE.

Kneza Miloša bb
22324 Indija, Beška
063 8903 475
salasstojsic@gmail.com
www.salasstojsic.com

HR EXPERIENCE 2025

ZADOVOLJSTVO ZAPOSLENIH JE ZAJEDNIČKI ZADATAK MENADŽMENTA I LJUDSKIH RESURSA

PROMENA JE BILO ODUVEK, ALI SADA JE NAJVAŽNIJA BRZINA KOJOM SE ONE DEŠAVAJU. TEHNOLOGIJA TRANSFORMIŠE RADNA MESTA, TU JE VEŠTAČKA INTELIGENCIJA, EKONOMSKA NEIZVESNOST, EKOLOŠKE I DEMOGRAFSKE PROMENE, SVEPRISUTNE MIGRACIJE, GEOPOLITIČKI SUKOBI I NAPETOSTI, PROMENA VREDNOSTI I DRUŠTVENA KRIZA U NAŠOJ ZEMLJI... U SITUACIJI VELIKIH I BRZIH PROMENA GOVORITI O ZADOVOLJSTVU ZAPOSLENIH I NJHOVOJ MOTIVACIJI NIJE LUKSUZ, VEĆ SU TO KLJUČNE TEME ZA POSLOVANJE

Kultura angažovanosti i zadovoljstvo zaposlenih više nisu samo zadatak HR sektora, već strateška obaveza čitavog menadžmenta, zaključeno je na CEO panelu u okviru sedme konferencije HR Experience 2025 koju je Infostud organizovao 26. maja u beogradskom Sava Centru.

Programska direktorka ovogodišnjeg događaja Natalija Pešić, rukovodilac za ljudske resurse i razvoj u A1 Srbija, razgovarala je sa liderima tri velike kompanije na našem tržištu – Milanom Gospićem iz Microsofta, Draganom Filipovićem iz Generali osiguranja Srbija i Dragomir Kostićem iz kompanije

Atlantic Brands.

- Lideri su ključ za kreiranje poslovne kulture, stoga je važno da razumemo način na koji oni vode biznis, ali, takođe,

i kako oni vide HR i šta očekuju od nas - istakla je Pešić.

Sagovornici su se saglasili u stavu da uspeh kompanije u sve kompleksnijem

HR JE „KRVOTOK“, ALI KLJUČNA ODGOVORNOST JE NA VRHU KOMPANIJE

Da je top menadžment prevashodno odgovoran za kulturu organizacije naglasio je i Dragan Filipović, direktor Generali osiguranja Srbija.

- HR treba da opipa puls kompanije, ali, bez obzira na to da li smo zadovoljni ili ne motivacijom i angažovanišću zaposlenih, ključna odgovornost je na vrhu kompanije, a ne na HR-u. Ako HR posmatramo kao krvotok, a kompaniju kao ljudsko telo, onda je krvna slika ili alarm koji treba da nas upozori ili potvrdi da dobro tretiramo svoj organizam - rekao je Filipović.

poslovnom okruženju zavisi od toga koliko su lideri spremni da slušaju, razumeju i prilagode se potrebama svojih zaposlenih.

Iako se većina korporacija i dalje oslanja na HR timove kada je u pitanju razvoj radne kulture, diskusija je ukazala na to da HR treba da bude „krvotok“ organizacije, odnosno veza između strateških ciljeva i svakodnevnih izazova na svim hijerarhijskim nivoima.

- Zadovoljstvo zaposlenih nije zadatak jedne funkcije, to je timski posao. HR je važan član tog tima, ali menadžeri, posebno takozvani srednji menadžment, moraju biti nosioci pozitivne radne klime - istaknuto je.

Učesnici su podelili konkretna iskustva - od uvođenja alata za merenje angažovanosti, preko aktivnog slušanja i komunikacije, do procesa transformacije koji zahtevaju jasan pravac i poverenje zaposlenih. Posebno je naglašena važnost doslednog sprovođenja akcionih planova koji proističu iz povratnih informacija zaposlenih, kao i uloga menadžera u kriznim situacijama.

- U našoj kompaniji su danas 80 odsto novozaposlenih milenijalci i generacija Z, što nije bio slučaj ni približno pre desetak godina. To dramatično menja priču, dok sa druge strane oni nisu dominantni u strukturi zaposlenih. Zato mi svake dve godine preispitujemo odnos prema zaposlenima - napomenuo je Dragomir Kostić, generalni direktor Atlantic Branda.

On je govorio i o važnosti komunikacije sa zaposlenima u kompaniji, kako bi razumeli poteze rukovodstva i kako bi se povećao osećaj pripadnosti, motivacija i angažovanost u organizaciji. Ova kompanija već deset godina istražuje zadovoljstvo zaposlenih i pitanja koja postavljaju u ovoj anketi su se povećala sa sedam na preko četrdeset, ali se povećala i rata responzivnosti zaposlenih - sada je 93 odsto, dok je angažovanje zaposlenih oko 85 odsto.

- U Srbiji generalno nije dovoljno živela kultura kontinuirane povratne informacije. Na primer, mi smo imali projekat poboljšanja zaštitne opreme zaposlenih u magazinima, kada je kompanija kupila italijanske čizme sa posebnom zaštitom. Iako su bili upoznati sa zaštitom na radu, tek nakon što im je posebno ukazano na razloge, opasnosti i

koristi od novih čizama, kao i na važnost zaštitne opreme, oni su prihvatili promenu koja je od početka bila očigledno u njihovu korist - istakao je Kostić.

Milan Gospić iz Microsofta naglasio

je da se tokom poslednjih deset do petnaest godina promenila i uloga HR-a u kompanijama.

- Sada ne samo da često ima i drugačije ime, već je HR sve više zaista biznis

FOKUS NA MOTIVACIJU, ANGAŽOVANOST I MENTALNO ZDRAVLJE ZAPOSLENIH

Sedma konferencija HR Experience u organizaciji Infostuda održana je u Sava Centru u Beogradu. Uz predavanja vodećih stranih stručnjaka, prisutni su pratili i CEO panel koji je omogućio da čuju šta o ovim temama misle lideri velikih kompanija na našem tržištu, a tradicionalno važan deo konferencije je bila razmena iskustava, posebno kroz predstavljanje pobedničkih HR praksi pristiglih na konkurs „Uspešne HR priče“.

Konferenciju je otvorila direktorka Infostuda Sonja Četković koja je podsetila da već sedam godina na HR Experience dolaze svetski govornici koji svojim iskustvima i praksama obogaćuju znanja i naše HR zajednice.

- Promena je bilo oduvek, ali sada je najvažnija promena zapravo brzina kojom se one dešavaju. Tehnologija transformiše radna mesta, tu je veštačka inteligencija, ekonomska neizvesnost, ekološke i demografske promene, sveprisutne migracije, geopolitički sukobi i napetosti, promena vrednosti i društvena kriza u našoj zemlji... U situaciji velikih i brzih promena govoriti o zadovoljstvu zaposlenih i njihovoj motivaciji nije luksuz, već su to ključne teme za poslovanje - rekla je Četković. Prvi predavač bila je Li Elena Henderson (Leigh Elena Henderson), koja ima 20 godina iskustva na upravljačkim pozicijama u korporativnoj Americi, uključujući rad u pet Fortune 100 kompanija. Veliku popularnost na društvenim mrežama, gde ima stotine hiljada pratilaca, stekla je kao osnivačica i direktorka organizacije HR-Manifesto.

Henderson, koja za sebe kaže da je preživela toksična radna mesta i otkaz putem aplikacije Zoom, ističe da je u trenutku kada je shvatila da mora da se bori da bi se na poslu osećala kao ljudsko biće, shvatila i da nije problem u njoj nego u sistemu. Ona savetuje HR stručnjake kako da izgrade poverenje, povećaju angažovanje i motivaciju zaposlenih, ali i kako da ljude bolje povežu sa liderima, vrednostima organizacije i omoguće im da pronađu smisao u svom poslu.

- Zaposleni se suočavaju sa izgaranjem zbog obima posla, nedostatka balansa privatnog i poslovnog života i nejasnih prioriteta. Karijere im stagniraju, kultura organizacija se urušava, a kompanije se ophode prema njima sa stavom da treba da budu srećni što uopšte imaju posao - rekla je Li Elena Henderson i istakla da prvi prioritet za organizacije moraju da budu ljudi.

Kaže da je prvi fokus za HR stručnjake promocija i negovanje otvorene komunikacije i poverenja, jer u prazninama koje nastaju u nedostatku informacija „buja strah“.

Drugi predavač na konferenciji došao je iz Austrije. Martin Laškolnig (Martin Laschkolnig), osnivač i direktor Instituta za razvoj potencijala iz Linca, govorio je o liderstvu u burnim vremenima: „Kako povećati angažovanje zaposlenih, a da ne poludite“.

S obzirom na to da je, pored biznisa, studirao i budističku filozofiju, on je u skladu sa svojim interesovanjima najviše pažnje posvetio samoregulaciji i samoproceni menadžera, jer da bismo vodili druge prvo moramo umeti da vodimo sebe. Kao važne ose koje određuju našu samoprocenu, on izdvaja to koliko sebe smatramo vrednim i koliko smo zapravo kompetentni.

Laškolnig je naglasio važnost naše reakcije na događaje i, citirajući čuvenog Stivena Kovija (Stephen Covey) pozvao da te reakcije biramo, jer u tom izboru je naša sloboda i naša moć. Rezultat ne proističe iz samog događaja, već iz kombinacije događaja i našeg odgovora na njega, podsetio je Laškolnig.

Treći predavač bio je Dalibor Šumiga, osnivač i direktor biznis dizajn agencije Promosapiens. On je govorio o uticaju koji faktori kao što su novac, pol i okolina imaju na motivaciju i produktivnost, kao i o uticaju algoritma društvenih mreža na njihove korisnike. S obzirom na temu angažovanosti i motivacije zaposlenih, Dalibor Šumiga je svoje predavanje nazvao „Ko to tamo zeva“.

DOGAĐAJI: HR EXPERIENCE 2025

NAGRADA PUBLIKE KOMPAНИЈИ WAGEN INTERNATIONAL

I ovog puta je na konferenciji HR Experience posebnu pažnju izazvao takmičarski deo projekta „Uspesne HR priče“, koji je Infostud pokrenuo sa ciljem da promoviše i nagradi pozitivne HR prakse u kompanijama koje posluju u Srbiji i regionu. Pet poredničkih priča se nadmetalo za specijalnu nagradu publike koja je glasanjem na samoj konferenciji izabrala „New Wint“ kompanije Wagen International, koju su predstavili Ivana Canić i Miloško Lazarević.

Ostale poredničke priče koje je žiri izabrao između 33 pristiglih su „Human@Center Experimentation Journey“ kompanije A1, „Human Centric Inside Out“ kompanije Nelt Group, „Kanu transformacija: Sinhronizovano veslanje ka izvrsnosti“ i „Well-being IMPACT“ kompanije Schneider Electric.

partner, a mnoge funkcije HR-a su sada timske funkcije, a u timovima je jedan od članova iz ljudskih resursa. Naravno, za HR funkcije koje su prenete lajn menadžeru potrebna je podrška HR-a u razvijanju znanja i veština - rekao je on.

Naglasio je da nije toliko važno za li-

dera da li funkcioniše u hijerarhijskoj ili flat strukturi, već je važno kako ispoljava svoje liderske veštine jer zaposleni ne traže savršenog već autentičnog lidera, zaključio je Gospić.

- Idemo u pravcu u kojem će pametni sistemi postati novi zaposleni. Zani-

mljivo je videti koja je uloga HR-a u tom segmentu. Ta promena dolazi - ako ne danas, već sutra i doći će svuda. Sistemi će raditi sami i raportiraće ljudima. Treba kreirati odnose između ljudi i sistema, razmišljati kako će oni funkcionisati. HR kao biznis partner biće arhitekta tih odnosa - istakao je prvi čovek Microsofta.

Zaključak panela bio je da su fleksibilnost, kontinuirana edukacija menadžera i pažljivo oblikovana interna komunikacija ključni faktori uspešne organizacije. U vremenu u kojem generacijske razlike, kompleksnost tržišta rada i neočekivane krize postaju svakodnevice, jedino stabilan, angažovan i motivisan tim može garantovati održiv rast i konkurentnost.

Takođe, krize - bilo da su tržišne, tehnološke ili društvene - ne smeju paralizirati organizacije, već ih treba posmatrati kao šansu za rast. Ljudi traže sigurnost, poverenje i svrhu, a na HR-u je da te vrednosti implementira kroz strategiju, obuku i svakodnevnu organizacionu kulturu. Iako tehnologija ubrzano menja okruženje u kojem radimo, ljudski potencijal ostaje ključni faktor svake uspešne kompanije.

MARKO ANDREJIĆ

Logopedska
Učionica

Aleksandra Petrović

dipl. defektolog-logoped

INDIVIDUALNI TRETMANI

LOGOPEDA,
DEFEKTOLOGA
I PSIHOLOGA

ZBOG POVEĆANJA
OBIMA POSLA
PRIMAMO U RADNI ODNOS
OSPOSOBLJENOG
LOGOPEDA
SVOJ CV POŠALJITE NA
prvarec@gmail.com

Kosančićeve 43 12000 Požarevac

064 577 13 10

prvarec@gmail.com

 Logopedska učionica "Prva reč"

КОНСУЛТАНТСКЕ УСЛУГЕ И ПРАКТИЧНА
РЕШЕЊА У ГЕОЛОГИЈИ И РУДАРСТВУ

Г Р У П А

Краљице Марије 9 11060 Београд
064 164887 rastko@tashgroup.rs

KLIMATSKE PROMENE REMETE RAVNOTEŽU POSLODAVACA

CIRKULARNI POSLOVNI MODEL ZA ODRŽIVOST KOMPANIJA U ZELENOJ TRANZICIJI

OSIGURANI EKONOMSKI GUBICI PROŠLE GODINE SU IZNOSILI 137 MILIJARDI DOLARA, A OVE GODINE SE OČEKUJU JOŠ VIŠI, U IZNOSU OD 145 MILIJARDI DOLARA. NAKON POŽARA U KALIFORNIJI BANKE I GRAĐEVINSKA INDUSTRIJA SU OPREZNIJE, DA NE BI IMALI VEĆE GUBITKE. IZGRADNJA OBJEKATA JE USPORENA ZBOG NOVIH REGULATIVA KOJE PROPISUJU OTPORNIJE MATERIJALE, A TO IZISKUJE VEĆE TROŠKOVE

Uticaj klimatskih promena sve više osećaju i velike kompanije koje moraju svoje načine poslovanja da prilagođavaju ekstremnim vremenskim uslovima. Na taj izazov odgovaraju tako što čine sve što je u njihovoj moći da smanje emisije CO₂ u procesu proizvodnje i transporta robe, i da svoj rad što više preusmere na modele koji odgovaraju zelenoj tranziciji.

Na šestoj konferenciji „Rizici novog doba i održivost: let u nepoznato“, održanoj 5. juna u beogradskom hotelu Hyatt, predstavnici poslovne zajednice izneli su svoje mišljenje o klimatskim promenama i njihovom uticaju na poslovanje.

Teodora Kovačević, lider za održivo poslovanje kompanije IKEA Srbija, kaže da oni prepoznaju i osećaju uticaj klimatskih promena.

- Odražavaju se na naš lanac snabdevanja, utiču na neka očekivanja kod naših potrošača, ali i na eksploataciju resursa. Trudimo se da damo konkretan i rezistentan odgovor na sve što klimatske promene donose. Najveće emisije u našem slučaju dolaze iz same eksploatacije sirovina i njihove upotrebe, zato se okrećemo ka postavljanju cirkularnog poslovnog modela. Tako se okrećemo i ka našim potrošačima i edukujemo ih da ono što kupuju čuvaju duže i popravljaju, a na kraju te proizvode recikliramo i ponovo ih upotrebljavamo. Nudimo i konkretne usluge koje prate pomenuti model, kao što je otkup već korišćenih proizvoda, naš cirkularni kutak – kupovina proizvoda koji su ranije bili izlagani i imaju neku sitnu grešku i na taj način uključujemo same kupce u zatvaranje tog kruga - objašnjava Kovačević i dodaje da će na tržište sledeće godine plasirati platformu koja će povezati kupce koji žele da

prodaju svoj stari IKEA nameštaj sa drugim kupcima.

Poljoprivreda proizvodi značajan deo emisija

Zelena tranzicija u poljoprivredi je od izuzetnog značaja, a tome je govorila Tijana Koprivica, direktorka održivog poslovanja Delta Holdinga.

- Najveći uticaj na životnu sredinu je u ovoj oblasti, jer dok obrađujemo zemljište moramo da mislimo i na naredne generacije. Ono se obrađuje mehanizacijom koja koristi fosilna goriva, a tu dolazimo do efekta staklene bašte. Ne treba zaboraviti ni na životinje, koje, takođe, proizvode određene količine emisija. Zbog toga bi najveća ulaganja trebalo da budu u našem sektoru Delta agrar, jer zelena transformacija dolazi odatle. Osim što sagledavamo uticaj našeg poslovanja na prirodu i društvo, treba uzeti u obzir i uticaj eksternih, pre svega klimatskih promena, zatim promena u društvu – pravi je izazov odliv mladih talenata i radne snage na našem tržištu - ističe Koprivica i dodaje da je na osnovu istraživanja koje su oni uradili uticaj klimatskih promena na agrar, ipak, najveći izazov.

- Prošle godine je bilo 70 dana bez kiše, a to utiče na prinose i rezultate. Mi ulažemo u preciznu poljoprivredu, sisteme za navodnjavanje, regenerativnu poljoprivredu kojom obezbeđujemo da se anulira negativan uticaj našeg poslovanja - objašnjava Koprivica.

Veća potrošnja energije iziskuje više troškove

I u sektoru nekretnina oseća se uticaj klimatskih promena, a o tome je govorio

Bojan Ljubičić, direktor portfolija kompanije Marera Properties koji ima više od 200.000 kvadrata.

- Klimatske promene, ali i regulatorni okviri, utiču na ovaj sektor u zelenoj tranziciji. Uticaj vremenskih prilika se ne može zanemariti, posebno u office segmentu, jer je tokom leta veća potrošnja energije i to iziskuje više troškove. U okviru industrijskog dela u ovoj oblasti, roba koja se nalazi u otvorenim skladištima je na udaru mikrocelijskih oluja u poslednje dve godine, i to nanosi velike štete, te je veliki izazov kako se sa tim izboriti. S druge strane, mi još uvek nismo pod velikim pritiskom što se tiče samog tržišta nepokretnosti, jer jednostavno u Srbiji ono nije dovoljno razvijeno što se tiče same regulative i sertifikacije. Borimo se sa nedostatkom kvadrata u kancelarijskom segmentu, a koriste se prostori koji nisu namenjeni za tu svrhu (nisu sertifikovani), naročito u Beogradu - objašnjava Ljubičić i dodaje da veruje da će Srbija proći put poput Mađarske, gde se, na primer, tržište u Budimpešti podelilo na sertifikovani A deo, i nesertifikovani B deo, pa su mnogi investitori krenuli da urade brzu sertifikaciju.

Globalni ekonomski gubici dostigli 3.000 milijardi dolara

Gubici usled vremenskih nepogoda poslednjih godina rapidno rastu, i to osećaju i velike ekonomije. Leo Pandžić, direktor Direkcije za održivi razvoj DDOR osiguranja, kaže da su u periodu od 40 godina – od 1980. do 2020, globalni ekonomski gubici iznosili 3.000 milijardi dolara, a da njihovo ubrzanje sledi od 2023. godine.

FOTO: DARIO KONSTANTINOVIC

po metru kvadratnom, a ne kubnom - kaže predstavnik kompanije IKEA.

Očekuju se nestabilni izgledi za poslovanje u svetu

Nemanja Petrović, viši potpredsednik i Co-CEO kompanije Marsh McLennan Serbia, predstavio je Globalno istraživanje percepcije rizika poslovanja, zasnovano na anketiranim učesnicima - predstavnicima akademske zajednice, NVO i vladinih organizacija, kao i anketiranih 11.000 poslovnih lidera iz celog sveta. On je istakao da izveštaj sadrži tri perioda posmatranja - kraći, duži i dalju budućnost, i da je rađen u septembru 2024. godine.

- Izveštaji za period koji nam dolazi nisu optimistični - samo jedan odsto ispitanika prognozirao je mirnu budućnost. Većina (52 odsto) očekuje nestabilne globalne izgleda za poslovanje, odnosno uznemireni su. Još 31 procenat njih očekuje turbulencije, a pet odsto burne izgleda. Na ove rezultate uticale su vremenske nepogode velikih razmera u Valensiji, požari u Kaliforniji, sukobi dve nuklearne sile... Prema izveštaju, 23 odsto ispitanika reklo je da ih najviše uznemiravaju oružani sukobi, a 14 odsto da su veoma uznemireni zbog ekstremnih vremenskih uslova - rekao je Petrović.

- Swiss Re, jedan od vodećih svetskih osiguravača, imao je u 2024. godini osigurane gubitke na nivou od 135 milijardi evra, za ekstremne vremenske uslove. Dovoljno je znati da su samo požari u Kaliforniji odneli preko 40 milijardi dolara osiguranja od štete - naveo je Nemanja Petrović.

U izveštaju se navodi da u poslednje tri godine veštačka inteligencija zauzima sve značajnije mesto na polju rizika poslovanja, a on je naveo da prilično uznemiravaju i dezinformacije. Rizici koji najviše opterećuju poslovne lidere u našoj zemlji su radna snaga, naročito kvalifikovana, što važi i za skoro sve zemlje u regionu. Posebno je naglašeno da treba povesti računa i o brzim rešenjima za sprečavanje rasipanja radne snage, odnosno migracija.

Na konferenciji se govorilo i o trendovima u pojednostavljivanju ESG regulative, zatim o veštačkoj inteligenciji i sajber bezbednosti, ali i o benefitima na radnom mestu, odnosno zahtevima novih generacija koje ulaze u poslovni svet.

 MILJAN PAUNOVIC

- Tada su oni bili 300 milijardi dolara, a prošle godine iznosili su 320 milijardi. Osigurani ekonomski gubici prošle godine iznosili su 137 milijardi dolara, a ove godine se očekuju viši - 145 milijardi dolara. Nakon požara u Kaliforniji banke i građevinska industrija su opreznije, da ne bi imali veće gubitke. Izgradnja objekata je usporena zbog novih regulativa koje propisuju otpornije materijale, a to iziskuje veće troškove. Tržište nekretnina je reagovalo skokom cena u proteklih pet godina za 50 odsto u ovoj državi SAD - objašnjava Pandžić.

Što se tiče Srbije, najčešće štete su - merene u milijardama dinara - usled suše, zatim od poplava, ali i u poljoprivredi kao posledice grada.

Potrebno uskladiti zakonodavne okvire

Da bi se kompanije izborile sa onim što dolazi u smislu klimatskih promena, potrebno je da se usklade zakonodavni okviri i da im se omogući da sprovedu svoju „zelenu politiku“.

Tijana Koprivica kaže da Delta holding klimatske promene oseća i u lancima snabdevanja, ali da oni biraju dobavljače koji poštuju standarde životne sredine.

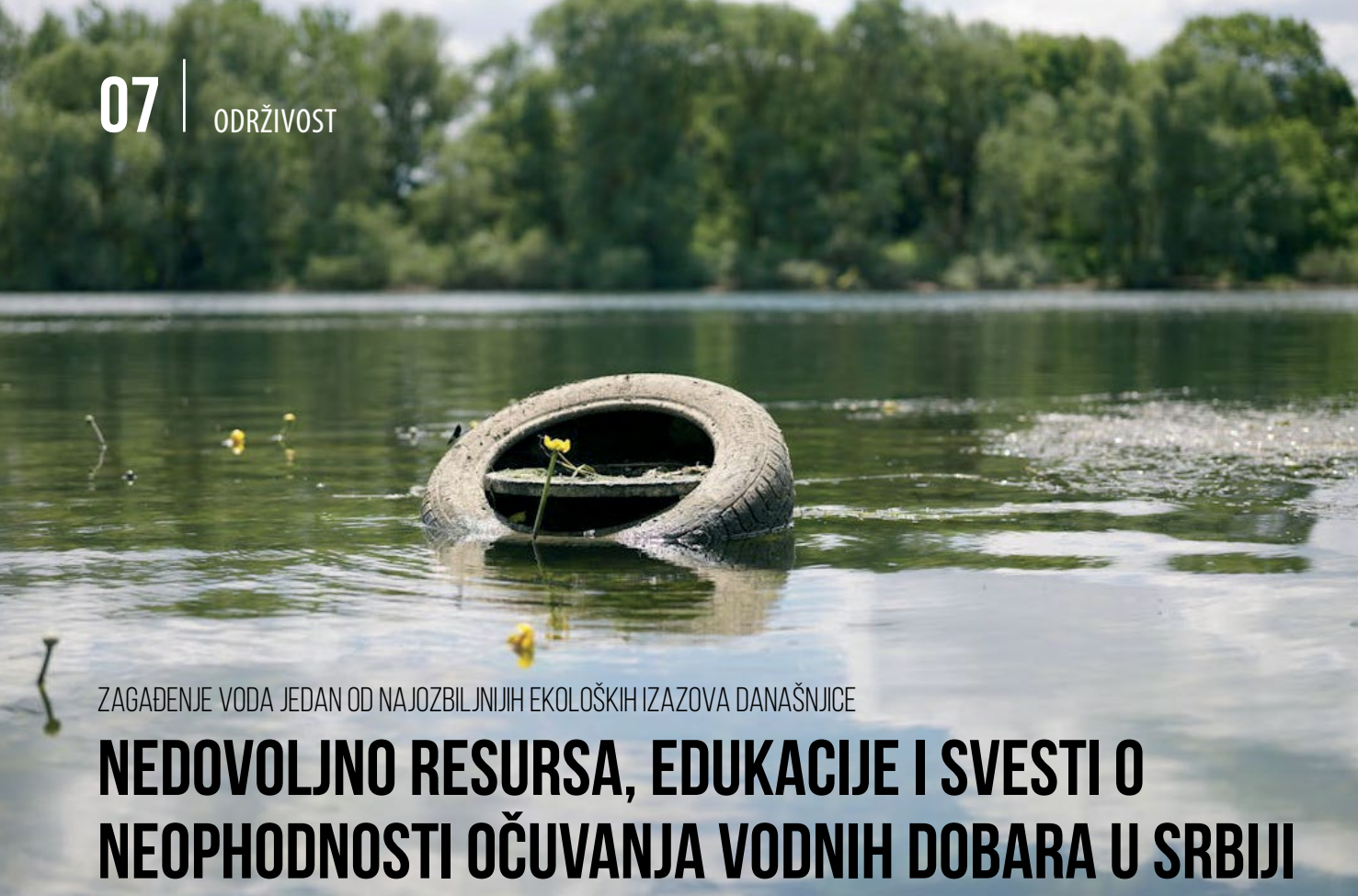
- Naša kompanija ima kodeks po ovom pitanju koji moraju da prihvate i poštuju naši saradnici. Nije uvek lako dobiti podatke od dobavljača, posebno od malih preduzeća iz Srbije, a to je važno kako nama tako i potrošačima. Kao kompanija treba da izveštavamo o emisijama kada su klimatske promene u pitanju, ali i o našim dobavljačima - kako se oni bore sa tim, a to je izazov ne samo nama, već i celoj Evropi.

To je jedan složen proces i zajedno moramo da radimo na edukaciji, posebno malih preduzeća iz Srbije, i da ulažemo u ovaj segment - ističe Kovačević i dodaje da se njihov kodeks, koji važi i za dobavljače, zasniva na poštovanju ljudskih i radnih prava, kulturi poslovanja, upravljanju otpadom, jer je transport, takođe, važan i vozila bi trebalo da budu adekvatna, u smislu da što manje zagađuju životnu sredinu.

I Teodora Kovačević iz kompanije IKEA kaže da je dekarbonizacija lanaca snabdevanja ključna stvar u samom poslovanju, te da oni koriste pun kapacitet energije iz obnovljivih izvora.

- Jedan deo dolazi iz naših solarnih panela, a ostatak - kao i kod većine kompanija - od sertifikovanih dobavljača. Tu ne želimo da stanemo, cilj nam je da prepolovimo emisiju do 2030. godine u našem regionu u odnosu na 2024. kada je reč o prodajnom lancu vrednosti. To radimo kroz povećanje reciklaže od 50 odsto za ovu godinu, trudimo se da u potpunosti izbacimo iz upotrebe vozila na fosilna goriva, i da proširimo solarne kapacitete. Za nas klimatske promene nisu neka daleka budućnost, već svakodnevnica i u skladu sa tim se ponašamo - ističe Kovačević i dodaje da je zakonodavni okvir često problem da bi se inovacije sprovele u delo, iako postoje volja i želja.

- Zakonodavni okvir u najmanju ruku usporava implementaciju nekog rešenja, na primer ugradnju solarnih panela. On ograničava da mi kao proizvođači ne možemo da budemo i korisnici energije koju proizvodimo, što je paradoks. Takođe, problem je i sa troškovima za odlaganje otpada, koji su znatno viši i računaju se

ZAGAĐENJE VODA JEDAN OD NAJOPILJNJIH EKOLOŠKIH IZAZOVA DANAŠNJICE

NEDOVOLJNO RESURSA, EDUKACIJE I SVESTI O NEOPHODNOSTI OČUVANJA VODNIH DOBARA U SRBIJI

VRLO MALI PROCENAT PRIKUPLJENIH OTPADNIH VODA SE PREČIŠĆAVA, MANJE OD DESET ODSOTO, A NEKE PROCENE IDU I NIŽE, DOK BEOGRAD PRAKTIČNO NEMA NIJEDNO POSTROJENJE ZA PREČIŠĆAVANJE OTPADNIH VODA, PA SE SVA KANALIZACIJA DIREKTNO IZLIVA U SAVU I DUNAV. TO DOVODI DO ZNAČAJNOG ORGANSKOG I MIKROBIOLOŠKOG ZAGAĐENJA POVRŠINSKIH VODA

Usvetu koji se ubrzano razvija i broji sve više stanovnika voda postaje resurs od neprocenjive vrednosti, ali i - sve teže dostupna. Dok tehnologija nezaustavljivo napreduje, istovremeno raste i globalna potrošnja vode, a njena nepravedna i neravnomerna raspodela dovodi do poražavajućih podataka: više od milijardu ljudi širom sveta i dalje nema pristup čistoj vodi, iako ona predstavlja osnovni uslov za život, dostojanstvo i zdravlje.

Ključni faktor u obezbeđivanju sigurne i kontinuirane dostupnosti vode jeste - njena zaštita. Naime, bez očuvanja kvaliteta, količina postaje bezvredna. Zagađenje voda danas se ubraja među najveće ekološke izazove planete, a posledice se osećaju svuda - kako u prirodi, tako i među ljudima. Industrijski otpad, neadekvatno prečišćavanje otpadnih voda, poljoprivredne hemikalije, sve to menja fizičko-hemijski i biološki sastav vode, pretvarajući je iz izvora života u potencijalni izvor bolesti i uništenja biodiverziteta.

U Srbiji ovaj problem ima posebno osetljive dimenzije. Iako raspolažemo značajnim količinama površinskih i podzemnih voda, sve prisutniji izazov zagađenja ozbiljno ugrožava i kvalitet i dostupnost tog resursa. Rečne mreže, izvorišta i akumulacije nalaze se pod sve većim pritiskom, a posledice se ogledaju u sve većim troškovima prečišćavanja, ugroženim ekosistemima, ali i zdravlju stanovništva.

Koliko se u Srbiji poštuju zakoni o zaštiti voda?

S obzirom na ozbiljnost situacije postaje jasno da je pravna zaštita voda ne samo nužnost, već i strateški prioritet. Republika Srbija ovu oblast uređuje kroz nekoliko zakona, pravilnika i uredbi, a centralni pravni okvir predstavlja Zakon o vodama. Ovaj zakon definiše ciljeve zaštite, propisuje mere koje se moraju preduzimati u borbi protiv zagađenja, ali i postavlja zadatke institucijama na svim nivoima.

Zakon strogo zabranjuje unošenje opasnih supstanci u površinske i podzemne vode. Ne sme se ispuštati ni mineralno ulje iz čamaca i brodova, niti otpadne vode iz industrije i domaćinstava koje sadrže štetne materije u višim koncentracijama od dozvoljenih. Posebno je problematično korišćenje starih bunara kao septičkih jama - praksa koja se, uprkos zabrani, još uvek sreće u nekim delovima zemlje.

Svako ko ispušta otpadne vode dužan je da ih pre toga prečisti - i to do propisanih graničnih vrednosti. U slučaju ekološkog incidenta, pravna lica su obavezna da reaguju - ne samo da saniraju štetu, već i da planiraju sredstva i rokove za sprečavanje budućih problema.

Zagađenje voda otpadnim materijama predstavlja jedan od najopiljnjih ekoloških izazova današnjice. Ne utiče samo na prirodu - već direktno na zdravlje građana. Zato je prečišćavanje industrijskih i komunalnih otpadnih voda od presudnog značaja. Bez njega, kvalitet vode u rekama i jezerima se drastično

pogoršava, a cela društvena zajednica snosi posledice.

Dr Mihajlo Vučić iz Instituta za međunarodnu politiku i privredu ocenjuje da je trenutno stanje vodnih dobara u Republici Srbiji veoma kompleksno i da ga karakteriše kombinacija značajnih prirodnih resursa sa brojnim izazovima u pogledu zaštite i upravljanja.

- Generalno se može primetiti da vodni resursi jesu zakonski dovoljno zaštićeni u skladu sa evropskim i međunarodnim standardima, ali da ponekad dolazi do selektivne primene propisa ili prosto nepoštovanja propisa, poput propusta da se urade procene uticaja na životnu sredinu određenih infrastrukturnih projekata – smatra naš sagovornik.

Prečišćavanje otpadnih voda manje od deset odsto

Kada je reč o najčešćim pretnjama za vodena dobra – industrijsko zagađenje, otpadne vode, nelegalna eksploatacija, Vučić kaže da bi kao najveći problem izdvojio otpadne vode.

- Mislim da su otpadne vode, možda, i najveći problem. Vrlo mali procenat prikupljenih otpadnih voda u Srbiji se prečišćava, čak manje od deset odsto, a neke procene idu i niže, dok Beograd praktično nema nijedno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda, pa se sva kanalizacija direktno izliva u Savu i Dunav. To dovodi do značajnog organskog i mikrobiološkog zagađenja površinskih voda – navodi Mihajlo Vučić.

Velike količine otpadnih voda, neprečišćenih ili nedovoljno prečišćenih, dospevaju direktno u otvorene vodotokove, kao i u podzemlje, narušavajući na taj način njihovu prirodnu i ekološku ravnotežu. Sve veća potrošnja energije, fosilnih goriva, industrijalizacija, urbanizacija, kao i intenzivna poljoprivreda, iziskuju sve veću potrebu za vodom. Stanje kvaliteta voda najviše zavisi od stepena razvijenosti područja i od strukture industrije. Razvijene zemlje sa sve većim interesom kontrolišu specifične materije, u okviru svog prilaza tretmanu otpadnih voda.

Početkom juna Evropska komisija je pozvala zemlje EU da pomognu u povećanju efikasnosti potrošnje vode za najmanje deset odsto do 2030. godine, dok se Unija priprema za sve teže posledice

klimatskih promena. Na osnovu predloga EK, koji nije pravno obavezujući, članice EU će same određivati svoje ciljeve u uštedi potrošnje vode.

Cilj te platforme je da se obnovi vodeni ciklus koji je duboko ugrožen zagađenjima, klimatskim promenama i uništavanjem životne sredine. Evropa je suočena sa višestrukim problemima vezanim za vodu, uključujući zagađenje nitrata i „večnim“ PFAS hemikalijama, lošu infrastrukturu, kao i sve teže suše i obilnije kišne padavine. Kako se navodi, EK će sarađivati sa zemljama EU kako bi „razvili zajedničku metodologiju u unapređenju efikasnije potrošnje vode” koja će uzeti u obzir postojeće razlike između zemalja, regiona i sektora.

Iako u Srbiji postoje adekvatni zakoni, Mihajlo Vučić kaže da je čest problem to što se propisi ne primenjuju dosledno.

- Neretko se teški prekršaji tretiraju kao blaži ili se prekršajni postupci bespotrebno odugovlače. Iako postoje brojna krivična dela za štetu nanetu vodnim dobrima, broj pravosnažnih presuda za ekološka krivična dela generalno, a i posebno za zagađenje voda, je izuzetno nizak u poređenju sa obimom zagađenja. Dokazi se često teško prikupljaju i izvode u procesu, a procesi su složeni i zahtevaju učešće veštaka koji su skupi i nisu uvek dostupni. Srbija ima i nedovoljan broj ekoloških i vodnih inspektora, posebno na republičkom nivou, za efikasan nadzor celokupne teritorije i svih

potencijalnih zagađivača. Nedostaje im i oprema i edukacija. U nekim slučajevima može doći do pritiska na institucije da se ne procesuiraju veliki zagađivači, posebno ako su u pitanju veliki privredni subjekti ili javna preduzeća – smatra naš sagovornik.

Komentarišući razvijenost prakse prečišćavanja otpadnih voda u Srbiji, on ističe da je slika, nažalost, veoma crna.

- U poređenju sa zemljama Evropske unije, Srbija je na samom začelju po procentu prečišćenih otpadnih voda. Različiti izvori navode da se u našoj zemlji prečišćava oko 15 odsto komunalnih otpadnih voda, što je drastično manje od evropskog proseka koji iznosi oko 55 odsto. Malo više od polovine Srbije je priključeno na kanalizaciju. Čak ni Beograd nema postrojenje za prečišćavanje, a najveći je zagađivač. Čak i tamo gde postrojenja postoje, često nisu u funkciji. Procena je da je takva situacija u oko jednoj trećini postrojenja. Nemamo stručnjake, nemamo novca. Vlada Srbije je pokrenula ambiciozan projekat 'Čista Srbija', koji predviđa izgradnju oko 5.000 kilometara kanalizacione mreže i 159 novih postrojenja u periodu od 2021. do 2027. godine, ali nisam optimista da je to izvodljivo – navodi Vučić.

Na osnovu Zakona o vodama funkcionise čitava mreža institucija, od Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, preko pokrajinskih i lokalnih vlasti, pa sve do javnih vodoprivred-

nih preduzeća. Upravljanje vodama se planira kroz strateške dokumente, a najvažniji među njima je Strategija upravljanja vodama, koju Vlada Srbije donosi na period od najmanje deset godina.

Osnovna načela upravljanja su jasna – „zagađivač plaća“ i „korisnik plaća“, ali i transparentnost, javna uključenost i korišćenje najboljih dostupnih tehnika. Javnost ima pravo da zna ko, kako i u kojoj meri upravlja vodama – i da učestvuje u donošenju ključnih odluka.

Takođe, uloga lokalnih samouprava veoma je bitna u očuvanju voda, kao i rešavanju ekoloških problema.

- Lokalne samouprave (opštine i gradovi) imaju ključnu ulogu u očuvanju voda i rešavanju problema zagađenja u Srbiji. Njihova nadležnost je prvenstveno definisana Zakonom o lokalnoj samoupravi, Zakonom o vodama i Zakonom o zaštiti životne sredine. Problemi su u efikasnosti i kapacitetu lokalnih samouprava da tu ulogu odigraju. Izdvojio bih nedostatak finansijskih sredstava, nedovoljan broj inženjera i pravnika u organima lokalne samouprave i vodoprivrednim preduzećima, slaba inspekcija i selektivna primena propisa, politički uticaj na planiranje i razvoj lokalne samouprave – ocenjuje naš sagovornik navodeći i primere nekih dobrih praksi.

- Iako Beograd još uvek nema funkcionalno postrojenje, nekoliko manjih gra-

dova i opština je izgradilo ili unapredilo svoja postrojenja uz podršku EU i međunarodnih finansijskih institucija. Tu mislim pre svega na Suboticu, ali i Kruševac, Šabac, pa i manje opštine poput Kule i Vrbasa. Mislim da je ključ u prekograničnoj saradnji i korišćenju EU i međunarodnih finansijskih instrumenata za unapređenje sistema, ali i radu na lokalnu i uključivanju građana u podizanje kvaliteta vodotokova kroz inicijative lokalnih samouprava i NVO – objašnjava dr Mihajlo Vučić.

Svest o zagađenju raste, ali samo posle incidenata

Ekološka svest o zagađenosti, još uvek nije dovoljno razvijena u Republici Srbiji. Stepenn degradiranja životne sredine znatno prevazilazi nužne prateće negativne pojave dostignutog stepena razvoja. Takođe, postoji neusklađenost u privrednom razvoju, a naročito nagla i nekontrolisana urbanizacija, koja se danas odvija, ima negativne posledice na kvalitet životne sredine, a u tom smislu i vode.

- Zahvaljujući medijskoj pokrivenosti ekoloških incidenata (poput zagađenja reka, problema sa otpadom u vodotokovima, kvalitetom vode za piće), kao i radu civilnog društva i nevladinih organizacija (NVO), svest o problemima za-

gađenja voda raste. Međutim, ta svest je često reaktivna (posle incidenta), a manje proaktivna i sistemska. NVO su verovatno najangažovanije u organizovanju edukativnih kampanja, radionica, tribina, akcija čišćenja reka i jezera. Državne institucije ponekad organizuju edukativne radionice, posebno povodom važnih datuma kao što su Svetski dan voda (22. mart) ili Dan Dunava (29. jun) – kaže naš sagovornik.

Brojni ekonomski benefiti očuvanja vodnih resursa

Zaštita i očuvanje vodnih dobara nije samo ekološki i društveni prioritet – ona ima ogroman ekonomski značaj za svaku državu, uključujući i Srbiju. Voda je ključan resurs bez kojeg ne mogu funkcionisati ni poljoprivreda, ni industrija, ni energetska sektor, ni turizam, ni svakodnevni život građana. Gubitak ili degradacija ovog resursa ima direktne i indirektne posledice po ekonomiju.

Zemlje koje imaju zdravu životnu sredinu i efikasno upravljanje resursima, uključujući vode, postaju atraktivnije za strane i domaće investitore. Kvalitetna i dostupna voda je osnovni preduslov za mnoge industrijske grane, poput prehrambene, farmaceutske, tekstilne i hemijske industrije. Takođe, hidroenergija čini značajan deo domaće proizvodnje struje, pa očuvanje vodotokova i vodnih režima direktno utiče na energetska stabilnost i smanjuje potrebu za uvozom energije, što je ključno za ekonomsku nezavisnost države.

- Bez vode se ne može, a voda je izvor života. Čistija voda znači manje bolesti i manje pritiska na zdravstveni sistem. Čistija voda donosi bolje prinose u poljoprivredi i veći profit te strateške grane naše privrede. Uz čistiju vodu turizam i ugostiteljstvo jačaju na osnovu eko-turizma koji postaje dominantna grana u turizmu širom sveta, a naša zemlja ima potencijala da taj trend iskoristi zbog prirodnih faktora. Bolja primena zakona znači dalji napredak na putu ka EU i otključavanje novih finansijskih sredstava. Bolja zaštita vodnih dobara znači smanjenje suša i poplava i samim tim smanjenje ekonomskih gubitaka – zaključio je dr Mihajlo Vučić iz Instituta za međunarodnu politiku i privredu.

LJILJANA BEGOVIĆ

RR GLASS

SVE VRSTE
AUTO STAKALA

Maršala Tita 61 A
26232 Pančevo, Starčevo
064/8910368, 066/9561521
radmila.rrglass@gmail.com
www.rr-glass.com

www.rr-glass.com
radmila.rrglass@gmail.com
064/8910368, 066/9561521
064/8910368, 066/9561521
064/8910368, 066/9561521

PLASTENICI

NEVEN
ŠVONJA

PROIZVODNJA I MONTAŽA PLASTENIKA

Branka Radičevića 24 23331 Čoka, Sanad 060/18 11 398 izradaplastenika@gmail.com

TRADICIONALNA OBRADA ZEMLJIŠTA SMANJUJE
PLODNOST I UVEĆAVA KARBONSKI OTISAK

ŠTA JE POTREBNO DA REGENERATIVNA POLJOPRIVREDA ZAŽIVI U SRBIJI?

U STRATEGIJI POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE ZA PERIOD 2014-2024. GODINE KONCEPT REGENERATIVNE POLJOPRIVREDE NIJE USPOSTAVLJEN I PRECIZNO OPISAN. OVE PRAKSE NISU PREPOZNATE NI U ZAKONU O POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU, KAO NI ZAKONU O PODSTICAJIMA U POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU

FOTO: FREEPRK

Kvalitet zemlje koja se dugo godina obrađuje opada, a to pogoršava uslove za gajenje useva. Na poljoprivrednu proizvodnju negativno utiču i nepovoljni vremenski uslovi, a stiće se utisak da tradicionalni način obrade zemlje teško može da se nosi s ovim izazovima.

Trenutni način na koji se obrađuje zemljište utiče na zagađenje životne sredine, ugrožava biodiverzitet i dovodi do degradacije zemljišta, što dugoročno smanjuje njegovu plodnost i uvećava karbonski otisak, upozorava NALED u objavljenoj 17. Sivoj knjizi.

Prema rezultatima analize karbonskog otiska i održivosti u primarnoj ratarskoj proizvodnji, koju je izradio NALED u saradnji sa kompanijom PwC, ukupni karbonski otisak u domaćem lancu od njive do trpeze je procenjen na približno šest miliona tona emisija ugljen-dioksida (CO₂), pri čemu 66 odsto CO₂ emisija dolazi iz primarne poljoprivredne proizvodnje, dok prerađivački kapaciteti generišu 24 odsto. Ostatak dolazi iz transporta i logistike i malo-prodaje - po pet odsto.

Kao rešenje sve glasnije se navodi princip regenerativne poljoprivrede.

Šta je regenerativna poljoprivreda?

Kako definiše Savez za regenerativnu poljoprivredu Srbije, ovakva proizvodnja koristi prakse kao što su: ograničeno oranje, mešovita rotacija useva, pokrovni usevi, primena komposta i slično. Cilj je da se zemljište očuva, učini snažnijim, biološki raznovrsnijim i produktivnijim.

- Primena regenerativne poljoprivredne prakse je efikasan način da se smanji emisija CO₂ u atmosferu njegovim vezivanjem (takozvanom sekvestracijom) u zemljištu, i ona predstavlja ključni praktični pristup smanjenju ukupnog karbonskog otiska u poljoprivrednoj proizvodnji - ističu u NALED-u.

Prošle godine u oktobru tadašnji ministar poljoprivrede Aleksandar Martinović istakao je u uvodnom delu konferencije „Transformacija prehrambenih sistema“ u Privrednoj komori Srbije da „regenerativna poljoprivreda ne samo da obnavlja prirodne resurse, već i jača lokalne ekonomije i podržava naše zajednice, u prilog čemu govori boljitak koji ona donosi svima, od poljoprivrednika koji ostvaruju veće prinose do potrošača kojima stiže kvalitetna i zdrava hrana“.

Dodao je da je ministarstvo prepoznalo značaj regenerativne poljoprivrede i potrebu za ubrzanjem njenog razvoja u Srbiji, zbog čega već nekoliko godina sprovodi mere koje podstiču primenu ekološki odgovornih tehnologija.

Država ipak ne prepoznaje koncept regenerativne poljoprivrede?

Međutim, kako se navodi u Sivoj knjizi, koncept regenerativne poljoprivrede u ovom trenutku nije prepoznat u nacionalnim strateškim i programskim dokumentima kojima je definisana oblast hrane i poljoprivrede, a izostanak podrške za poljoprivredne proizvođače koji primenjuju ovaj koncept je jedan od limitirajućih faktora da veći broj poljoprivrednih proizvođača počne sa primenom ovih praksi koje direktno dovode do smanjenja troškova proizvodnje čak do 40 odsto u odnosu na konvencionalnu proizvodnju.

- U Strategiji poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014-2024. godine koncept regenerativne poljoprivrede nije uspostavljen i precizno opisan. Ove prakse nisu prepoznate ni u Zakonu o poljoprivredi i ruralnom razvoju, kao ni Zakonu o podsticajima u

EDUKACIJA POLJOPRIVREDNIKA

Savez za regenerativnu poljoprivredu Srbije bavi se edukacijom i podrškom poljoprivrednicima kroz radionice, a organizuje i Dan polja regenerativne poljoprivrede. - Događaji su često interaktivni, u smislu da poljoprivrednici žele da čuju što više informacija i imaju priliku da postave pitanja regenerativnim poljoprivrednicima i stručnjacima. U februaru ove godine pokrenut je i sajt Saveza za regenerativnu poljoprivredu Srbije, sa ciljem da to bude centralno mesto za sve informacije i događaje u vezi sa regenerativnom poljoprivredom - navode za Biznis.rs.

Dodaju da sprovede istraživanje koje će omogućiti da se napravi primarna baza poljoprivrednika koji trenutno primenjuju regenerativne prakse, a ona bi trebalo da pomogne da se ubuduće prati stopa konverzije sa konvencionalne na regenerativne prakse.

- Takođe, od jula ove godine započinjemo petogodišnje istraživanje na oglednim poljima u Srbiji u vezi sa praksom regenerativne poljoprivrede. Pratiće se parametri u vezi s ekonomikom, prinosom i zemljištem - kažu u Savezu.

Ističu da poljoprivrednici imaju nedoumice na ovu temu, a osnovne su isplativost, odnosno kako bi primena regenerativnih praksi uticala na prinos, i setva - kako vršiti setvu u mehanički nepripremljenom zemljištu.

poljoprivredi i ruralnom razvoju. Podzakonskim aktima kojima se u okviru mera podrške ruralnom razvoju bliže propisuje podrška investicijama u primarnoj biljnoj proizvodnji, kao i podsticaji u vidu direktnih plaćanja u oblasti primarne biljne proizvodnje nisu podržani proizvođači koji primenjuju prakse regenerativne poljoprivrede. Poljoprivredni proizvođači trenutno ne mogu da dobiju podsticaje za nabavku specifične opreme i mehanizacije za obradu zemljišta po sistemima regenerativne poljoprivrede, kao i dodatne podsticaje u vidu direktnih plaćanja po hektaru, u odnosu na konvencionalnu proizvodnju - pojašnjava se u Sivoj knjizi.

Sa ovim se slaže i Branimir Popov, direktor kompanije Prime Trinity, inače stručnjak za ovu oblast. U razgovoru za Biznis.rs on ističe da je potrebno da se koncept regenerativne poljoprivrede i regenerativnog poljoprivrednika institucionalno prizna i jasno diferencira od „zelene” retorike.

- Bez konkretnih standarda i programa podrške, edukativnih, tehničkih i finansijskih, farmeri će i dalje biti prepušteni sami sebi ili tržišnim trendovima - upozorava Popov.

Dodaje da se mora raditi na razvoju mreže oglednih farmi i edukativnih centara koji praktično pokazuju kako izgleda tranzicija i kakvi su efekti. Potrebne su digitalna i agronomska infrastruktura: praćenje zemljišta, zdravlja biljaka, upotrebe repromaterijala (inputa), kako bi se mogle meriti promene.

Tranzicija ka regenerativnoj poljoprivredi - šta su ključni faktori?

Kao ključne faktore u podršci tranziciji naše poljoprivrede prema regenerativnoj Savez za regenerativnu poljoprivredu na prvom mestu vidi podršku države u vidu prepoznavanja i pozitivnog odnosa prema praksama regenerativne poljoprivrede.

To podrazumeva definisanje praksi u strateškim dokumentima (na primer, strategija razvoja poljoprivrede), vraćanje radne grupe Ministarstva poljoprivrede koja je osnovana krajem 2024. godine i ugašena sa poslednjom promenom u ministarstvu, usaglašavanje regulative da neke od regenerativnih praksi nisu u suprotnosti sa pravilima (na primer, trenutno Pravilnik o registraciji poljoprivrednih gazdinstava zabranjuje da se nakon žetve njiva ostavi neobrađena, što je u suprotnosti sa principom regenerativne poljoprivrede da se ne remeti zemljište - da se mehanički ne obrađuje).

Potrebno je i prilagođavanje regulativa za registraciju semena (semenskih smeša), kako bi poljoprivrednici mogli da nabave odgovarajuće smeše koje se koriste za pokrovne useve, donošenje konkretnih mera podrške poljoprivrednicima koji primenjuju prakse regenerativne poljoprivrede (na primer, namenske subvencije za sejalice za direktnu setvu), davanje dodatnih podsticaja za poljoprivrednike koji primenjuju prakse regenerativne poljoprivrede (slično onome što postoji za organsku proizvodnju).

Važna je i edukacija i podrška savetnicima koji rade u državnim savetodavnim stručnim službama, kao i edukacija poljoprivrednika i pozitivan uticaj na razvoj tržišta za proizvodima koji nastaju sistemom proizvodnje koji primenjuje prakse regenerativne poljoprivrede (edukacija kupaca i dobavljača).

- Savez za regenerativnu poljoprivredu Srbije je u poslednje dve godine sproveo aktivnosti u vezi sa nekim od pomenutih stavki, osim subvencija i podsticaja, ali naši domet i uspeh su ograničeni bez uključenja države - zaključuju.

 ALEKSANDRA KEKIĆ

FOTO: FREPIK

DOMINACIJA LITIJUM-JONSKIH BATERIJA IZAZIVA ZABRINUTOST U POGLEDU NJIHOVE BEZBEDNOSTI

ADITIVI – MALA REŠENJA ZA VELIKE IZAZOVE

BUDUĆNOST TEHNOLOGIJE SKLADIŠTENJA ENERGIJE ZAVISI OD RAZVOJA EFIKASNIH, DUGOTRAJNIH I BEZBEDNIH BATERIJA. ADITIVI PREDSTAVLJAJU JEDAN OD PERSPEKTIVNIH PUTEVA KA TOM CILJU. NJIHOVA PRIMENA OMOGUĆAVA ZNAČAJNA POBOLJŠANJA BEZ PROMENE OSNOVNE ARHITEKTURE BATERIJE, ŠTO IH ČINI ATRAKTIVNIM REŠENJEM KAKO ZA PROIZVOĐAČE, TAKO I ZA KRAJNJE KORISNIKE

 DR SNEŽANA PAPOVIĆ, docent na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu i rukovoditeljka projekta SafeLi

U savremenom svetu, gde dominiraju mobilnost, pametni portabilni elektronski uređaji i obnovljivi izvori energije, litijum-jonske baterije predstavljaju ključnu tehnologiju za skladištenje energije. Od mobilnih telefona i laptopova do električnih automobila i sistema za skladištenje solarne energije, ove baterije postale su neizostavan deo svakodnevice.

Međutim, iako živimo u svetu eksponencijalnog razvoja tehnologije, trenutna dominacija litijum-jonskih baterija na globalnom tržištu skladištenja energije izaziva zabrinutost u pogledu njihove bezbednosti, zbog rizika pregrevanja i zapaljivosti usled prisustva visokozapaljivih elektrolita u litijum-jonskim baterijama. Problemi u slučajevima mehaničkog oštećenja ili prekomernog punjenja baterija postaju još izraženiji kada se baterije koriste u zahtevnim uslovima, različitim klimatskim zonama, kao što su električna vozila ili industrijski skladišni sistemi. Svi ovi izazovi motivisali su istraživački tim sa Departmana za hemiju, biohemiju i zaštitu životne sredine Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu da se okupi oko ideje unapređenja i prevazilaženja navedenog problema.

Fokus istraživanja projekta koji je odobren od strane Fonda za nauku Republike Srbije, u okviru poziva PROMIS 2023 za mlade istraživače, pod nazivom „The new ionic additives for safer and durable electrolytes in lithium-ion batteries“ i akronimom SafeLi, je na razvoju sigurnijih i isplativih aditiva za elektrolite koji će poboljšati termičku stabilnost i održati kapacitet, performanse elektrolita i radni vek litijum-jonskih baterija.

Aditivi su hemijska jedinjenja koji se dodaju elektrolitu u malim koncentracijama.

FOTO: PROJEKTNI TIM SAFE LI

Snežana Papović

cijama kako bi se postigla poboljšanja u performansama baterije. Kroz specifične hemijske reakcije stabilizuju interfejs između elektrode i elektrolita, smanjuju degradaciju elektrodnog materijala, poboljšavaju efikasnost punjenja, sprečavaju kratki spoj i požar. Aditivi se mogu podeliti u više kategorija u zavisnosti od njihove hemijske strukture i funkcije, koji formiraju stabilni zaštitni sloj na anodi, multifunkcionalnim aditivima koji smanjuju zapaljivost i generisanje gasa u bateriji.

Istraživački tim projekta SafeLi napravio je iskorak u dizajniranju i razvoju novih i održivih puteva za sintezu aditiva na eksperimentalnom i teorijskom nivou. Eksperimentalni deo obuhvata primenu fizičko-hemijskih tehnika kako za strukturnu potvrdu i karakterizaciju novorazvijenih aditiva, tako i za njihova termohemijska i fizička svojstva u elektrolitima koji se koriste u komercijalnim litijum-jonskim baterijama. Analitičke tehnike poput diferencijalno skenirajuće kalorimetrije i termogravimetrijske analize ukazuju kada se komponente elektrolita hemijski razgrađuju na povišenim temperaturama, koliko toplote se oslobađa i dovodi do mogućeg zapaljenja tokom testiranja stabilnosti elektrolita sa aditivom, kao i kako se elektrolit

sa aditivom ponaša tokom skladištenja na ekstremno niskim temperaturama i tokom transporta. Unapređenim metodama kuplovanim sa masenom spektrometrijom se može identifikovati tačno koja jedinjenja se oslobađaju u procesu zagrevanja, omogućavajući dizajn bezbednijih materijala, preciznu procenu bezbednosti i performansi komponenti elektrolita. Elektrohemijska stabilnost elektrolita i baterije je potvrđena testiranjem sastavljenih baterija sa optimizovanim elektrolitima.

Teorijski deo istraživanja sastoji se od računarskih simulacija koje se primenjuju da bi se postiglo sveobuhvatno razumevanje hemijskih karakteristika odabranih novosintetisanih aditiva unutar elektrolita u bateriji i na taj način doprinelo daljoj i preciznijoj optimizaciji elektrolita sa aditivom. Pronalaženje novih formulacija elektrolita i optimizacija eksperimentalnog dizajna je intenzivan i dugotrajan proces. Upotrebom računarskih simulacija i veštačke inteligencije, proces karakterizacije i dizajniranja izbora aditiva za elektrolit se može značajno ubrzati korišćenjem mašinskog učenja. Uz pomoć baze podataka napravljene u okviru SafeLi projekta, a na osnovu svih dostupnih podataka o aditivima/elektrolitima u naučnoj lite-

raturi, razvijen je specijalizovan model mašinskog učenja gde računarski dizajn i eksperimentalna validacija interaguju u iterativnom ciklusu.

Ovaj pristup povezuje eksperimentalno dobijene ključne rezultate projekta i mašinsko učenje, kako bi kontinuirano usavršavao proces izbora aditiva, predlažući optimalne formulacije i vodeći eksperimente ka najproduktivnijim laboratorijskim putevima za sintezu aditiva. Svaka buduća iteracija ovog procesa dodatno poboljšava/sužava izbor kandidata za aditiv, uključivanjem podataka eksperimentalne validacije u optimizaciju modela. U okviru ovog projekta se koristi kombinacija eksperimenata, računarskih simulacija molekulske dinamike i softvera za mašinsko učenje kako bi se razvila platforma za sintetski pristup svake generacije aditiva i elektrolita.

Iako novosintetisani aditivi daju dobre rezultate u laboratorijskim uslovima, izazov je skaliranje njihove sinteze za industrijsku proizvodnju. Pitanja kao što su termohemijska stabilnost u različitim uslovima, ekonomska isplativost sinteze, kompatibilnost i interakcije sa drugim komponentama baterije zahtevaju detaljna ispitivanja. Zato se koristi višestepeno testiranje: od baterijskih ćelija malog kapaciteta, preko ciklusa punjenja/pražnjenja i simulacija ekstremnih uslova (visoka temperatura, niska temperatura, mehanička oštećenja). Tokom realizacije projekta smo vodili računa da novosintetisani aditivi ispunjavaju standarde industrijske proizvodnje, da mogu da se primene u različitim uslovima, kao i da njihova proizvodnja ne zahteva nikakva značajna ulaganja u postojeće proizvodne pogone. Bilo nam je veoma važno da se novi aditivi mogu proizvoditi u industrijskim postrojenjima koja već postoje, što bi nam pružilo mogućnost brzog i lakog transfera tehnologija sa laboratorijskog na industrijski nivo.

Budućnost tehnologije skladištenja energije zavisi od razvoja efikasnih, dugotrajnih i bezbednih baterija. Aditivi predstavljaju jedan od perspektivnih puteva ka tom cilju. Njihova primena omogućava značajna poboljšanja bez promene osnovne arhitekture baterije, što ih čini atraktivnim rešenjem kako za proizvođače, tako i za krajnje korisnike. ■

FOTO: FREEPIK

CRNA GORA U PROCESU DOGOVARANJA UVOĐENJA SEDMOČASOVNOG RADNOG VREMENA

MANJE RADA ZA ISTE PARE – DOK JOŠ POSLA IMA

MEĐU SVIM EKSPERIMENTIMA POJAVIO SE I JEDAN KOJI BI SE MOGAO TUMAČITI KAO NOVI VIC O CRNOGORCIMA I NJIHOVIM (NE)RADNIM NAVIKAMA: CRNA GORA BI PRVA U REGIONU MOGLA DA IMA RADNU SEDMICU OD 35 SATI

Od rekordnog tajnog zaduživanja i hedžinga započetog tokom mandata vlade Zdravka Krivokapića, kada je pomenute poslove kao najodgovorniji sprovodio Miloško Spajić – tadašnji ministar ekonomije, a današnji premijer – preko povećavanja poreza, do programa Evropa sad 1 i 2, Crna Gora je u proteklih pet godina bila „probna“ država za brojne ekonomske inovacije.

Uz pogrešne i sporne osnove koje je postavila višedecenijska vlast na čelu sa Demokratskom partijom socijalista (DPS), realizovane su ideje koje ni najsmeliji ekonomisti razvijenih zemalja nisu mogli da naslute. Posledice su, nažalost, pogubne po celu privredu, što u poslednje vreme sve više dolazi do izražaja. Naime, sve to rezultiralo je povlačenjem starih i neuspešnom potragom za novim stranim investitorima, uvođenjem nameta koje mikro, mala i srednja preduzeća – okosnice evropske ekono-

mije – uglavnom nisu mogle da „prežive“, te masovno zapošljavanje u javnom sektoru zbog kojeg se iseljavanje sa severa Crne Gore dodatno ubrzalo.

Među svim tim eksperimentima pojavio se i jedan koji bi se mogao tumačiti kao novi vic o Crnogorcima i njihovim (ne)radnim navikama. Dakle, Crna Gora

bi prva u regionu mogla da ima sedmočasovno radno vreme, odnosno redovnu radnu sedmicu od 35 sati. To je još pre pune dve godine tokom predizborne bitke za državni parlament Spajić najavio kao jedan u nizu njegovih „vizionarskih“ poduhvata, ali je realizacija ostala da čeka „neka bolja vremena“. Sada su,

KOME ODGOVARA SKRAĆENO RADNO VREME?

Poput zemalja u regionu, sedmočasovno radno vreme u Crnoj Gori predstavlja dvosekli mač. Osnovni problem je preglomazna javna uprava. Naime, prema zvaničnim podacima Ministarstva javne uprave, samo u javnoj administraciji na državnom i lokalnom nivou krajem marta 2025. godine bilo je zaposleno oko 55.000 radnika. To, opet prema zvaničnoj statistici, predstavlja više od 21 odsto ukupno zaposlenih u Crnoj Gori. Kada se na ovu cifru dodaju svi angažovani u javnim i preduzećima u državnom (su)vlasništvu – lako se može doći do cifre od oko 80.000 radnika, odnosno skoro 30 odsto svih zvanično zaposlenih. S obzirom na to da su ove pozicije mahom neproduktivne, to znači da svaka dva zaposlena u privatnom sektoru svojim radom finansiraju platu (najmanje) jednog radnika iz javnog sektora – onog koji bi jedini i mogao da uživa u blagodatima skraćene radne sedmice.

izgleda, i ta vremena stigla, pa su proteklih pola godine brojne asocijacije, stručnjaci i sindikalne organizacije dale svoju procenu opravdanosti ovog novog rizika po ekonomiju Crne Gore.

Krajem 2024, negde oko godišnjice formiranja vlade na čijem je čelu, Spajić je ovu ideju „vratio iz mrtvih“. Kako je tada kazao, njegov predlog za uvođenje sedmočasovnog radnog vremena je „u skladu sa predizbornim obećanjima“, a jednako se odnosi i na privatni i na javni sektor.

Usledila su obraćanja čelnika ministarstva koja su tokom političke „raspodele kolača“ pripala premijerovom Pokretu Evropa sad (PES). Tako je ministarka rada Naida Nišić precizirala da premijerova ideja može već tada biti realizovana, ali da će početak implementacije zavisići „od dogovora sa socijalnim partnerima“.

- Podršku Sindikata imamo, sa poslodavcima moramo da pregovaramo, ali se nadamo da ćemo tu priču privesti kraju - kazala je ona krajem prošle godine.

No, u međuvremenu je ovaj optimizam splasnulo, jer su do početka juna imali više negativnih nego pozitivnih komentara na moguće promene u radnoj sedmici.

- Imali smo veliko negodovanje da trenutni poslovni ambijent i aktivnosti u Crnoj Gori, možda, nisu najpovoljniji da u ovom momentu bude uvedeno sedmočasovno radno vreme. Ono što mogu da poručim jeste da se od te inicijative nije odustalo i da se nadam da će do kraja mandata ove vlade sedmočasovno radno vreme biti naša praksa - dodala je Nišić.

To znači da se u roku od dve godine uslovi, ali i obim poslovanja, moraju toliko poboljšati da se novi standard radne sedmice može „bezbolno“ realizovati u svim sektorima.

Sindikati

Jedini koji su trenutno „na istoj talasnoj dužini“ sa vizionarima iz Spajićeve vlade su predstavnici Unije slobodnih sindikata. Oni su još 2021. godine, kada je aktuelna izvršna vlast počela svoj mandat, dostavili predlog za izmenu Zakona o radu, insistirajući na skraćanju postojećeg osmočasovnog radnog vremena. Njihova je ideja i da

se radna sedmica ograniči na najviše pet dana „u svim delatnostima u kojima je to moguće“.

- Poenta je i u tome što se kroz studije zemalja koje su skratile radno vreme već pokazalo da su zaposleni više motivisani, da je povećana njihova produktivnost i da daju veći doprinos. Istovremeno, potpuno razumemo kompleksnost uvođenja takvog radnog vremena kada govorimo o poslovima koji zahtevaju neprekidan proces rada i za koje treba naći održiv i za poslodavce prihvatljiv model po uzoru na rešenja koja su primenile druge države koje imaju tridesetpetočasovno radno vreme i petodnevnu radnu sedmicu - stav je ove sindikalne organizacije.

Poslovna udruženja

Sa time su saglasne i pojedine nevladine organizacije, ali ne i privredna udruženja. Dve ključne asocijacije, Privredna komora Crne Gore (PKCG) i Unija poslodavaca Crne Gore (UPCG), takođe, su u javnost izašle sa kritikama modela radne sedmice od 35 sati, ukazujući na brojne nedostatke analiza koje su rađene, te da one nisu bile prilagođene specifičnostima crnogorske ekonomije. Zbog toga su, pre svega, pozvali donosioce odluka „da sagledaju širu privrednu i društvenu sliku“.

Najstarija krovna asocijacija crnogorske privrede PKCG izrazila je sumnju da je crnogorska privreda na određenom razvojnom nivou, „spremna i osposobljena da sve veće globalne i unutrašnje izazove savladava sa dodatnim opterećenjem radnih procesa“ koje bi došlo do izražaja sa uvođenjem sedmočasovnog radnog vremena.

- Ta mera je odličan model rasterećenja zaposlenih u onim sistemima u kojima je produktivnost rada visoka uz tehnološke iskorake, ponuda radne snage kvalitetna i raznovrsna, a ekonomski rast konstantan i stabilan. Danas našu ekonomiju karakteriše velika i izražena zavisnost od ponude zaposlenih i njihove sposobnosti da odgovore zahtevnim proizvodnim i radnim procesima. Ubrzana migracija kadra iz realne ekonomije u javni sektor i državna preduzeća dvojako opterećuje privredu: prvo u pogledu fiskalnih nameta, a potom i kroz kadrovski deficit usled njegovog prelaska kod poslodavaca iz državnog i javnog spektra - ukazali su iz PKCG-a na čijem je čelu Nina Drakić.

Zbog toga izražavaju (opravdani) strah da bi skraćivanje radnog vremena predstavljalo dodatni namet ionako opterećenoj privredi. Iz PKCG-a zato očekuju da će nadležni eventualnom uvođenju ovakve mere „pristupiti krajnje oprezno i sa sveobuhvatnim analizama koje bi joj prethodile“.

FOTO: FREEPK

O problemima sa kojima bi se suočili ne samo privrednici, već i cela crnogorska ekonomija, iz UPGC-a su kazali da „ne osporavaju potrebu za unapređenjem radnih uslova i većom fleksibilnošću“, ali uz „neophodnost realnog sagledavanja kapaciteta ekonomije, objektivnih prepeka za njen dalji razvoj i postojanja prostora da se privrednici dodatno opterećuju“.

- Crnogorska ekonomija se već suočava sa hroničnim nedostatkom radne snage, niskim nivoom produktivnosti i brojnim strukturnim problemima koji ograničavaju njen razvoj. U takvom kontekstu, jednostrana i izolovana mera poput smanjenja broja radnih sati, a

bez paralelnih aktivnosti usmerenih ka povećanju produktivnosti, efikasnosti i tehnološke modernizacije poslovnih procesa, imaće suprotne efekte od onih koji se žele postići – pad ekonomske aktivnosti, dodatno finansijsko opterećenje poslodavaca, kao i javnih finansija – ukazali su iz asocijacije kojom predseđava Slobodan Mikavica.

U detaljnoj analizi podsetili su da su uslovi rada definisani važećim Zakonom o radu i pratećim propisima „neretko prevazilaze one u daleko razvijenijim državama i ekonomijama“. Takođe, skrenuli su pažnju da dnevna pauza u zemljama članicama EU najčešće ne spada u plaćeno radno vreme.

- Umesto administrativnih mera usmerenih na skraćivanje radnog vremena, predlažemo da se fokus usmeri ka oblastima u kojima je kašnjenje reformi izuzetno izraženo, poput optimizacije javne uprave i njene efikasnosti, ili aktivnostima kojima se teži povećanju ukupne produktivnosti poput unapređenja obrazovanja i celoživotnog učenja, suzbijanja sive ekonomije i zloupotrebe bolovanja – istakli su iz UPGC-a.

Oni su saglasni da je radna sedmica kraća od 40 časova realna opcija, te da je takav radni raspored – uključujući sate rada od kuće – rezultat dogovora zaposlenih i poslodavaca onda kada je to moguće.

- Verujemo da ovaj trend treba negovati i afirmisati, ali ne kao obavezu, već kao opciju koja – uz niz drugih – zaposlenima i poslodavcima stoji na raspolaganju – zaključili su iz ovog poslovnog uruženja.

Nema predaje

Ipak, odlučnost premijera Spajića i njegovih „saboraca“ u vladi da uvede još jedan novitet u poslovni ambijent Crne Gore, ne posustaje. Prema njegovim rečima, slede završne konsultacije u okviru socijalnog dijaloga sa predstavnicima sindikata i poslodavaca, kako bi se „iskristalisala finalna verzija ove reforme“.

- Namera je da se kroz široke konsultacije sprovede jedna od najvećih reformi u oblasti rada koja za cilj ima unapređenje kvaliteta života naših građana i više vremena za porodice, ali i efikasniji i produktivniji rad. Upravo na način kako su sprovedeni i programi Evropa sad 1 i Evropa sad 2 – uz saglasnost i poslodavaca i sindikata – konkretni koraci i u slučaju reforme sedmočasovnog radnog vremena biće preduzeti isključivo uz punu podršku socijalnih partnera – poručio je premijer Spajić.

S obzirom na to da su pomenuta dva ekonomska programa u Crnoj Gori donela probleme ne samo poslodavcima već – u prvom redu – zaposlenima i pensionerima kroz nekontrolisani rast inflacije, sve manju dostupnost zdravstvenih i socijalnih usluga, i sve veće zaduživanje države po svim osnovama, uvođenje sedmočasovnog radnog vremena bi moglo biti početak kraja čak i za one koji su spas videli u radu u javnoj upravi.

KRISTINA JERKOV

PRIMERI IZ EU

U prilog skraćanju radnog dana, odnosno radne sedmice, najčešće se kao primer pominju Francuska i Belgija. Naime, Francuska je još u februaru 2000. godine donela dekret o 35-časovnoj radnoj nedelji koji je i dalje na snazi. U praksi, pak, radna nedelja traje mnogo više, prosečno 37,3 sata, a prekovremeni rad se uvek plaća. Kada je reč o Belgiji, ona je prva zemlja EU koja je uvela radnu sedmicu od četiri dana. Bio je to period vraćanja privrede i društva na normalno funkcionisanje nakon pandemije korona virusa, kada su belgijski radnici u februaru 2022. zatražili pravo na četvorodnevnu radnu nedelju, i to bez smanjenja plate. Novim zakonom, od novembra 2023, zaposlenima je dozvoljeno da sami odluče da li će raditi četiri ili više dana – s tim što u oba slučaja moraju imati 38, odnosno najviše 48 radnih sati. Na radniku je da proceni za koje vreme može da završi svoj posao.

SCHIKI

MOVING YOU FORWARD.

Novosadska 2
22320 Indija

SVE VRSTE TRAKA, POGONSKOG
I TRANSPORTNOG REMENJA,
REMENICA, LANACA, LANČANIKA,
VALJAKA I OSTALIH PRATEĆIH
ELEMENTATA ZA TRANSPORTNE SISTEME
PRIMENJIVE U SVIM INDUSTRIJAMA

064/ 65 89 176

www.schikibelting.com
schiki.boban@schiki-belt.rs

**prodaja i servis Tetra Pak
mašina i ostalih mašina za
prehrambenu industriju**

Somborska 17, 21000 Novi Sad
063/ 83 98 070
medansistem@gmail.com
www.medansistem.com

NOVE MOGUĆNOSTI ZA KREATIVNO POSLOVANJE U TURIZMU

NESVAKIDAŠNJE PEŠAČKE TURE U PRIRODI – PROIZVOD ZA NOVE GENERACIJE

NAKON PANDEMIJE LOKALNI TURIZAM U SRBIJI JE BUKNUO. ODJEDNOM SMO SAZNALI ZA PRELEPE KANJONE, VODOPADE, JEZERA I ŽELIMO SVE DA IH POSETIMO. IZ TE ŽELJE I POTREBE DA SE LJUDIMA PRIBLIŽE BROJNI ŽIVOPISNI LOKALITETI POJAVILA SE IDEJA ZA POSLOVNI KONCEPT ZANIMLJIVIH ŠETNJI

Jedan dan ili samo nekoliko sati provedenih u prirodi dovoljno je da se osetimo preporođeno i psihički odmorno. Upravo zato svi jedva čekaju vikend da iz gradskih, bučnih, zagađenih sredina pobegnu na izletišta, piknike, u planine...

Organizovano pešačenje kroz zanimljive predele poslednjih godina postaje sve popularnije, jer većina takvih šetnji ne zahteva ozbiljniju fizičku kondiciju, odvija se u najdivnijim predelima regiona i na vrlo kreativne načine, a postoje i one koje su pristupačne i za decu. Možete čak i bosu šetati po peščari, ili satima hodati u potpunoj tišini, praviti pauze u vinarijama, ponekad nogama pregaziti hladnu reku, spuštati se niz nju na vazдушnom dušku, ili osvajati planinu u noćnom pohodu. Sve je to deo bogate ponude različitih organizatora šetnji u prirodi, bilo da je reč o udruženjima, firmama ili agencijama, i upravo to ih razlikuje od klasičnih tura planinarskih društava.

Spojili su uživanje u prirodi, fizičku aktivnost i druženje. Takozvani lifestyle biznis, možda, ne obećava milionske zarade, ali svakako nudi uživanje i za kreatora i za korisnike.

Lude ture po Srbiji

Upravo zato je Đorđe Marković, osnivač Udruženja Lude ture, posao u korporaciji zamenio pogledom u najlepše pejzaže u prirodi. Pre sedam godina došao je na ideju da se upusti u istraživanje Srbije, a posebno su ga privukla divlja i napuštena mesta koja nisu toliko po-

znata. Sa prijateljima je počeo da putuje i istražuje, dok je uporedo putovao i sa planinarskim društvima, gde je i ispekao zanat.

- Želeo sam da tu vrednost prirode prenesem na ekipu, a kako je vreme proticalo širi krug poznanika je sve više bio zainteresovan za istraživanja i rodila se ideja za pravom organizacijom. Prvih godina je bilo po nekoliko tura godišnje, a od 2021. se toliko povećalo da sam pre dve godine morao da odaberem ili tadašnji dobar posao u IT firmi ili da se prepustim turama. Tako su nastale Lude

ture. To nije bila laka odluka, ali je bila iz srca – priseća se Marković u razgovoru za Biznis.rs.

A svaki put kad bi se popeli na neki vidikovac i mogli da vide ceo krajolik, videli bi i nešto novo i interesantno što bi ih vodilo do novih otkrića i spontanog širenja ponude za ture.

Tako su se u njoj našli kanjoni reka manje poznati široj javnosti poput kanjona Jagnjilo, Suvaje, Klokočevac, zatim Subotička peščara koju neki zovu Evropska Sahara, ali i popularna Deliblatska peščara kroz koju se šetnja odvija u tišini. Tu su i

KOME SE MOŽE „PRODATI“ ŠETNJA U PRIRODI?

Šetačke ture koje uključuju posete vinarijama najviše privlače mlade od 25 do 45 godina, naročito devojke koje vole prirodu i rekreaciju uz gastronomski užitak i vino koje sve to spaja. Kako nam objašnjava Nikola Petković iz Dionysus experience one su te koje povlače svoje društvo ili momke da dođu zajedno.

- Iako na naše događaje može bilo ko da se prijavi, mi na neki način biramo publiku tako što pozivamo i celu kampanju objavljujemo isključivo na engleskom, kako bismo privukli mahom one koji dobro barataju stranim jezikom. Stranci i strani turisti se, takođe, prijavljuju – naglašava Petković.

Za Ludoturaše je mnogo važno sa kim se ide na turu, a ne samo gde. Obraćaju se mahom mladima od 20 do 35 godina, jer ne žele da imaju prevelika generacijska odstupanja.

- Trudimo se da gajimo duh čopora, odnosno celine koja se zajedno upušta u avanturu. Jedna osoba zaista može da upropasti putovanje, ali srećom nismo imali takav slučaj. Ipak, imamo jednog učesnika koji je 1973. godište i super se uklopio, on je naš „čale“. Zapravo želimo otvorenost duha – iskren je Đorđe Marković. Najčešći „klijenti“ su im studenti, preduzetnici, zaposleni mladi koji dele zajednički interes, vole sport i adrenalin, ekstremnije aktivnosti i provod.

Najstarijeg učesnika, ipak, imaju u Explore Serbia. Planinar na jakim visokogorskim turama ima 78 godina i, kako nam dočarava Tatjana Anić - „kao dečak je“!

- Naši učesnici su uglavnom iz urbanih sredina, najčešće iz Beograda i Novog Sada. Uglavnom su to ljudi sa srednjim i višim primanjima, starosti između 25 i 60 godina, koji žele aktivan odmor, ali i autentično iskustvo. Imamo i mladih učesnika i kućnih ljubimaca – navodi Anićeva.

najzahtevnije ture na planinama Rtanj, Beljanica, Jastrebac, Stolovi, kao i u kanjonu Crne reke na Maljenu. One se najbrže popune, jer su istraživačke ture koje čine srž Ludih tura, gde se ide divljinom, ne toliko stazama, i tu idu pravi entuzijasti koji žele izazov - kako fizički, tako i mentalni. Uostalom, samo ime Lude ture nagoveštava nešto nesvakidašnje, a čak su i sami opisi destinacija više nego originalni. Ludoturaši u svakom segmentu biznisa igraju na kartu šarma i autentičnosti.

- Iskustvo sa prethodnih poslova u projektnom menadžmentu pomoglo je da znam kako sve treba da izgleda i koji su sledeći koraci u poslu. Imao sam i bliske ljude koji su završili turizam i savetovali su me šta bi bilo dobro - objašnjava Marković.

Ubrzo su napravili veb-sajt, a reklama „od usta do usta“ dovela je do potpuno organskog spontanog rasta. Oformili su udruženje i trenutno je čak njih 14 uključeno u posao. Osmislili su nekoliko desetina različitih tura po Srbiji koje koštaju od 3.000 do 4.500 dinara, zavisno od daljine i načina prevoza, i ponudili vrlo detaljne informacije o zahtevnosti tura, odnosno potrebnoj kondiciji i spretnosti.

- Priroda kao celina jeste dobro tlo za razvoj mnogih biznis ideja, samo je pitanje trenutka kada će u Srbiji još nešto da se rodi, pored planinarenja i istraživanja. Sa novim generacijama dolazi više preduzetničkog duha, ne žele da budu na poslovima od 9 do 17 časova. Mislim da ćemo u narednih deset godina videti niz novih ideja koje će sigurno biti vezane za prirodu - ističe naš sagovornik.

Explore Serbia - fokusirani na kvalitet i doživljaj

Takođe, iz ljubavi prema prirodi, još 2010. godine Tatjana Anić, osnivačica koncepta Explore Serbia, organizovala je ture za prijatelje i kolege. Kroz nekoliko godina broj učesnika se povećao, ne samo za pešačke ture, već i za druge outdoor aktivnosti poput raftinga i kanjoninga. Ono što je bila razlika u odnosu na klasična planinarska društva jeste širi koncept - osim planinarenja, posjećuju lokalne atrakcije, nude degustaciju lokalne kuhinje i ručak u autentičnom ambijentu.

- Ne radimo masovne ture - izbegavamo velike autobuse, ne težimo najnižim cenama, već se fokusiramo na kvalitet i doživljaj. Na svakoj turi angažujemo dovoljan broj vodiča kako bi iskustvo bilo bezbedno i prijatno za sve učesnike. Sve veći broj ljudi oseća potrebu da pobjegne od gradske gužve i stresa, priroda nudi fizički predah i mentalni reset, a pešačenje je dostupna i pristupačna aktivnost. Spoj prirodnih lepota, organizovanog prevoza, profesionalnog vođstva, prilagođenosti početnicima i deci - sve to stvara temelje za održive i kreativne turističke proizvode. Bitno je prilagoditi ponudu savremenim potrebama i životnim stilovima - analizira Anićeva u razgovoru za Biznis.rs.

Većinu destinacija otkrili su istraživanjem na terenu, ali i kroz preporuke lokalnih vodiča i saradnika. Umrežavanje sa ljudima iz različitih krajeva zemlje i regiona bilo je ključno za širenje ponude koja sada obuhvata zaista i veliki

broj aktivnosti poput kajaka, raftinga, kanjoninga, biciklizma, kampovanja, paraglajdinga. Za prave avanturiste organizuju i visoko zahtevne planinarske ture koje zahtevaju iskustvo, kao i noćni uspon na planinu Rtanj. Od 2020. godine posluju kao turistička agencija Explore Balkan d.o.o.

Dionysus experience - spoj vina, prirode i muzike

Pešačke ture koje su širom sveta karakteristične za razvijene vinske regije od skoro postoje i kod nas. Dionysus experience vodi ljubitelje vina, muzike i prirode na obronke Fruške gore, u šumadijske predele, kao i u Crnu Goru i Severnu Makedoniju. Lagane višesatne šetnje kroz šume, sela, livade i vinograde isprepletane su pauzama za degustaciju vina, ručak, izležavanje, obilazak zanimljivih lokaliteta, i za kraj provod uz muziku.

- Sama inicijativa došla je od naših prijatelja koji se već uveliko bave organizacijom događaja koji pospešuju timske odnose u poslovnim organizacijama. Oni su osmislili budžet i stupili u kontakt sa vinarijom koja nam je prva otvorila vrata. Ovakve ideje za boravak u prirodi važne su pogotovo za naše krajeve koji nisu dovoljno turistički razvijeni i ovo je jedan od načina da se pospeše seoski i vinski turizam - zaključuje Nikola Petković iz Dionysus experience.

Vinarije jesu otvorene za nove ideje i vole prilike da se promovišu ali, kako ocenjuje naš sagovornik, i dalje nemaju dovoljno sluha za ovaj hibridan model i u

njemu ne odustaju od svojih komercijalnih cena, iako im ovakve posete ne donose samo profit, već i nove kategorije kupaca, odnosno ljubitelja njihovog vina.

Cena zavisi od lokacije, a ruta od vremenskih prilika

Udaljenost lokacije na kojoj se pešači i sam način prevoza do nje najviše utiču na formiranje cena svih organizatora. Nije isto da li se do lokaliteta putuje minibusom, autobusom ili sopstvenim prevozom. U Explore Serbia pojašnjavaju da u konačnu cenu ulazi i trošak angažovanja vodiča, ulaznice za lokalitete, troškovi logistike, kao i agencijska provizija koja pokriva administraciju, pripremu i organizaciju ture.

Određenu stabilnost za obe strane daje članstvo u Udruženju Explore Serbia koje podrazumeva godišnju članarinu od desetak evra, a omogućava prednosti i popuste za putovanja preko njihovih agencije Explore Balkan.

S druge strane, rizici u ovakvom biznisu najviše su vezani za vremenske prilike i sezonalnost. U Explore Serbia posebnu pažnju obraćaju i na bezbednost učesnika na zahtevnim terenima,

kao i na logistiku u ruralnim područjima. A sezonalnost, kako kažu, ne utiče samo na odziv učesnika, već i na angažovanje lokalnih vodiča, jer se nekada dešava da ih nema dovoljno.

- Takođe, dešavale su se i povrede - uganuće zglobova, prelom ključne kosti. U tom slučaju pravovremenom reakci-

jom pružimo prvu pomoć i koliko je moguće brzo stignemo do prve zdravstvene ustanove - poručuju iz ovog udruženja.

Kada vremenski uslovi remete posao nije reč samo o kiši ili oluji, već i naglo otopljenje može promeniti rutu.

- Imali smo situaciju u martu da je najavljena temperatura bila 25 stepeni, međutim, bila je mnogo veća - kao da je avgust, i morali smo da promenimo rutu kako nikome ne bi pozlilo. Zato je uvek neophodno da se unapred ode na destinaciju i vidi šta je alternativa za slučaj nepogoda - poručuje osnivač Ludih tura.

Dešavalo se da se upute na kristalno čistu reku, ali ona zbog kiše bude ogromna i mutna, ili oluja uništi deo staze pa moraju da traže novi put.

- To jesu normalne pojave u prirodi koje mogu da zakomplikuju turu, ali ne i da nas zaustave. Moram da naglasim još jedan rizik - potencijalni gubitak autentičnosti, jer imamo širenje i rast firme, pa moramo da budemo pažljivi sa marketinškom strategijom i komunikacijom. Da Lude ture ne bi izgubile čar i draž koju su imale na samom početku - odlučan je Marković.

VESNA ŽIVANOVIĆ VUKMIRICA

PODRŠKA IZ FONDOVA ZA TURIZAM

Kad je reč o sredstvima za podsticaj razvoja turizma iz domaćih i evropskih fondova, samo su u Explore Serbia iskoristili tu mogućnost. Učestvovali su u projektima finansiranim iz evropskih fondova, između ostalih i u promociji regionalne rute Via Dinarica na međunarodnim sajmovima. Takođe, bili su deo različitih obuka, gde izdvajaju Travel Life - sertifikaciju u oblasti održivog turizma za tour operatore. U Ludim turama do sada nisu aplicirali za sredstva iz fondova, ali razmišljaju da na taj način obezbede ulaganje u deo biznisa koji bi automatizovao operativu i administraciju.

Dr Žutić

OPERACIJE • UHO, GRLO, NOS
PEDIJARIJA • GINEKOLOGIJA
INTERNA MEDICINA • KARDIOLOGIJA
ENDOKRINOLOGIJA
GASTROENTEROLOGIJA
PULMOLOGIJA • REUMATOLOGIJA
HEMATOLOGIJA • ALERGOLOGIJA

Bulevar Zorana Đinđića 125g
11070 Novi Beograd

011/301-83-33

kontakt@drzutic.com
www.drzutic.com

STRONG
DISTRIBUTION

Strong distribucija
kao uvoznik i
ekskluzivni distributer

SKLADIŠTENJE ROBE

TRANSPORT ROBE

DOSTAVA ROBE
TRGOVINSKIM
OBJEKTIMA

Beograd

Miroslava Radivojevića 20

060/833-04-16

office@strongdistribution.rs

Leskovac

Jadranska br. 1

016/223-600

VIŠE OD
5.000 m²
SKLADIŠNOG
PROSTORA

5.000+
ISTOVARNIH
MESTA

400+
ARTIKALA

20
DOSTAVNIH
VOZILA

STRONG
DISTRIBUTION

ŠIMON 013

Banatska 47, 26343 Vršac, Šušara
063/ 800 44 81
simonzoltan44@gmail.com

PREVOZ ROBE I TERETA RUŠENJE,
ISKOP, PRIPREMNA GRADILIŠTA

Timi Pet

VETERINARSKA APOTEKA
PET SHOP

Koste Manojlovića 37
11000 Beograd, Borča
065/2485183
timipet23@gmail.com
www.timipetshop.rs

MESARA SA ROŠTILJEM I PROIZVODI OD MESA

Momčila Radivojevića 34, lok. 9, Beograd • Gonjogradska 1 (naselje Save Kovačevića, pijaca), Beograd • Romanijska 91, Zemun
011/773-2066, 062/839-1838 • krsmanovicivan.87@gmail.com

Članica DTL-a – domaćeg trgovačkog lanca
21 maloprodajni objekat

Đure Đakovića BB
12000 Požarevac
office@stylina.rs
www.stylina.rs

Telefon
012 511 404
012 524 124

TIMOMED

Kej Veljka Vlahovića 7a
19350 Knjaževac
063/227394
timomed@mts.rs
www.timomed.co.rs

proizvodnja i
prerada meda

GLOBALNO TRŽIŠTE SECOND HAND ODEĆE DOSTIGLO VREDNOST OD 227 MILIJARDI DOLARA

POLOVNA GARDEROBA U BORBI PROTIV BRZE MODE

PREMA IZVEŠTAJU KOMPANIJE GARSON & SHAW IZ 2024. GODINE, INDUSTRIJA SECOND HAND ODEĆE U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA MOGLA BI UŠTEDETI OKO 20 TRILIONA GALONA VODE TOKOM NAREDNE DEZENIJE (75,7 BILIONA LITARA), ŠTO JE EKIVALENTNO ZAPREMINI OD 30 MILIONA OLIMPIJSKIH BAZENA

Polovna odeća, takozvani „second hand“, godinama je popularna – i to iz više razloga! Pored toga što uglavnom ima pristupačniju cenu, second hand igra važnu ulogu i u očuvanju životne sredine.

Iako je možda primamljivo kupiti novu odeću u radnji, prekomerna kupovina, plasiranje garderobe, samim tim i prekomerna proizvodnja i brzo menjanje trendova, učinili su da brza moda ima ogroman negativan uticaj na životnu sredinu. Ona je odgovorna za velike količine ugljen-dioksida, zagađenje voda i stvaranje otpada.

Prema podacima Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP), modna industrija je odgovorna za oko deset odsto globalnih emisija ugljen-dioksida. To je više nego što zajedno emituju svi međunarodni letovi i pomorski transport, piše Earth.org. Pored toga, sintetički materijali poput poliesteru, koji se često koriste u brzom modi, doprinose mikroplastičnom zagađenju okeana. Izveštaj Evropske agencije za životnu sredinu (EEA) navodi procene koje pokazuju da oko 35 odsto mikroplastike u okeanima potiče od pranja sintetičke odeće.

TROŠENJE RESURSA

Industrija brze mode troši ogromne količine vode. Na primer, za proizvodnju jednog pamučnog duksa potrebno je više od 2.700 litara vode. Takođe, tekstilna industrija je odgovorna za oko 20 odsto globalnog zagađenja industrijskih voda zbog upotrebe toksičnih hemikalija u procesu bojenja i obrade tkanina, objavljeno je na sajtu Evropskog parlamenta. U praksi to znači sledeće: za proizvodnju jednog duksa potrebna je količina vode koju jedna osoba popije za gotovo tri godine. Kupovinom second hand odeće ta voda ostaje u prirodi.

Ivana Marković

Polovna garderoba i second hand radnje daju šansu da se umanji negativan uticaj na životnu sredinu.

- Kupovinom i prodajom polovnih stvari produžava se njihov životni vek, smanjuje se potreba za proizvodnjom novih, a samim tim i zagađivanje. Takođe, ovakvim načinom omogućava se i pristupačnija kupovina, što je bitno za zemlje sa niskim standardom - objašnjava ekolog Ivana Marković u razgovoru za Biznis.rs i upozorava na opasnost brze mode.

- Proizvodi se ogromna količina garderobe koja je napravljena od ko zna kakvih sintetičkih materijala. To su, pre svega, nekvalitetni komadi koji ne traju dugo, ne mogu se reciklirati i zbog toga dugo ostaju na deponijama, dodatno zagađujući životnu sredinu.

Na pitanje da li zaista postoji razlika u održivosti u radnjama polovne garderobe i brze mode, Ivana Marković daje potvrđan odgovor.

- Moje mišljenje je da održiva moda postoji. U second hand radnjama često kupujem znatno kvalitetnije komade garderobe od onih koji se mogu naći u fast fashion radnjama. Naravno, dešava se i da su to komadi sličnog kvaliteta, ali njihov životni vek se nije završio kod prvog kupca, već se nastavlja kod mene.

Da bismo detaljnije ispitali ovu tezu otišli smo do second hand radnje Ogle dalo. Tamo su nam vlasnici Alina Kargićeva i Dmitri Khelstov ispričali o značaju ovog fenomena.

- Ovakve prodavnice su odličan način za borbu protiv tekstilnog otpada. Ljudi daju drugu šansu stvarima, smanjujući prekomernu potrošnju sa masovnog tržišta. Plus, kvalitet stvari u second hand radnjama je bolji nego u običnim prodavnicama, što znači da će osoba dugo nositi taj komad odeće i neće imati potrebu da za dva meseca kupi novi - kažu Alina i Dmitri za Biznis.rs.

Rast globalnog tržišta

U 2024. godini globalno tržište second hand odeće dostiglo je vrednost od 227 milijardi dolara, što čini devet odsto ukupne modne industrije. Očekuje se da će do 2029. godine ova cifra porasti na 367 milijardi dolara, uz godišnju stopu rasta od deset odsto, pokazuje izveštaj platforme ThreadUp. Što je pristupačnije, to se i više kupuje. Pored toga, odeća duže traje i ne šteti okolini. Mudra kupovina pomogla bi i smanjenju prekomerne proizvodnje i fast fashion garderoba ne bi završavala na deponijama. Ima dosta benefita, a na to nas podsećaju naši sagovornici iz radnje Ogledalo.

- Brendirane, kvalitetne stvari od prirodnih materijala iz second hand radnji može da priušti svako. To je korisno ne samo za očuvanje budžeta, već i za zdravlje – nošenje prirodnih materijala je zdravije.

Podeljena mišljenja

U vremenu brzog konzumiranja sadržaja i trendova, retko ko bi se odrekao

MODERNO VREME, ALI I MODERNE ODLUKE

Iako se u Srbiji ne kupuje u second hand radnjama koliko na Zapadu, primećuju se promene. Ipak, ne postoji još uvek svest o značaju održive mode.

- U Srbiji je to za sada više pitanje dostupnosti brendiranih stvari nego razmišljanja o koristi za planetu i ekologiju uopšte. Ali, radićemo na tome! Praveći dobru radnju mi indirektno podstičemo ljude da sve češće kupuju u second handu - smatraju Alina i Dmitri iz Ogledala.

Second hand tržište, potpomognuto digitalnim platformama i sve većom ekološkom svesću potrošača, postaje važan segment modne industrije. Podaci ukazuju na njegov ubrzan rast i potencijal da ublaži uticaj brze mode na životnu sredinu. U fokusu su održivost, ekonomičnost i promena potrošačkih navika. Svi oni su zapravo "prva ruka second handa".

popularnih brendova brze mode. S druge strane, stiće se utisak da je novije lepše. Naši sagovornici kažu da su mišljenja podeljena.

- Mislim da je 50-50. Ima ljudi koji žive ideju second handa i nisu spremni da nose novu odeću zbog ekologije, ali ima i onih koji jednostavno vole vintage i retke komade - kaže Alina iz Ogledala.

Njen kolega Dmitri ocenjuje da poslednjih godina sve više mladih posećuje second hand prodavnice. Kaže da su to pristupačne stvari, a pojavilo se i mnogo selektivnih radnji sa trendovskom polovnom odećom u odličnom stanju.

- Dosta ljudi u mom okruženju kupuje u second hand radnjama. S druge strane, poznajem i mnoge koji tamo nikada ne bi kupovali. Po mom mišljenju, glavni razlozi za takav stav su uticaj okruženja, potreba da se nose isključivo određene marke radi isticanja društvenog statusa i praćenja trendova, kao i nedovoljna informisanost o prednostima održive mode - zaključuje ekolog Ivana Marković.

 JANA VOJNOVIĆ

MINHEN JE VODEĆA NEMAČKA METROPOLA, ALI BERLIN GA SUSTIŽE

Minhen može da izgubi svoju poziciju kao privredno najmoćnija nemačka metropola, prema proceni britanske konsultantske kuće Oxford Economics.

Glavni grad Bavarske i njegova okolina su u novom izdanju Indeksa globalnih gradova na 22. mestu najbolje rangirana nemačka regija među prvih 100. Berlin je na 29. mestu, ispred Hamburga (39), Frankfurta (62) i Diseldorfa (99), piše agencija DPA.

Međutim, britanski analitičari kažu da će gradska oblast Berlin uskoro, možda, da pretekne Minhen. Kao razloge, glavni ekonomista Dmitrij Gruzinov naveo je „robusnu ekonomsku perspektivu“ glavnog grada, atraktivnost Berlina za mlade i kreativni i tehnološki sektor u razvoju.

Oxford Economics svake godine ocenjuje 1.000 velikih gradova ili urbanih područja širom sveta u pet kategorija – privredna snaga, ljudski kapital, kvalitet života, životna sredina i uprava.

U pogledu ekonomske snage, gradska oblast Minhen sa bruto domaćim proizvodom od 283 milijarde dolara je samo malo ispred Berlina sa 280 milijardi dolara.

„Ljudski kapital“ obuhvata, između ostalog, starosnu strukturu populacije i kvalitet obrazovnih i naučnih institucija.

POSKUPLJUJE PIVO NA OKTOBERFESTU

Kad smo već kod Minhena, pivo na Oktoberfestu ponovo će poskupeti i na ovogodišnjem festivalu litar će koštati između 14,50 i 15,80 evra, saopštila je uprava grada.

To je u proseku 3,52 odsto više nego prošle godine, kada je litar koštao između 13,60 i 15,30 evra, a poskupeće i bezalkoholna pića, prenosi Euronews.

Kao organizator festivala, grad proverava da li su cene koje su izračunali ugostitelji primerene i uporedili su ih sa cenama velikih ugostiteljskih objekata u Minhenu, gde trenutno litar piva košta 7,70 i 13,40 evra.

Pivo na Oktoberfestu je posebno i ima oko šest odsto alkohola. Pored toga, ugostitelji imaju troškove zbog postavljanja i uklanjanja šatora tokom dve festivalske

nedelje, kao i za nastupe uživo.

Organizatori su cene pažljivo odmerili i računali su inflaciju, rekao je portparol ugostitelja Peter Inselkammer. Od 2004. cene piva na festivalu su se otprilike udvostručile, jer je pre 20 godina litar

koštao između 6,70 i 7,10 evra.

Oktoberfest ove godine počinje 20. septembra i trajaće do 5. oktobra. Smatra se najvećim narodnim festivalom na svetu i prošle godine je imao oko 6,7 miliona gostiju.

FOTO: PEXABAY

NORVEŠKA UVODI TURISTIČKU TAKSU ZBOG REKORDNOG BROJA NOĆENJA

Norveška planira da uvede turističku taksu kako bi se lakše izborila sa masovnim turizmom, a sav prihod od novog nameta koristiće se isključivo za ulaganja u turističku infrastrukturu.

Norveška se poslednjih godina suočava s naglim rastom broja turista, što snažno utiče na lokalnu infrastrukturu.

Tokom prošle godine, zabeleženo je rekordnih 38,4 miliona noćenja, pri čemu su strani turisti ostvarili čak 12 miliona, prenosi Mina.

Predivna priroda, posebno poznati fjordovi, privlače putnike iz celog sveta, međutim, povećani interes za Norvešku donosi i značajne izazove za lokalne zajednice.

Meštani su sve češće prisiljeni da se nose s posledicama masovnog turizma, što katkad dovodi do tenzija.

Kako bi odgovorile na ove izazove, norveške vlasti odlučile su da uvedu novu turističku taksu. Zakon je donesen uz široku političku podršku, a cilj mu je da osigura dodatna sredstva za održavanje i nadogradnju infrastrukture. Takse će iznositi tri odsto na usluge smeštaja, a moguće je da će se u budućnosti primenjivati i na kruzere koji pristaju u obalskim područjima.

Poseban fokus biće na mestima koja najviše osećaju posledice turističke navale. Sav prihod od nove takse biće strogo namenski – koristiće se isključivo za ulaganja u turističku infrastrukturu. Time se želi osigurati održiv razvoj turizma i očuvanje kvalitete života lokalnog stanovništva.

Norveška je, poput mnogih drugih popularnih destinacija, suočena s dilemom između privredne koristi i zaštite lokalnih resursa. Sve više zemalja razmatra slične mere, kako bi izbegle negativne posledice masovnog turizma. U Norveškoj se smatra da bi ovaj potez mogao poslužiti kao model i za druge zemlje.

**PS
VM**

projektovanje
proizvodnja
ugradnja
servis
liftova
pokretnih stepenica

Gandijeva 7, lokal 2
11070 Beograd
011 22 88 248
064 6421440
office@vmmps.rs
www.vmmps.rs

**WAP
SYSTEM**

NOVA DIMENZIJA HIGIJENE

Nikole Pašića 11, 15000 Šabac
063/8350801, office@wapsistem.rs

Keš kredit.

-
- > Bez dostavljanja dokumentacije
 - > Za sat vremena*

*Odobrenje zavisi od ispunjenja uslova.

Više informacija na aikbank.rs

Razumevanje pravi razliku: pozajmljivanje novca košta.

Jer vas razumemo.